

TC.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANA BİLİM DALI
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**DİYANET AYLIK DERGİNİN YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAFİZE ESRA KURT

İstanbul, 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANA BİLİM DALI
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**DİYANET AYLIK DERGİNİN YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

HAFİZE ESRA KURT

Danışman: YRD.DOÇ.DR. EMİNE KESKİNER

İstanbul,2008

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK
BİL.ÖĞRETMENLİĞİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi HAFİZE ESRA KURT nın
"DİYANET AYLIK DERGİ" NİN YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 07.07.2008
tarih ve 2008/11-25 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 01.09.2008.

- 1) Tez Danışmanı : YRD. DOÇ.DR. EMİNE KESKİNER
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. YURDAGÜL MEHMEDOĞLU
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. AYNUR URALER

Ekim
M. G. K.
A. Uraler

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
1. GİRİŞ.....	2
2. YETİŞKİNLİK DÖNEMİ	
2.1 Yetişkin.....	6
2.2 Yetişkinlik Dönemi Gelişimsel Basamakları.....	8
2.2.1 İlk Yetişkinlik Dönemi.....	9
2.2.1.1 Fiziksel Özellikler.....	9
2.2.1.2 Psikolojik Özellikler.....	10
2.2.1.3 Sosyal Özellikler.....	12
2.2.2 Orta Yetişkinlik Dönemi.....	14
2.2.2.1 Fiziksel Özellikler.....	15
2.2.2.2 Psikolojik Özellikler.....	16
2.2.2.3 Sosyal Özellikler.....	17
2.2.3 Son Yetişkinlik Dönemi.....	18
2.2.3.1 Fiziksel Özellikler.....	19
2.2.3.2 Psikolojik Özellikler.....	20
2.2.3.3 Sosyal Özellikler.....	22
2.3 Yetişkinlik Döneminde Dini Gelişim	23
3. YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ	
3.1 Yetişkin Eğitimi Ve Tarihçesi.....	29
3.2 Eğitim Öğretim Açısından Yetişkinlerin Özellikleri.....	31
3.3 Yetişkin Din Eğitimi.....	34

4. YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE DİYANET AYLIK DERGİ

4.1 Kitle İletişim Araçları Ve Yetişkin Eğitiminde Kullanımı.....	41
4.2 Dinî İçerikli Yetişkin Dergileri.....	44
4.3 Diyanet Aylık Dergi.....	47
4.3.1 Derginin Tarihî Gelişimi.....	47
4.3.2 Derginin Okur Kitlesi	48
4.3.3 Derginin Biçimsel Unsurları.....	49
4.4 Dergideki Köşeler.....	51

5. DİYANET AYLIK DERGİDE YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ

5.1 Kur'an Çalışmaları.....	59
5.2 Hadis Çalışmaları.....	62
5.3 İslam İlmihali Bilgileri.....	64
5.4 İslam Tarihi.....	67
5.5 Aile.....	70
5.6 Çocuk Eğitimi.....	75
5.7 Gençlik.....	76
5.8 Değerler.....	78
5.9 İnsan Hakları.....	83
5.10 Engelliler.....	85
5.11 Dinsel Farklılıklar Ve Hoşgörü.....	86
5.12 Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma.....	89
5.13 Çevre.....	91
5.14 Din Hizmetleri.....	92
5.15 Diğer.....	95

6.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	99
KAYNAKÇA.....	107

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1 : Yetişkin Eğitimi İle Geleneksel Eğitimin Karşılaştırması.....	25
Tablo 2 : 1991-2006 Yılları Arasındaki Dergilerde Eğitim Köşesine Dair Konu Başlıkları.....	54
Tablo 3 : 1991-2006 Yıllarındaki Dergilerde Din ve Eğitim Köşesine Dair Konu Başlıkları.....	55
Tablo 4 : 2006 Yılı Sayılarındaki Kur'an Çalışmaları'nın Konu Başlıkları...	59
Tablo 5 : 2006 Yılı Dergilerinde Hadis Çalışmaları Kategorisinin Konu Başlıkları.....	62
Tablo 6 : 1995 Yılı Sayılarındaki İslam İlmihali Bilgileri'nin Konu Başlıkları	65
Tablo 7 : 2005 Yılı Dergilerindeki İslam Tarihi Kategorisinin Konu Başlıkları	67
Tablo 8 : 2004 Yılı Dergilerindeki Hz. Muhammed Kategorisinin Konu Başlıkları.....	67
Tablo 9 : 2004 ve 2006 yılları Dergilerindeki Aile Kategorisinin Konu Başlıkları.....	71
Tablo 10 : 2005 ve 2006 Yılı Dergilerinin Çocuk Eğitimi Kategorisinin Konu Başlıkları.....	74
Tablo 11 : 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki Gençlik Kategorisinin Konu Başlıkları.....	76
Tablo 12 : 2004 Yılında Değerler Kategorisinin Konu Başlıkları ve Değer Grupları.....	80
Tablo 13 : 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki İnsan Hakları Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları.....	83
Tablo 14 : 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki Engelliler Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları.....	84

Tablo 15 :	1991- 2006 Yılları Dergilerinin Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları.....	86
Tablo 16 :	1991- 2006 Yılları Dergilerinin Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları.....	88
Tablo 17 :	1992 Yılı Dergilerinde Çevre Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları.....	90
Tablo 18 :	1991- 2006 Yılları Dergilerinin Din Hizmetleri Kategorisi İle İlgili Makalelerinin Konu Başlıkları.....	92
Tablo 19 :	1991-2006 Yılları Arasında Diğer Kategorilere Dair Makalelerin Dergilerdeki Yayımlanma Yoğunluğu.....	94

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1 :	Kur'an Çalışmaları'na Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	59
Grafik 2 :	Hadis Çalışmaları Kategorisinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	61
Grafik 3 :	Dergi'nin İnanç, Muamelat, İbadet Konularını Ele Alış Grafiği.....	63
Grafik 4 :	İslam İlmihali Bilgileri'ne Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	64
Grafik 5 :	İslam Tarihi Makalelerinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	66
Grafik 6 :	Aile Kategorisinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	69
Grafik 7 :	Çocuk Eğitimi'ne Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	73
Grafik 8 :	Gençlik'e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	75
Grafik 9 :	Değerler'e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	78
Grafik 10 :	Değer Gruplarının Dağılım Yüzdeleri Grafiği.....	78
Grafik 11 :	Dinî ve Ahlakî Değerlerin Dağılım Yüzdeleri Grafiği.....	81
Grafik 12 :	İnsan Hakları'na Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	82
Grafik 13 :	Engelliler'e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	84
Grafik 14 :	Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü'ye Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	86
Grafik 15 :	Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma'ya Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	88
Grafik 16 :	Çevre'ye Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	90
Grafik 17 :	Din Hizmetlerine Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği.....	92
Grafik 18 :	Kategori Yüzdeleri Grafiği.....	95

KISALTMALAR

Bkz.	bakınız
yy.	yüzyıl
s.	sayfa numarası
SBE.	Sosyal Bilimler Enstitüsü
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı

GİRİŞ

1.GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde, yaygın din eğitimi kolunda yetişkinleri eğitme görevini resmi olarak Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı yürütmektedir. 22.06.1965 tarih ve 633 sayılı kanunla yapılan düzenlemeye göre Başkanlık, “İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle” yükümlüdür.¹

Bu kanundan da anlaşıldığı gibi Diyanet İşleri Başkanlığı’nın en önemli görevlerinden biri “halkı din konusunda aydınlatmak” ve bu doğrultuda çalışmalarda bulunmaktır. Başkanlık, toplumu aydınlatma görevini camilerde (hutbe ve vaaz ile) ve cami dışında yaptığı çalışmalarla (Kur’an Kursları, Hizmet içi eğitim faaliyetleri, cezaevi vaazları, irşat ekipleri, konferanslar ve yayın hizmetleri ile) yerine getirmeye çalışmaktadır.² Tezimizin konusunu Başkanlığın yayın hizmetleri alanındaki faaliyetlerinden olan *Diyanet Aylık Dergi* adı ile yayımlanan süreli yayının değerlendirmesi oluşturmaktadır.

Araştırmamızın amacı, yetişkin eğitimi ve yetişkin din eğitimi konularında incelemelerde bulunmak, yetişkin din eğitimi konusunda Türkiye’de bir devlet kurumu olarak yayın yapan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yetişkinlere ve personeline yönelik çıkardığı Diyanet Aylık Dergi’yi yetişkin din eğitimi açısından değerlendirerek, dergide hangi tür konulara değinildiği, yetişkinlerin dini eğitimine derginin ne kadar katkı sağlayabildiği, yetişkin din eğitiminin ayrı bir alanı olan dinî mesleki gelişime ne kadar önem verildiği konularını tespit etmeye çalışmaktır.

Araştırmanın önemine gelince; son zamanlarda yetişkin din eğitimi üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmaya başlamış olsa da yeterli seviyeye ulaşamamıştır. Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dergileri ile ilgili çalışmalar da sınırlı seviyede kalmıştır. Bütet’in 1973 yılında Diyanet Aylık Dergi üzerine yaptığı çalışma³ ve Diyanet Çocuk Dergisi

¹ <http://www.diyanet.gov.tr/tanitim/tablo.html> Aktaran: Hasan Dam, “Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi” **Değerler Eğitimi Dergisi**, sayı 4 cilt 1 (2003), s. 37.

² Hasan Dam, “Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi”, s. 37.

³ Mine Bütet, “Diyanet Dergisinin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 1973)

üzerine Kaya⁴ ve Yıldız'ın⁵ yaptığı araştırmalar dışında çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamızın bu boşluğu kısmen de olsa doldurmayı amaçlayarak ele alınmış olması araştırmamızın önemini ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana diğer görevlerinin yanında "halkı din konusunda aydınlatmak" görevini de yürütmekle uğraşan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu yönde takip ettiği metot ve yöntemlerin araştırılmasına yönelik yetişkin din eğitimi alanında yeterince çalışma yapılmamış olması araştırmamızın önemini artırmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda belgesel tarama metodu kullanılmıştır. Araştırmada Diyanet Aylık Dergi'lerin 1991-2006 yılları arasındaki sayılarıyla, yetişkin eğitimi ve din eğitimi alanında yazılmış kaynaklar kullanılmıştır. Aynı zamanda dergilerin içeriği hakkında bilgi sahibi olabilmek için hazırladığımız her bir sayının köşe ve makalelerini ve bu makalelerin hangi sayı ve sayfada geçtiğini gösteren tablolardan da yararlanılmıştır.

Bilgilerin toplanmasında ilk olarak dergilerdeki makalelerin hangi sayıda hangi sayfada ve hangi köşe başlığı altında geçtiğini gösteren bir tablo hazırlanarak başlanmıştır. Tüm sayılardaki makaleler gözden geçirilerek -değerlendirmemizde kolaylık sağlaması için- belirli kategorilere ayrılmıştır. Yetişkin din eğitiminin içeriği ile ilgili olarak ülkemizde bu alanda yapılmış olan çalışmalar taranmış, Köylü⁶, Tosun⁷ ve A.Kılavuz⁸'a ait çalışmalardan özellikle kategorilerin belirlenmesinde istifade edilmiştir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, yetişkin din eğitimi bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı Diyanet Aylık Dergi'nin 1991-2006 yılları arasında çıkan sayılarını kapsamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca çıkarılan ve yetişkin din eğitimi kapsamına girebilecek diğer dergiler bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

⁴ Nihat Kaya, "Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 1995)

⁵ Zafer Yıldız, "Diyanet Çocuk Dergisi'nin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2004)

⁶ Mustafa Köylü, **Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi**, 2.basım, İstanbul: Dem Yayınevi, 2004, s. 233.

⁷ Cemal Tosun, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, 3. Baskı, Ankara: Pegema Yayınevi, 2005, s. 190.

⁸ M. Akif Kılavuz, **Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi**, Bursa: Arasta Yayınevi, 2003, s. 120

Çalışmamızın temelini yetişkin eğitimi ve yetişkin din eğitimi konusunda Diyanet Aylık Dergi’de yayınlanan çalışmalar oluşturmaktadır. Dolayısıyla yetişkin eğitimi ve yetişkin din eğitimi ile ilgili bölümler, Diyanet Aylık Dergi’nin değerlendirilmesi yönünde ele alınarak sınırlandırılmıştır.

Gerek dergileri ele aldığımız zaman aralığının uzunluğu, gerekse sık sık değişen yayın politikaları, incelenmesi gereken köşe başlıklarının çok çeşitlenmesine neden olmuştur. Köşe başlıkları 1991-2006 yılları arasında kaç defa yayınlandıklarına göre gruplandırılmış, 12 defadan az yayınlanan köşe başlıkları çalışma konusu dışında tutulmuştur.

Yayına başladığı tarihten bu yana incelemeye aldığımız dergileri bir bütünlük içerisinde değerlendirebilmek için dergi içerisinde geçen makaleler belirli kategoriler altında toplanmaya çalışılmıştır. Ancak derginin ele aldığı konuların çeşitliliği ve bir makalenin birden çok kategori içerisinde yer alabilme özelliği kategorize etmeyi zorlaştırmıştır. Bu sebeple bazı benzer kategoriler birbiri içerisinde yerleştirilerek kategori taslağı elde edilmiştir. Elde edilen bu taslak da Köylü, Tosun ve Kılavuz’un yetişkin din eğitimi içeriği hakkındaki tespitleri doğrultusunda tekrar sınırlandırılarak on bir kategori üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

YETİŞKİNLİK DÖNEMİ

2.YETİŞKİNLİK DÖNEMİ

Çalışmamızın bu bölümünde inceleyeceğimiz derginin hitap ettiği grubu oluşturan yetişkin hakkında kavramsal bir çözümleme yapılmıştır. Yetişkinin kim olduğu problemi açıklığa kavuşturulduktan sonra yetişkin eğitimcileri ve diğer bilim adamlarının araştırmalar yaparak yetişkinlerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönleri hakkında elde ettikleri sonuçlar ve yetişkinlik dönemindeki dini gelişimin nasıl olduğu konusundaki bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde yetişkin eğitimi, yetişkin din eğitimi açıklamak için gerekli görülen açıklamalarla sınırlı tutulmuştur.

2.1Yetişkin

Yetişkini tanımlamak için yaptığımız araştırmalarda açık bir tanımlamaya ulaşılamadığı ortaya çıkmaktadır. Kavram, pek çok yönden ele alınmış ancak hepsini kapsayabilen bir tanımlamaya ulaşılmakta zorlanılmıştır.

Yetişkin pek çok ülke resmi belgelerinde, yaşı 17 ila 21 üzerinde olup zorunlu öğrenim ötesinde bir eğitim kurumuna tam zamanlı öğrenci olarak devam etmeyen kimse olarak tanımlanmaktadır.⁹ Tanımda belirtilen yaş sınırını aşmış olmak, günümüzde yetişkini tanımlamak için yeterli bir açıklama olarak görülmemektedir.

Yetişkinlik, bireyin; fiziksel, ruhsal ve sosyal açılardan olgunlaşmış olduğunu ifade etmektedir. Sözü edilen fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan olgunlaşma ise iklimlere, ırklara, kültürlere vb. şartlara göre farklı yaşlarda gerçekleşmektedir.¹⁰ Dolayısıyla yetişkini tanımlamada sadece yaş yeterli bir ölçüt değildir.

Yetişkin, çeşitli yönleri ile ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Knowles, yetişkini dört ayrı boyutta (Biyolojik ,yasal,toplumsal,psikolojik tanım)¹¹ ele alarak incelerken; Köylü iki boyut (kök özelliğine göre, dinî ve kültürel yaklaşıma göre tanım)¹² daha ekleyerek altı boyutta incelemiştir:

⁹ İhsan Kurt , **Yetişkin Eğitimi**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2000, s. 4.

¹⁰ Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 173.

¹¹ Kurt, s.5.

¹² Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 48-50.

Kök Özelliğine Göre Tanım*: “ ‘*Andragogy*’ kelimesi de ‘*pedagogy*’ kelimesi gibi , Latince bir kelime olup , ‘*aner*’ (yetişkin) ve ‘*agogus*’ (rehber) kelimelerinin birleşmesinden oluşmakta ve yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme sanatı anlamına gelmektedir.”¹³ Bu terim de eğitim teriminde olduğu gibi bir süreci anlatmaktadır. Bu süreç içerisinde; akıllılık , normallik, rasyonellik, devamlılık, itidallık, sorumluluk ve iyi bir aile veya grup özelliğine sahip olma gibi belli bir takım nitelikler varlığını göstermektedir.¹⁴ Dolayısıyla kök özelliğine göre yaptığımız bu tanım, daha çok yetişkinlerde olması gereken bir takım özellikleri içermektedir.

Biyolojik tanım: “Biyolojik yaklaşımlı tanımlara göre; birey üretebilecek olgunluğa ulaştığı zaman yetişkin olur.”¹⁵ Biyolojik tanımda üzerinde durulan nokta, bireyin biyolojik olarak üreme olgunluğuna erişmesidir. Bu da bireyin ilk ergenlik döneminde yetişkin olduğunu göstermektedir.

Psikolojik Tanım: Psikolojik tanımlamaya göre; insanlar “kendi hayatları için kendilerini sorumlu kabul ettikleri”¹⁶, “özyönetimli olmaya ilişkin benlik kavramına eriştikleri zaman”¹⁷ yetişkin olurlar.

Sosyal Tanım: “Sosyal tanımlamaya göre; bireyler, kendilerini, kendi kültürlerinin yetişkinlik rollerini icra etmeye yeterli buldukları zaman, yetişkin sınıfına girerler.”¹⁸ Yapılan tanımlamaya göre birey toplumsal olarak, eş, anne, baba, oy kullanan yurttaş ve benzeri rolleri yerine getirme düzeyine eriştiğinde yetişkin olur.

Hukuki Tanım: Hukuki tanımlamaya göre;18 ile 21 yaş arasındaki normal, akıllı başında bireylere yetişkin denir.¹⁹ Hukuki tanımlamada daha çok yaşa vurgu vardır.Tanımda geçen yaş ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Bireyler hukuken yetişkin olarak kabul edildikten sonra, anne babalarına bağımlı değillerdir. Bireylerden, mal alma –

* Metinde bahsedilen tanım için ele alınan kelime “Andragogy”dir. Kök olarak bu kavramı neden ele aldığımızı Köylü açıklamamış, ancak kitabında bu başlığı kullanmak yerine “Andragogy kelimesinden hareketle yetişkin tanımı” başlığını kullanan Tosun ise: “ İngilizce literatür , yetişkin eğitimi için “androgogy” kavramını kullanır. Dolayısıyla , yetişkin eğitimi tanımlamalarında bu kavramın etimolojik ve epistemolojik anlamları belirgin şekilde izlenebilmektedir. Türkçe yetişkin eğitimi çalışmalarında da aynı bilgiler kullanılmaktadır.” Sözləri ile duruma açıklık getirmiştir. bkz. Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s.173.

¹³ Knowless, **The Modern Practice of Adult Education**, Chicago: Follett, 1980, s. 42-43 ; Malcolm S. Knowles, “Contributions of Malcolm Knowles “ The Cristian Educator’ s Handbook on Adult Education , ed. Kenneth O. Gangel ve James C Wilhoit (USA: Victor Boks, 1993) , s. 96 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 48.

¹⁴ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi ,s. 48.

¹⁵ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 49.

¹⁶ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 49.

¹⁷ Kurt, s. 5.

¹⁸ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 49.

¹⁹ Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 174.

satma, anlaşma yapma, evlenme ve boşanma, oy kullanma gibi bir takım bireysel ve vatandaşlık görevlerini hür bir şekilde yapmaları beklenir.

Dinî ve Kültürel Geleneklere Göre Tanım: Dinî ve kültürel tanımlamalara göre; dinî ve kültürel sorumlulukları yüklenme seviyesine erişmiş kişiler yetişkin olurlar. Bu seviyeye ne zaman erişildiği konusunda ise yine biyolojik, ruhsal, akılsal vb. gelişmişlikler üzerinde durulmakta ve farklı yaklaşımlar gösterilmektedir.²⁰

Eğitim Yaklaşımında Yetişkin Tanımı*: UNESCO tarafından hazırlattırılan “Yetişkinlik Eğitimi Terimleri” sözlüğünde, bedeni ve düşünce bakımından olgunluğa erişmiş kişi yetişkindir.²¹ “Bir eğitimci olarak Güneş ,zorunlu öğrenme dışına çıkmış, olgunlaşmış, uygun davranabilen ve bağımsız olabilen kişi olarak tanımlamanın mümkün olduğunu belirtmektedir.”²²

Yukarıda verdiğimiz tanımlarda öne çıkan noktaları bir cümle içinde birleştirecek; yetişkini, üretebilecek olgunluğa ulaşmış, özyönetimli benliğe sahip, kültürel, hukuki, dinî rollerini icra etme ve bu rollerin getirdiği sorumlulukları alma seviyesine ulaşmış ,yaşı 17 ile 21 üzerinde olup, zorunlu öğrenme dışına çıkmış kişi olarak tanımlayabiliriz.

2.2 Yetişkinlik Dönemi Gelişimsel Basamakları

Yetişkinlik dönemi gelişimsel basamaklarına değinmeden önce gelişimcilerin ortaya attıkları ve yaşamın belli bir kesimini ya da yaşam döngüsünün tamamını ele alan pek çok kuram öne sürüldüğünü belirtmemiz gerekmektedir. Bunlar arasında , tüm yaşam döngüsünü açıklayan, ama yetişkinlik yıllarına da önemle eğilen pek çok kuram bulunmaktadır. Örneğin, Irwin ve Simons sözü edilen bu kuramları iki model altında toplamaktadır:Yaşam olaylarına dayanan modeller ve bağlamsal modeller.²³ Birinci gruptaki kuramlarda yaşam olayları üzerinde durulmaktadır. Yetişkinlik dönemlerinin de bir dizi yaşam olaylarından meydana geldiği söylenmektedir. Sözü edilen bu yaşam olaylarının ise özellikle yetişkinliğin bir evresinden diğerine geçerken ortaya çıktığı kabul edilmektedir.İkinci gruptaki kuramlarda ise yaşam olaylarının sırası ve bir yaşam olayını ortaya çıkaran toplumsal-tarihsel etkenler vurgulanır.

²⁰ Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 175.

* Yetişkin tanımları arasına Tosun bu başlığı da eklemiştir. bkz. Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 175.

²¹ Kurt, s. 4.

²² Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 175.

²³ Bekir Onur, **Gelişim Psikolojisi**, Ankara: İmge Yayınevi , 2004, s. 88-89.

Merriam ve Cafferella, yetişkin gelişimi alanındaki çalışmaların çoğunda bireyin gelişiminin içsel süreçlerinin vurgulandığını ancak gelişimi kronolojik zamana bağlı düzenli bir ilerleme olarak gören kuramların olduğunu da dile getirmektedirler.²⁴ Ortaya atılan pek çok kuramda bir birlikteliğe ulaşılmamış olmasından biz de yetişkinlik dönemi gelişimsel basamaklarını Köylü'nün kitabında yaptığı ve genel kabul gören tasnifine göre; ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik ve son yetişkinlik olmak üzere üç dönemde ele alacağız. Ele alacağımız gelişimsel basamakları ise fiziksel özellikler, psikolojik özellikler ve sosyal özellikler başlıkları altında inceleyeceğiz. Belirlediğimiz bu başlıklar derginin değerlendirilmesi sırasında ele alacağımız kriterler üzerinden anlatılacaktır.

2.2.1 İlk Yetişkinlik Dönemi

Sosyal bilimcilerin kronolojik olarak bu dönemin yaklaşık 18 yaşından 35-40 yaşları arasında olduğuna dair açıklamaları vardır. Ancak bu dönemi daha küçük dönemlere ayırırlar da vardır. Örneğin, Levinson bu dönemi dört döneme ayırmaktadır: Erken yetişkinlik geçişi(17-22), yetişkin dünyasına giriş(22-28), yetişkin dünyasına geçiş(28-33) ve sakinleşme, durulma (33-40). Biz bu dönemi Köylü gibi 20 -35 yaşları arası olarak ele alacağız.

2.2.1.1 Fiziksel Özellikler

Bu dönemde genetik ve çevre faktörlerinden kaynaklanan, yaşa bağlı değişiklikler görülmektedir.²⁵ Bu dönem yetişkinleri, fiziksel gelişimlerinin en üst noktasında bulunmaktadır.²⁶ 17 yaşına kadar kas ve kemik gelişimini tamamlamıştır. Ancak potansiyel olarak güç ve kuvvetindeki artış 30 yaşına kadar devam eder. Bununla beraber, fiziki gelişimdeki bu en üst düzey gelişmişlik uzun süre devam etmemektedir.²⁷ Aşağı yukarı 25 ile 50 yaşları arasında fiziksel gerileme yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Birçok erkek yetişkin en yüksek boya 21 yaşlarında ulaşmaktadır. 25–30 yaşlarında yetişkinler kas gücünün en üst düzeyine ulaşırlar. 30-60 yaşlarında bu gücün %10'unu kullanamazlar. Fiziksel dayanma ya da uzun süre çalışma gücü de yaşla birlikte azalmaktadır.²⁸

İnsan etkileşiminde etkili bir iletişim kurma yetisi büyük ölçüde duylara bağlıdır. Bu noktada yetişkinliğin ilerleyen devrelerinde uyaranların az olduğu durumlarda yetişkin güçlük çeker. Bu durum ilk yetişkinlik döneminden itibaren başlayan gerilemenin sonucudur.

²⁴ Onur, s. 89.

²⁵ Nermin Çelen, **Ergenlik ve Genç Yetişkinlik**, 1.basım, İstanbul: Papatya Yayınevi , 2007, s.164.

²⁶ Onur, s. 114.

²⁷ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 57.

²⁸ Onur, s. 114.

Fiziksel gelişimde, yani hız, eşgüdüm, güç, dayanıklılık ve genel sağlıkta tepe noktası olarak görülen ilk yetişkinlik dönemi aynı zamanda tüm bu özellikler açısından gerilemenin başladığı bir dönemdir. Bu gerileme kırklı yaşlardan itibaren önem kazanmaktadır. Daha önceki fiziksel güç ve dayanıklılık düşüşleri pek önemli değildir. Fiziksel güç düzeyi uygun egzersizlerle ileri yaşlara kadar korunabilir. Dolayısıyla bu dönem için bir kararlılık dönemi dememiz mümkündür.²⁹

2.2.1.2 Psikolojik Özellikler

İlk yetişkinlik dönemi fiziksel olduğu kadar, psikolojik açıdan da en yoğun dönemdir. Erik Erikson, bu dönem kişilerinin psikolojik çatışma ve bunalımlar içerisinde olduğunu savunur.³⁰

İlk yetişkinlik dönemindeki yetişkini anlamak için onu diğerlerinden ayıran temel özelliklerini incelemek gerekmektedir. Erikson'a göre bu gruptaki kişileri belirleyen üç temel psikolojik konu bulunmaktadır. Bunlar: Bağımsızlık, kişilik, yakın ilişki ve dostluk.

Birinci psikolojik özelliğin en göze çarpan özelliği, gençlerin kendilerini aile bağlarından ayırmaları toplumda kendi kişiliklerini kurmalarıdır. Bu çaba bir taraftan ana-babayla çatışmaya, ayrılma hissine ve yalnız kalma duygusuna götürebilir. Birey kendi bağımsızlığını kurdukça, ebeveyninkinden farklı bir değer sistemi oluşturabilir.³¹

Bu dönemin ikinci psikolojik özelliği kişilik problemidir. Erikson geç ergenlikte oluşan kimliğin ilk ve orta yetişkinlikteki sosyal görevlerin çözümüne temel teşkil ettiğini vurgulamıştır. Bu dönemde oluşan kimliğin, kimliğin son şekli olmadığını da belirtmektedir. Oluşan kimlik dış deneyimler ve iç farkındalıkla biçim değiştirebilen esnek ve değişime açık bir kimliktir.³²

İlk yetişkinlik dönemindeki temel özellikler genellikle ergenlikte ulaşılan zihinsel olgunluğa dayanır. Piaget'nin oluşturduğu zihin gelişimi kuramında en üst düzeyde bulunan soyut işlemler döneminin özelliği ile genç yetişkin kendini soyut olarak bir başkasının gözünden görebilir. Ergenin zihin gelişimi kimlik sorununu çözebilecek karmaşıklığa ulaşmışsa da bu sorunların tümünü çözebilecek anlamına gelmemektedir. Bu sorunlar

²⁹ Onur, s. 114 -116.

³⁰ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 57.

³¹ Sharon B. Merriam and Trenton R. Ferro , **Working with Young Adults** , in Handbook of Young Adult Religious Education , ed. Nancy T. Foltz (Birmingham , Ablama, Religious Education Press, 1986) , s.61 Aktaran: Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 58.

³² Çelen, s. 164-165.

psikolojik ve toplumsal niteliktedir ve büyük ölçüde kültür tarafından belirlenmektedir. Ergen genç yetişkinliğe yaklaştıkça bu sorunların çözümünü fark eder. İlk yetişkinlik döneminde kimliğe ilişkin en önemli sonuç, birey ile toplumsal sistem arasında kurulan ilişkidir.³³ Kişilik, olgunlaşma olarak isimlendirdiğimiz şeyle, ego ve ahlaki gelişim ve benlik kavramıyla ilgilidir. Kişilik, bireylerin düşünce ve faaliyetlerine tutarlılık veren şeydir, kişinin değerler sistemiyle bağlantılıdır ve toplumda mevki ve karar verme konusunda bir temel sağlar.³⁴ Yukarıda verdiğimiz tanımlamalardan hareketle kişiliği, genç bir kişinin ben merkezli dünyasından çeşitli seçeneklerin bulunduğu daha geniş bir dünyaya geçiş yapmış olması ile oluşan durum olarak tanımlamak mümkündür.

Bu dönemin üçüncü özelliği ise yakın ve samimi bir ilişki ve dostluk kurmadır. Bu özellikte bahsedilen kendisiyle yakınlık kurulan kişi, hemcinsinden birkaç arkadaşı olabildiği gibi karşı cinsten de olabilir. Arkadaşlık bu dönemde dostluk için temel unsurdur. Arkadaşlık demek , birlikte olmayı isteyen, dinleyen, birlikte üzülen kısacası olumlu olumsuz her şeyi paylaşan kişi demektir.

Bu özellikler yanında bu dönemde sıkça görülen bir başka özellik daha vardır ‘toplumdan soyutlanma’. Bu kavram korku ile karakterize edilir. Toplumda fert olarak görünmeme ve gözden kaybolma korkusudur. Aynı zamanda ayrı ya da tanınmamış bir kişi olarak kalma korkusudur. Bu açıdan genç yetişkinler psikolojik bunalım içinde olabilirler.³⁵

Psikologların henüz yeterli araştırma yapmadığı ve bu nedenle pek yer vermediği ilk yetişkinlik dönemine ait özelliklerden biri de duygusal gelişimdir. Bu konu din eğitimcilerine göre din eğitimi ve ahlak gelişiminin ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Duygu gelişiminin en göze çarpan özelliği de değerlerin insancıllaştırılmasıdır. Genç yetişkin hastaya, fakire ve mazluma karşı büyük ilgi duymaya ve kendinden daha çok önem vermeye başlar.³⁶

³³ Onur , s. 106.

³⁴ Sharon B. Merriam and Trenton R. Ferro , **Working with Young Adults** , s. 61 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 58.

³⁵ Les Steele, “Phsicological Charecteristics of Young Adults” , **Handbook of Young Adult Religious Education** , Ed. Harley Atkison (Birmingham, Alabama ; Religious Education Pres, 1995) s.99-101 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 59.

³⁶ John Ellias, “Purpose and Scope of Young Adult Religiuos Education”, **Handbook of Young Religious Education** , ed. Harley Atkinson (Birmingham , Alabama : Religious Education Pres, 1995) , s 11-12 Aktaran : Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 59.

2.2.1.3 Sosyal Özellikler

İlk yetişkinlik yılları bir çok önemli kararların alındığı ve hayat planlarının yapıldığı bir zamandır. Toplumun da kendilerinden büyük istek ve beklentilerinin olduğu bir dönemdir. Havighurst'e göre bu dönemin gelişim görevleri şöyledir³⁷:

- Eş seçme
- Eşi ile birlikte yaşamayı öğrenme
- Çocuk sahibi olma
- Çocukları büyütmeye
- Evle ilgili işleri yürütme
- Çalışma yaşamına başlama
- Yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirme
- Uygun bir sosyal grupla kaynaşma.

Yukarıda saydığımız görevlerde bu dönem yetişkininin sosyal gelişiminin aile hayatı ve meslek hayatı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak diğer toplumsal çevreler içinde aile çevresinin ağırlığını korumakta olduğu bilinen bir gerçektir. Gelişimsel açıdan ele alındığında , ergenlikten yetişkinliğe geçişteki bütün dönüm noktalarında aile görülmektedir. Alışlagelmiş tanımların dışında aile için, etkileşen kişilikler birimi diyebiliriz. Bu kişiliklerden birinde ya da ilişkilerde ortaya çıkacak bir bozukluk aile sisteminin diğer yönlerini de bozacaktır.³⁸ Dolayısıyla biz bu dönem yetişkini üzerinde en fazla etkisi olan aile çevresi üzerinde duracağız.

Onur'un da kitabında ele aldığı Kimmel'in Duvall ve Hill'e bakarak geliştirdiği şema üzerinden gelişim basamaklarını şöyle sıralayabiliriz³⁹:

Evlilik öncesi: Bu evrede genellikle iki sorun incelenir eş seçimi ve sevgi ilişkisi.

Kuruluş: Bu dönem evlilikle başlar ve ilk çocuğun doğuşuna kadar sürer. Bekarlık rollerinden evli çift rollerine geçişi gösterir. Bu yeni rol, çiftin bir bütün olarak

³⁷ Firdevs Güneş, **Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi)**, Ankara: Ocak Yayınevi , 1996, s. 58.

³⁸ Onur, s. 138-140.

³⁹ Onur, s. 142-150.

toplumla ilişkisini etkiler. Evliliğin ilk döneminin en önemli görevi, her iki kişiyi de mutlu edecek ortak bir yaşam biçimi bulmak, doyurucu cinsel etkileşim örüntülerini keşfetmektir. Ortak kararlar alma, aile sorumluluklarını paylaşma çatışmaları çözme yolları öğrenme görevleri de önemlidir.

Yeni ana babalar: Bu dönem karıkocalıktan ana babalığa doğru bir rol değişimini içerir. Bu noktaya kadar çift oldukça oturmuş bir ilişki gerçekleştirmiştir, ancak üçüncü kişi olan bebeğin aileye katılması eski dengeyi bozabilir ve bu kesinti de kırgınlık ve kıskançlık yaratabilir.

Okul öncesi ailesi: Bu dönemin görevleri, eşler arasındaki yakın ilişkiyi sürdürürken, genişleyen aile için yer, maddi olanak bulmak ve çocukları yetiştirmektir.

Okul çağı ailesi: Bu dönem ailenin en büyük çocuğunun okula başlamasıyla başlar. Bu dönemde sıklıkla görülen bir değişim annenin yeniden işe dönmesidir. Hoffman, annenin çalışmasının anne çocuk ilişkisi üzerindeki etkileri araştırmış ve annenin çalışma karşısındaki tutumunun, çocuğun anneye olan tepkisini ve annenin çocuğa karşı davranışını, çalışıp çalışmamasından daha fazla etkilediğini bulmuştur.

Ergen çocuklu aile: Bu dönem en büyük çocuğun erinliğe ulaşmasıyla başlar. Bu dönemde aile ekonomik yönden oldukça dengelenmiş, genellikle büyüklük sınırlarına ulaşmıştır. Bu dönemin temel konuları, çocuklar için okul, meslek ve eş seçimi üzerinde yoğunlaşır; çocuklarda cinsellik, bağımsızlık ve hareketlilik gitgide artar; sigara, alkol, uyuşturucu kullanma kaygıları ortaya çıkar.

Yerleştirme yeri olarak aileler: Bu dönem çocukların evlenme ya da ayrı yaşama yoluyla evden ayrılmasını içerir. Çocukların ayrılması anneler için önemli bir rol değişimini gerekli kılar. Üstelik bu durum annenin menopoz sıkıntıları dönemine rastlar. Bu biyolojik değişim “boş yuva olgusuyla birleşince kadınlar için bunalım başlar. Bu dönemde koca da mesleğinin tepe noktasına çıkmak için uğraşıp durmakta ve karısından ayrı kalmaktadır. Bu olayların etkileşimi karıkoca için psikolojik bir bunalım kaynağı olabilir.

Ana babalık sonrası aile: Son çocuğun evden ayrılmasından sonra ortaya çıkan dönemdir. Bu dönemde karşılaşılan sorunların başında , çiftlerin yaşlanan ana babalarına bakmaları, daha sonra da onların ölümünün yarattığı duygularla başa

çıkmaları sorunu gelmektedir. Bir başka sorun da , ana babaların artık büyük anne , büyük baba olmaları ve bunun gerektirdiği rol değişimini göstermeleridir.

Yaşlılık ailesi: Bu son dönem kocanın emekli olmasıyla başlar, karısı çalışıyorsa o da aşağı yukarı aynı zamanlarda emekli olacaktır. Emeklilik ve ortaya çıkan boş zamanın değerlendirilmesi bu dönemde ortaya çıkan en önemli sorunlardandır.

Buraya kadar yapılan açıklamaların sadece ilk yetişkinlik dönemi ile ilgili olmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Ancak Kimmel'in ortaya koyduğu bu şemanın bütünlüğünü bozmamak için böyle bir tercihte bulunulmuştur.

Bu şemada ele alınan aile çeşidinin çekirdek aile olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de yavaş yavaş azalan ama hala varlığını sürdüren geleneksel aileler de mevcuttur. Dolayısıyla bu şema Türkiye'de belirli bir bölüm için yeterli açıklamaları ortaya koyamamaktadır.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar aile olgusu içerisindedir. Ancak yetişkinlerin farklı yaşama biçimleri de olmaktadır. Bunları; hiç evlenmemiş yetişkinler (bekarlar), önceden evli olanlar(dullar, boşanmışlar, ayrı yaşayanlar), çocuksuz çiftler, komün yaşamı sürdürenler olarak açıklayabilmek mümkündür. Aile olgusu içerisinde olsun ya da olmasın yetişkinlerin yaşamlarını sürdürmek için seçtikleri yaşama biçimleri onların sosyal açıdan gelişimlerini önemli ölçüde etkilemektedir.

İlk yetişkinlik dönemine genel olarak baktığımızda, bu dönem yetişkinlik döneminin ilk adımı olarak karşımıza çıkan pek çok açıdan zirvelerin yeri ve aynı zamanda da zirveden inişe doğru geçişin de ilk safhasıdır. Nitekim Köylü, ilk yetişkinlik döneminin ilk yıllarını yaz ayının ilk gününe benzetirken, son yıllarını da yaz aylarının bitip sonbahara doğru atıldığı döneme benzeterek bahsettiğimiz bu özelliği ortaya koymuştur.⁴⁰

2.2.2 Orta Yetişkinlik Dönemi

Bu dönem de diğer dönemlerinde olduğu gibi belirli bir yaş sınırlaması içerisine yerleştirilememektedir. Psikologlar yaklaşık 20 yıl süren bu dönemi, tek bir dönem olarak değil , farklı özelliklere sahip farklı dönemler olarak algılamıştır. Dolayısıyla da bu dönemin kapsadığı yaşlar konusunda değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Robert J. Havighurst, 30-55 yaşları arasını orta yaş olarak tarif ederken, Levinson 40-60 yaşları arasını orta yaş olarak

⁴⁰ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 63.

kabul eder. Bununla beraber çoğu psikologlar 35-55 yaş grubunu orta yaşlılar olarak ele almaktadır.⁴¹

Orta yetişkinlik evresi hayata dair yapılan planların gerçekleştirilmesi veya yön değiştirme açısından son şanstır.Orta yetişkinlik, hayatın anlamının ve sahip olunan değerlerin gözden geçirilmesi için uygun bir evredir.⁴² Bu evreyi de fiziksel, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz.

2.2.2.1 Fiziksel Özellikler

Fiziksel değişiklikler açısından orta yetişkinlik dönemi önceki dönemden çok daha fark edilir düzeyde ortaya çıkmaktadır. İlk yetişkinlikte dış görünümde çok az bir değişme varken orta yetişkinlikte belirgin ve dramatik değişiklikler göze çarpmaktadır. Kilo alma eğilimi güçlenmiştir. Psikiyatrist Robert N. Butler orta yılları ikinci bir oral bağımlılık dönemi olarak nitelenmiştir. İnsanlar bu dönemde yemeğe düşkündürler, şişmanladıklarını ve hatta sağlıklarını yitirdiklerini görseler bile yemekten kendilerini alıkoyamazlar.⁴³

Duyu işlevleri içinde görme yaşa bağlı değişimleri en çok belli eden alandır. Görsel fonksiyon insanın fizyolojik yaşının açık bir göstergesidir. Genel nüfus oranı itibariyle, görme en doruk noktasına 18 yaş civarında ulaşır. Görme gücünde 40 yaşına kadar olan zaman dilimi içinde tedrici olarak bir gerileme,40 yaşından 55 yaşına kadar keskin bir düşüş görülür. Bu durum sonraki yıllarda artarak devam eder.⁴⁴ 40 yaş dolaylarında yetişkinler görmede aniden ortaya çıkan değişimlerin (göz bebeğinin küçülmesi, ışığa uyum, göz merceği uyumu vb.) farkına varırlar.65 yaşından önce yetişkinlerin yaklaşık yarısı gözlük kullanmak zorunda kalır, 65'ten sonra on yetişkinden dokuzu gözlük takar.⁴⁵

Orta yetişkinlik döneminde görme duyusundan sonra değişikliğin en çok fark edildiği duyu işlevi olarak işitmeyi söyleyebiliriz. Çoğu insanlar işitmedeki zirveye 14 yaşında ulaşır. Bundan sonra 65 yaşına kadar tedrici olarak azalmaya başlar.⁴⁶ İşitme yitiminin çoğu yüksek ses frekansında olur. Erkekler düşük ses frekansı kadınlardan daha iyi duyarken kadınlar da yüksek ses frekanslarını erkeklerden iyi duyarlar.

⁴¹ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 63.

⁴² Hasan Dam , Yetişkinlerin Din Eğitimi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi SBE , 2002) s. 42 Aktaran: İbrahim Coşkun, Mesnevi Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Ankara Üniversitesi SBE,2006) s. 10.

⁴³ Onur , s. 222.

⁴⁴ J.Roby Kidd, **How Adult Learns** , Newyork: Association, 1959, s. 62 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 65.

⁴⁵ Onur, s. 222.

⁴⁶ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 66.

Beden sağlığı orta yetişkinlerin önemli bir sorunudur. Kronik rahatsızlıkların görünmesi akut rahatsızlıkların görünmesine oranla gittikçe artan bir doğru oluşturmaktadır.⁴⁷

Sonuç olarak orta yetişkinlik döneminin fiziksel gelişimi daha çok gerileme doğrultusunda görülen değişiklikleri içermektedir, diyebiliriz. Bu dönem, ilk yetişkinlikle yavaş yavaş başlayan gerilemelerin hızlı ve belirgin bir şekilde devam ettiği bir dönemdir.

2.2.2.2 Psikolojik Özellikler

Orta yetişkinlik dönemini psikolojik açıdan ele aldığımızda bu dönemi bir özlem dönemi olarak adlandırabiliriz. Şöyle ki bu dönem yetişkini, gerek kendisinde ortaya çıkan keskin ve hızlı fiziksel değişikliklerden, gerek toplum içinde edindiğı rollerindeki hızlı değişikliklerden bunalarak ergenlik ve ilk yetişkinlik yıllarına ayrı bir özlem duymaktadır. Bu özlemin en önde gelen fizyolojik değişiklikler psikolojik açıdan yetişkini en çok etkileyen faktördür.

Orta yetişkinlik döneminin belirli yaş sınırlamasının olmadığını daha önce de dile getirmiştik, ancak bu dönem hayatın ortası olarak herkesçe kabul gören bir dönemdir. Bu dönemdeki yetişkin artık hayatın sonuna kendini çok daha yakın hissetmeye başlamıştır. Bu durum, onun hayatının sınırlı olduğu ve ölümün kaçınılmaz bir son olduğu fikrini zihnine yerleştirmesine sebep olmuştur.

Orta yaş dönemindeki yetişkinin psikolojik yapılarını etkileyen en önemli unsurun başında, onların gelecekle ilgili zamana bakış açısı gelmektedir. Çocuklar ve gençler hep ileriye bakarlarken orta yaştaki bir yetişkin geçmiş ve geleceğine aynı anda bakmaktadır. Bir bakıma orta yetişkinlik insan hayatının geçmişi ile geleceğinin kesiştiğı bir dönemdir.⁴⁸

Bu dönem yetişkini kişilik psikolojisi açısından ele alındığında kişiliğın sürekliliğı sorunu karşımıza çıkmaktadır. Kişiliğın kalıcı olduğu kadar değişken de pek çok yönü bulunmaktadır ve bu iki yönün birbiri ile etkileşimi söz konusudur. Yetişkinlikte kişilik sistemindeki gelişimsel değerler merkez kaç bir özellik taşır, yani birey içerden dışarıya doğru döner. Yetişkinliğın orta yıllarında kişilik sistemi içinde bir denge durumu söz konusudur. Hem bireyin toplumsal dünyası genişleme hızını yitirmiştir hem de birey genişlemeye başa çıkabilecek beceriler geliştirmiştir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte dış toplumsal durumlar

⁴⁷ Onur,s. 222-223.

⁴⁸ Lawrence J. Losoncy , **Religious Education and the Life Cycle**, Bethlehem: Pennsylvania, 1977, s. 102 Aktaran:Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 68.

önemini yitirmeye ve içsel süreçler önem kazanmaya başlar.⁴⁹ 1968’de yaşlılıktaki kişilik değişimi araştırmalarını gözden geçiren Riley, Foner ve arkadaşları, yaşlıların gençlere oranla daha katı, değişen uyaranlara daha zor uyan tutumlarında dogmatiklik düzeyi yüksek, daha hoşgörüsüz, toplumsal baskıya daha dayanıklı kişilikte olduklarını bulmuşlardır. Yaşlılar daha edilgin, iç dünyalarına daha dönük, kendi duyguları ve fiziksel işlevleri ile daha ilgilidirler.⁵⁰

Erikson orta yetişkinlik dönemini toplumsal ve ruhsal bunalım ile karakterize etmektedir. Ona göre, üretkenlik temel olarak gelecek kuşakları kurmaya ve yönlendirmeye olan ilgidir. Üreticilik ve yaratıcılık bu dönemde bireyin kendi bütünlüğünü içten kuşatabilecek iki kavramdır.⁵¹ Erikson orta yetişkinlik yıllarında üretkenliğe karşı durgunluk evresinin de ortaya çıktığını, olumlu çözümün başkalarına “bakım” olduğunu söylemektedir.⁵² Sonuç olarak, orta yaşlı yetişkinler psikolojik açıdan içsel araştırmaya yönelmektedir, diyebiliriz.

2.2.2.3 Sosyal Özellikler

Orta yetişkinlik döneminde kişiler önce pek çok role sahip olur ve sonra da teker teker bu rollerini kaybederler. Bu dönem herkes için toplum üzerindeki etkilerin zirvede olduğu dönemdir. Aynı zamanda toplumunda yetişkinlerden beklediği bazı görevler vardır. Havighurst bu görevleri şöyle sıralamıştır⁵³:

- Bir yurttaş olarak yetişkinlere özgü sorumluluklarını yerine getirme
- Belli bir ekonomik yaşama düzeyine erişme
- Çocukların sorumluluk duygusuna sahip, mutlu yetişkinler haline gelmesine yardımcı olma
- Yetişkinlere özgü boş zamanları değerlendirme faaliyetlerine katılma
- Bir kişi olarak eşi ile özdeşleşme
- Orta yaşlı olmanın getirdiği bedeni değişiklikleri kabul etme ve bu değişikliklere uyum sağlama
- Yaşlanan ana babaya uyum sağlama.

⁴⁹ Onur, s. 191-192.

⁵⁰ Onur, s. 192.

⁵¹ Yurdagül Mehmedoğlu, **Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci**, 1.baskı, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2001, s. 61.

⁵² Onur, s. 197.

⁵³ Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi), s. 58.

Ergenlerle anne baba arasında sağlıklı bir iletişim kurma bu orta yaş bireylerinin en başta gelen gelişimsel görevidir. Son zamanlarda özellikle çocuklarla yetişkinler arasında meydana gelen çatışmadan bahsedilmektedir. Çatışma, bu iki grup arasındaki değerler, tutum ve davranışlarda kendini gösterir. Ancak bu çatışmayı genellememiz mümkün değildir. Anne babası ile çatışma içerisinde olan ergenler olduğu gibi onlarla tamamen aynı görüşlere sahip ergenlerde bulunmaktadır.⁵⁴

Orta yaş dönemi ilk yetişkinlik döneminde ele aldığımız aile yaşam döngüsü içerisinde yer alan ana babalık sonrası aile ya da boş yuva dönemi orta yetişkinlik dönemine denk gelmektedir. Bu duruma alışmak bazı yetişkinler için zor olmakta ve bireyi psikolojik boşluğa götürmektedir.

Bu dönemde çocukların evden ayrılması ile boşalan yuvada anne baba birbiri için sadece karı koca rolünü oynamaktadır. Bu dönem yetişkinlerinin aile olarak iki görevi vardır: Kendi yaşlı anne babalarına bakmak, kendi çocuklarının çocuklarına büyükanne ,büyükbaba olmak.⁵⁵

Sonuç olarak orta yaş dönemini , hem hayatın anlamını anlama , hem de o zamana kadar önem verilen değer ve öncelikleri yeniden gözden geçirme zamanı olarak değerlendirilebilecek bir dönem olarak tanımlayabiliriz.

2.2.3 Son Yetişkinlik

Son yetişkinlik yetişkinliğin, yaşamın son basamağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem yetişkini artık “yaşlı” kavramı ile tanımlanmaktadır. Yaşlanma ve yaşlılık kavramları sınırları çok iyi belirlenememiş de olsa bu dönem için kullanılan bir terim olmuştur. Aslında yaşlılık yaygın kanaatin aksine ne 40 yaşından sonra ne de 65 yaşından sonra başlar. Yaşlılık doğum anından itibaren, organizmanın yaşlanması ile başlar. İlk dönemdeki bu değişiklikler gelişme ve olgunlaşma olarak kabul edilirken ancak 30 yaşından sonra tüm organlarda gerilemeyi gösteren değişikliklerin olması “yaşlanma” kavramının kullanılmasını ortaya çıkarır.⁵⁶

Yaşlıları bir grup olarak tanımlamak oldukça güçtür. Çünkü bu gruba dahil edilebilecek yaş dizisi çok geniştir. Yetişkinlik dönemine kadar olan dönemlerdeki bireylerde

⁵⁴ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 72.

⁵⁵ Onur, s. 243.

⁵⁶ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 75-76.

--psikolojik, biyolojik ve sosyal özelliklerine bakarak- belirli bir homojenliğe ulaşılmış olunan yerleri belirlemek kolaydır. Ancak yetişkinlik dönemleri için böyle bir homojenlikten bahsetmek neredeyse imkansızdır. Çünkü yaşlanma süreci herkeste aynı biçimde ortaya çıkmamaktadır; aynı kişide de farklı boyutlarda, farklı düzeylerde değişiklik gösterebilmektedir.⁵⁷ Aşağıda yaşlılık dönemini psikolojik, sosyal ve fiziksel özellikleri açısından inceleyeceğiz.

2.2.3.1Fiziksel Özellikler

Yaşlılığın, bir zarara uğrama ve yitirme dönemi olduğu yadsınamaz ama yaşlılık sürecindeki değişimlerin çoğunun anormallik olarak nitelenemeyeceği açıktır.⁵⁸ Bu dönem artık yetişkinin kendini hayatın sonuna doğru adım adım yaklaştığını çok yakından hissetmeye başladığı bir dönem olmaktadır. Fiziksel açıdan gücünün minimum noktalara vurduğu çeşitli hastalıkların baş gösterdiği ve vücudun bu değişime ayak uydurmaya çalıştığı bir dönemdir. Hemen hemen bütün duyularda yaşla birlikte bir düşüş görülür. Koku ve tat alma duyularında azalmalar oluşur. Bu durum beslenmenin de bozulmasına neden olur.

Yaşlanma döneminde en fazla göze çarpan değişiklik görme ve duyma alanındaki değişikliklerdir. Uzağı görme yeteneği genellikle diğer duyulardan önce bozulur.⁵⁹ Bunun temel nedeni, yakındaki objeleri görmeyi zorlaştıran lenslerin esnekliklerini kaybetmeye başlamasıdır. Dolayısıyla bu dönem yetişkini okuduğu normal yazılmış metindeki harfleri , olduğundan daha büyük görecektir. Görme ile ilgili bir diğer bozukluk ise gözbebeği ebadının küçülmesi ile retina bölgesine ulaşan ışık miktarının azalmasıdır ki bunun sonucunda görme doğruluğu sınırlanmaktadır. Bu durumda bu dönem yetişkini okumak için gençlere oranla daha çok ışığa ihtiyaç duyacaktır. Gözün değişen ışık miktarına uyumu da bu dönem yetişkini açısından önceki yıllara göre belirli bir azalma göstermektedir. Görme duyusunda yaşla birlikte meydana gelen bu düşüş 50 yaşlarından sonra çok hızlanmaktadır. 65 yaşına kadar aşağı yukarı kişilerin yarısı 20/70 veya daha az görüş keskinliğine sahiptir.⁶⁰

Görme ve işitme alanındaki değişiklikler yetişkinin uyum güçlükleri yaşamasına etkinliklerini sınırlandırmasına ,toplumsal ilişkilerinin sınırlandırmasına neden olmaktadır.

⁵⁷ Turan Örnek ,Erhan Bayraktar ve Erol Özmen ,**Geriatrik Psikiyatri** , İzmir:Saray Tıp Kitabevi, 1992 , s. 1 Aktaran: Kılavuz, Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi, s. 3.

⁵⁸ Onur , s. 303.

⁵⁹ Onur , s. 304.

⁶⁰ Richard A. Kalish , **Late Adulthood: Perspective on Human Development**, second edition Monterey,California : Brooks /Cole , 1982, s. 23-24 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 79.

Son yetişkinlik dönemi yetişkininde görme ve işitme alanındaki rahatsızlıkların yanında diğer bazı rahatsızlıklar da görülmektedir. Örneğin, yaşlılar hemen yorulma temayülü gösterirler, yüksek kan basıncına sahiptirler ve daha çok diş problemi yaşarlar. Şeker hastalıkları 50 ve 60 yaşlarında özellikle erkeklerde sıkça görülen rahatsızlıklardan biridir. Kalp problemleri hayat boyunca artar. Kolesterol 21 yaşından itibaren artar. Tüm bu nedenlerden dolayı ölüm sıklığı yaşlılarda artar, özellikle de 70 yaşından sonra ölümde hızlı bir artış olur.⁶¹

Yaşlılık döneminde meydana gelen fiziksel değişiklikler bir takım işlevsel fonksiyonların da olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Örneğin, harekete geçmede çok zaman harcamakta ve daha az kas gücüne sahip olmaktadır.⁶² Bu durum merkezi sinir sistemi içerisindeki sürece dayanmaktadır. Bu süreçler, sinir hücrelerindeki kayıp, nakletme hızındaki sınırlama ve sinirsel uyarıcılardaki düşüşü ilgilendirir.⁶³ Yaşlıların yatkın olduğu diğer hastalıklar Parkinson hastalığı, kanser, böbrek ve idrar yolu bozuklukları, osterioporozis(kemik erimesi), akut beyin sendromu, alzheimerdir.⁶⁴

2.2.3.2 Psikolojik Özellikler

Yaşlanmayı sadece fiziksel açıdan bazı değişikliklerin olduğu bir dönem olarak tanımlamamız mümkün değildir, çünkü bu dönemde aynı zamanda psikolojik bazı değişikliklerde meydana gelmektedir. Bu değişiklikler genelde bu dönem yetişkininin kendisi ile daha çok ilgilenmesi sonucu ortaya çıkan bazı izleri taşımaktadır. Bu dönem yetişkinlerinin ilgi alanlarını şöyle sıralayabiliriz⁶⁵:

- Haysiyet ve kendine hakim olmayı araştırıp devam ettirmek
- Bir kişinin yapabileceği tatmin edici faaliyetleri keşfetmek
- Topluma katkıda bulunacak yolları araştırmak
- Gençlerle ilişkileri sürdürecekt yolları araştırmak
- Fizikî ve zihnî olarak yeterli kalmaya çalışmak

⁶¹ Lillian E. Trol,**Early and Middle Adulthood** , Monterey, California : Brooks/Cole , 1975, s.21, Aktaran : Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 80.

⁶² Onur, s. 305.

⁶³ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s.80.

⁶⁴ Onur, s. 306.

⁶⁵ , Linda J Vogel, “Working with Older Adults”, Nancy t foltz (Ed) , **Handbook of Adult Religious Education**, Birmingham, Alabama:Religious Education Press, 1986, s. 109 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 81.

Bu dönem yetişkininin psikolojik özelliklerinden en önemlileri denebilecek özellikleri, eskiye aşırı bağımlılık, yeniden korkma ve bencilliktir. Yetişkin, eskiyi arayan duygularıyla genç nesilden git gide uzaklaşmaktadır. Genç nesil ile aralarındaki mesafenin açılması yeni olan şeylerle de arasının açılmasına neden olmuş ve artık yeniyeye karşı bir korku başlamıştır. Dolayısıyla da eskiye de aşırı bağlanmaya başlamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu dönem yetişkini aynı zamanda bencil duygularını ön saflara çıkarmış ben merkezli bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevredeki herkesin kendilerine saygı duymalarını ve hizmet etmelerini isterler. Aşırı derecede mal ve para düşkünlükleri artar. Sadece kendilerini düşünürler.⁶⁶

Bu dönem yetişkinleri üzerinde pek çok araştırmacı incelemelerde bulunmuş ve bu dönem için pek çok kişilik tipleri ortaya çıkarılmıştır. Riechard, Livson ve Peterson yaptıkları incelemede beş gruba ayırdıkları kişilik tiplerini ortaya koymuşlardır. Bu araştırmada 55-84 yaşları arasındaki 87 erkek incelenmiştir. Araştırmaya göre, iyi uyum sağlamış olanlar “olgun”, “salıncaklı sandalyeli” ve “zırlı” kategorilerinde; daha az uyum sağlamış kişiler ise “kızgın” ve “kendinden nefret eden” kategorilerinde sınıflanmıştır.

Bir diğer araştırma ise Neugarten’in araştırmasıdır. Neugarten araştırmasında erkeklerle birlikte kadınlara da yer vermiştir. Denekler 70-79 yaşları arasında 59 erkek ve kadından oluşmaktadır. Bu araştırmada ise tipler ; “bütünleşmiş” , “zırlı-savunmacı” , “edilgin-bağımlı” ve “bütünleşmemiş” kategorilerinde toplanmaktadır.

Bütünleşmiş kişilikler, egoları yeterli, bilişsel yetenekleri tam, yaşam doyumları yüksek, iç yaşamları görece karmaşık kişilerdir. Bu kişiliklerde üç tip ayırt edilir: yeniden örgütleyiciler, odaklanmış kişiler, kopmuş kişiler.

Zırlı – savunmacı kişiler, çabacı başarı güdülerıyla ve genellikle sakınlı duyguları ile belirlenirler. Bu tipler ikiye ayrılır: sebatlı model , daralmış tip.

Edilgin –bağımlı kişilikler de ikiye ayrılır: Başvurucu-arayıcı, duygusuz kişilik.

⁶⁶ Neda Armaner , **Din Psikolojisine Giriş I** , Ankara : Ayyıldız Matbaası, 1980, s. 135

Bütünleşmemiş kişilikler , yüksek derecede çözülmüş örgütlenmemiş bir yaşlılık örüntüsü gösterirler. Duygusal bozukluklar ve düşünce süreçlerinde genel bir gerileme içeren psikolojik sorunları vardır.⁶⁷

Son yetişkinlik döneminde yetişkin içsel duygu ve düşüncelere dış etkenlerden daha fazla bağımlı olmaya yönelmektedir. Artık etkinlikten edilginliğe yönelmiştir. Çevresine edilgin açıdan bakmaya başlayan yetişkin dış dünyadan iç dünyaya geçmeye başlamaktadır. Bu durum onların diğer insanlarla duygusal bağlarının azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla son yetişkinlik dönemi pek çok yetişkin için kenara çekilip ölümü bekleme dönemi olarak görülmektedir. Aslında bu dönemin olumlu yönleri de vardır ve yetişkinin bu durumun farkına varması onun hayatının son dönemini nasıl geçirmesi gerektiği konusunda ona yardımcı olabilecek ipuçlarını taşımaktadır.

Yaşla birlikte kişi gerçek bir kişilik ve tamamlanmış bir varlık haline gelmiştir. Oysa genç kişi hala kendinin kim olduğu konusunda bir kimlik geliştirme durumundadır. İkinci olarak yetişkin kişi edindiği tecrübelerle genel olarak bilgelik denilen daha iyi karar ve hüküm verme yetisi geliştirirler. Üçüncü olarak yaşlı kimseler daha fazla hürriyete sahip olurlar. Emeklilikle birlikte onları bir yere bağlayan herhangi bir sebep yoktur. Son olarak da yaşlı kişiler gençlerin sahip olmayacakları duyguya sahiptirler. Hayatın tüm dönemlerini görmüş bir kişinin bakış açısı gençlerin sahip olamayacağı bir durumdur.

2.2.3.3 Sosyal Özellikler

Bu dönemdeki en temel gelişimsel ödev bireyin kendisiyle toplum arasında dengeli bir yaşam tarzı geliştirmesidir. Kişi yaşamı boyunca yapması gereken işlerin çoğunu yapmış durumdadır. Eğer kişi geçmişine olumlu bir şekilde bakıp, kendini yaptığı işlerden dolayı takdir edebiliyorsa kalan yıllarını daha mutlu bir şekilde geçirebilir. Ama eğer kişinin hayatının çok takdir edilecek yönü yoksa geri kalan hayatı bir takım rahatsızlıklarla geçecektir.⁶⁸

Bu dönem yetişkininin gelişimsel ödevleri Havighurst tarafından şu şekilde özetlenmiştir⁶⁹:

- Bedeni güç ve sağlık bakımından gerilemelere uyum sağlama

⁶⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Onur, s. 333-334.

⁶⁸ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 84.

⁶⁹ Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi), s. 46.

- Emekliliğe ve azalan kazanca uyum sağlama
- Eşin ölümüne uyum sağlama
- Kendi yaş grubu ile ilişki kurma
- Sosyal zorunluluklarını ve yurttaşlık ödevlerini yerine getirme
- Memnunluk verici fiziksel yaşama koşulları kurma

Son yetişkinlik döneminde kişiler kendilerinin artık dünyanın merkezi basamağında olmadıklarını anlamaktadır. Davranışlarını da bu yönde geliştirmek durumunda kalmaktadırlar. Bu duruma ayak uydurabilmeleri onların geri kalan yaşamları için önemlidir.

Tüm yetişkinlik dönemleri için sıraladığımız özellikler bizi şöyle bir sonuca ulaştırmaktadır: İnsan yaşamı boyunca çeşitli gelişme ödevlerine sahiptir. Ve bu ödevlerini yerine getirmek için de yaşamın her anında eğitime ihtiyaç duymaktadır. Ulaşılan bu sonuç yetişkin eğitiminin yetişkinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde oluşturulması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

2.3 Yetişkinlik Döneminde Dinî Gelişim

Dinî gelişim hakkında pek çok yönden araştırmalar yapılmıştır. Çeşitli psikolojik ekollerin din ve dinî gelişim hakkında da görüşlerine rastlamak mümkündür.

Ahlak üzerine yoğun çalışmaları ile tanınan Kohlberg, ahlakî gelişim üzerinde incelemelerde bulunurken temel olarak Jean Piaget'i esas almıştır. Elli ayrı ülke ve kültüre sahip kişilere ikilemli hikayeler sorarak gelen cevaplarla üç düzey altı basamaktan oluşan ahlakî yargı basamağı şeması ortaya koymuştur.⁷⁰ Ortaya koyduğu her iki basamak bir düzeyi göstermektedir.

İlk düzey gelenek öncesi düzey olarak adlandırılmıştır. Bu düzey ceza ve itaate yönelik; bireysellik ve çıkarı dayalı alışveriş olmak üzere iki basamaktan meydana gelmektedir. Bu düzeyde, çocuk içinde yaşadığı kültürün kurallarına iyi veya kötü, doğru veya yanlış olarak karşılık verir. Bunları ceza ve mükafat açısından dikkate alır.

İkinci düzey, geleneksel düzeydir. Bu düzey de iki basamaktan oluşmaktadır. Karşılıklı kişiler arası beklentiler ve kural ve düzen yönelimi basamakları, geleneksel düzeyin

⁷⁰ Şema ile ilgili bilgiler için bkz. Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 137-140.

alt basamaklarıdır. Bu düzeyde otoriteye karşı mütabakat önemli bir hal alır. Bireyler ailelerin , grubun veya ülkenin isteklerini devam ettirmekle ilgilenir.

Kohlberg, dinî düşünce ve kavramların ortaya çıkmaya başladığı zamanın bu düzeyde ve genellikle on üç yaş civarında olduğunu ileri sürmektedir.

Üçüncü ve son düzey ise gelenek ötesi düzey olarak tanımlanmıştır. Bu düzeyin basamakları ise sosyal anlaşma, yararlılık ve bireysel haklar basamağı ile evrensel ahlaki prensiplerdir. Kohlberg'in "birey bu düzey ve basamakları belirli yaşlarda geçer" kuralının olmadığı ancak bireyin bu basamakları muhakkak sırasına göre geçtiği görüşünü savunduğu görülmektedir.

Kohlberg bu şemada ahlaki gelişimin dinî etkilerden bağımsız olarak geliştiği ve ortaya çıktığı tezinden yola çıkmıştır. O, ilk olarak ahlaktan bağımsız bir şekilde dinin yedinci basamakla birlikte ortaya çıktığı tezini ileri sürmüştür. Kohlberg'in bilişsel yapısal psikolojisinde dinin göz ardı edilmesine karşı, 70'li yılların yarısında Fowler ve Oser tarafından, dinî gelişimle birlikte ahlakî gelişimin dinî boyutunu da ortaya çıkarma amacı taşıyan araştırmalar yapılmıştır.⁷¹

Fowler inanç gelişimi ile ilgili olarak çalışma yapan ilim adamlarının başında gelmektedir. Geliştirdiği dinî gelişim modeli dinî olmayan inançları da kapsamaktadır.⁷² İnanç gelişimine dair görüşlerini temellendirmesini dört yaşından seksen sekiz yaşına kadar , Yahudilerin, Katoliklerin , Protestanların , agnostik hatta ateistlerin de katıldığı yaklaşık dört yüz kişilik bir topluluğa soru sorarak yapmıştır.⁷³ Soruların sorulduğu topluluğun inanç çeşitliliği genel manada inanç gelişiminin temelini ortaya koymayı amaçlayan bu modelin, herhangi bir dinî gelenekle sınırlı olmayacağını bize göstermektedir. Fowler'a göre inanç gelişiminin temelini insanların kendilerini diğer insanlarla ilişki içinde ve paylaşılan değerlerin merkezinde belli bir bağlanma içinde algılamaları oluşturmaktadır.⁷⁴

Fowler da Kohlberg gibi inanç gelişiminin birbirini ard arda takip eden, aralarında hiçbir şekilde atlama olmayan belirli basamaklardan meydana geldiğini savunmaktadır. Ona göre bu basamaklar daima aynı şekilde yaşanmaktadır. İnanç gelişim teorisine göre inancın yedi boyutu vardır. İnanç yapısal olarak birbirine geçmiş

⁷¹ A. Ulvi Mehmedoğlu- Adem Aygün, "James Fowler ve İnanç Gelişimi Teorisi", **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt 6, sayı 1, s. 130 Aktaran:.

⁷² Faruk Karaca, **Dinî Gelişim Teorileri**, İstanbul:Dem Yayınevi, 2007, s.189.

⁷³ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 136.

⁷⁴ Karaca, s. 189.

ve kenetlenmiştir. Yani inanç her bir basamakta yedi boyutun birbiri ile ilişki içerisinde gösterdiği ortalama performansın yansımasıdır.

Fowler’ın inançlara ilişkin temellendirmesinde inanç basamaklarına baktığımızda ilk sırada, Erikson’un güvensizliğe karşı temel güven arasındaki zıtlık olarak adlandırdığı döneme tekabül eden “*farklılık arz etmeyen inanç basamağı*” diye adlandırılan basamağın olduğu görülmektedir. Ancak Fowler, bu dönem çocuklarında herhangi bir inanç bağlantısı olmayacağını öne sürerek bu basamağı, oluşturduğu temellendirmeye dahil etmemektedir.

Diğer basamak *sezgisel-yansıtıcı inanç* olarak adlandırılan “daha sonra istikrarlı ve tepkisel düşünce ve değerlendirmeyi düzenleyen ve ayıklamak zorunda olan uzun ömürlü imajlar üretilen basamaktır.”⁷⁵

İkinci basamak ise *mitsel(öyküsel)-lafzî inanç* basamağıdır. Bireyin mantıklı düşünmeye yeteneğinin gelişmeye başlamasıyla birlikte, dünyadaki işleyişi anlama çabasına girdiği basamaktır.⁷⁶ İlk iki basamak (*sezgisel-yansıtıcı inanç* ve *mitsel(öyküsel)-lafzî inanç*), Piaget’nin işlem öncesi basamağı ile somut işlemler basamağına tekabül eden dönemleri kapsamaktadır. Ergenlik dönemi esnasında, formal işlemler ve kişilik bunalımları ile kişi *terkibî-geleneksel inanç* olarak adlandırılan üçüncü basamağa geçecektir. Bu basamak ilk yetişkinlik dönemine kadar süregelmektedir.*

İlk yetişkinlik dönemine tekabül eden inanç basamağı ise *bireyselliği yansıtıcı inanç* (*bireysel- düşünmeye dayalı inanç*) olarak tanımlanmaktadır. İlk yetişkinlik esnasında bireyin sorumlu olduğunu düşündüğü bazı konular vardır. Bu konular kendi kararları, hayat şekli, inanç ve tutumlarıdır. Bu durum bireyi daha fazla integral olmaya iter. Sonuçta kişi yeni bir inanç şekli ile ortaya çıkabilir. Bu çeşit inancın ortaya çıkması, kişinin kendisine ve dünya görüşüne karşı eleştirel düşünmesine neden olur. Ve sonuçta iyice düşünülmüş, tecrübe edilmiş ve tenkit edilerek benliğe mal edilmiş bir düşünce ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

Bu evredeki bireyin başarıyla bir sonraki evreye geçmesi, büyük ölçüde problemini başkaları ile paylaşma ve danışma sıklığıyla doğru orantılıdır. Bu evrede iki açıdan gelişim gözlenmektedir. İlk olarak birey girişimleri sonucunda yapılandığı kimliğini dünya görüşüne adapte ederek kendisini etrafındakilerden farklı bir birey olarak algılamaktadır.

⁷⁵ Mehmedoğlu- Aygün, s. 137.

⁷⁶ Mehmedoğlu- Aygün , s. 95.

* biz burada yetişkinlik dönemi dinî gelişimden bahsettiğimizden diğer dönemlerin inanç basamaklarına girmedik. Ayrıntılı bilgi için bkz. Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 137-139, Ayrıca bkz. Karaca, s. 190-196.

⁷⁷ Mehmedoğlu , s. 64.

İkinci olarak da sembollerin kavramsal manalar içermeye başlaması, bu evrenin mitolojik özelliklerin azalması ve bu şekilde belki de insan hayatında bilinçdışı faktörlerin bireyin yargı ve davranışlarını en az etkilediği dönem olmasını beraberinde getirmektedir.⁷⁸

Orta yaş civarındaki bazı kişilerde görülen birleştirici inanç şekli beşinci basamağı oluşturmaktadır. Bu dönemde kişiler farklılıkları aşan ilişkiliği araştırmaktadır. Semboller, mantiki olmayan ancak ikilem ve zıtlıklar kaynağı olarak görülür. Burada verilen çaba açık zıtlıkları birleştirmek ve kabul etmek yönündedir.⁷⁹

Fowler'ın inanç basamaklarının sonuncusu *evrenselleştirici inanç*tır. Bu basmağa çok az insanın ulaşacağını söylemektedir. Fowler'e göre yetişkinlerin büyük çoğunluğu için üçüncü basamak son basamaktır.⁸⁰

Gelişim psikolojisi açısından kişinin dinî gelişimini ele aldığımızda karşımıza dönem dönem farklılaşabilen dinî inanç ve davranışa sahip bir yetişkin kitlesi çıkmaktadır. Yetişkinliğin ilk yıllarında inanca dair araştırmalar daha çok kişinin kendisi hakkındaki araştırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk yetişkinlik dönemindeki yetişkin, hayatın bir anlamı olduğunu kabul eder ve hayatı araştırır. Hayatın gerçek anlamını anlaması ölümü bir gerçek olarak algılaması ile başlar. Bu dönem yetişkinini dinî boyutun hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul etmiştir.⁸¹

Dinî gelişimde değinilmesi gereken bir diğer konu da dinî yaşantıdır. Dinî yaşantının , yaş ve gelişim bağlantıları ile birlikte düşünülmesinin görünür sonuçları eğitimle ilgilenenlerin özellikle de din eğitimcisinin göz ardı etmemesi gereken bir realitedir.⁸² Yetişkinin dinî yaşantısı ilk, orta ve son yetişkinlikte farklılıklar göstermektedir.

İlk yetişkinlik dönemindeki birey ergenlik dönemindeki kendiyi uğraşma safhasından sonra insani değerlere ve o değerlerin toplumdaki fonksiyonlarına karşı artan bir dikkate sahip bir yetişkin olarak karşımıza çıkar. Bu dönem yetişkininin dinî inancı daha önceki dönemlerden farklıdır.⁸³ Dinî sembolleri, ibadet ve onların biçimlerini eleştirir. Yine bu dönemde önceden değer verilen bazı dinî yaşantı biçimleri eski değerini yitirebilir. Fakat

⁷⁸ Rüştü Acar, "Basamak Teorilerine Göre İlk Yetişkinlik Döneminde (21-30 yaş) Dini Gelişim ve Eğitim", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE,2008), s. 41.

⁷⁹ W. James Fowler, **Stages of Faith: The Psychology and Human Development and the Quest for Meaning**, New York: Harper and Row, 1981, s.184-198 Aktaran: Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 139.

⁸⁰ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 137-140.

⁸¹ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 151.

⁸² Mehmedoğlu, s. 63.

⁸³ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 152.

bu, kişinin inancını terk etmesi olarak değil, inancına daha eleştirel bir gözle bakması olarak algılanmalıdır.

Orta yaş döneminde, yapılan araştırmalarda otuz yaş civarındaki kişilerin yeni bir hayat safhasına girdiği ve yeni ayırt edici bir inanç şekline sahip oldukları gözlenmektedir. İnsanlar orta yaşa doğru tekrar dine yönelmeye ve dinî ibadetlerini yerine getirmeye başlarlar. Yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara bakıldığında bu dönem yetişkininin hangi zaman diliminde dine karşı nasıl bir tutum sergilediği konusunda net bir yargıya ulaşmamız zordur. Şöyle ki, bir araştırmada dinî inanç ve yaşayış açısından en üst nokta diye belirtilen yaş dönemleri bir diğesinde en düşük olarak belirtilebilmektedir. Bunun çeşitli nedenleri olabilmekle beraber en önemli neden Köylü'nün de belirttiği gibi bu dönemin iş ve görevler açısından en yoğun dönem olmasıdır.⁸⁴

Son yetişkinlik döneminde yapılan bazı araştırmalar kişilerin dine daha çok yöneldiği sonucuna ulaşılar da bazı araştırmalar herhangi bir yönelmenin mevcut olmadığını savunmaktadır. Birbirine zıt iki görüşün ortaya çıkma nedenine bakılırsa bunun araştırmaların yönteminden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Dine yönelimin arttığını söyleyen araştırmalar kesitsel yöntem kullanırken, diğer araştırmalar boylamsal yöntem kullanmışlardır. Örneğin Dan Blazer ve Erdman Palmore, 272 kişi üzerinde üç yıl ara ile on sekiz yıl süren bir araştırma sonucu dinî inanç ve tutumlar açısından yaşın önemli bir fonksiyonunun olmadığını saptamıştır.⁸⁵

⁸⁴ Köylü ,Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 153.

⁸⁵ Köylü ,Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi , s. 157-158.

YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ

3.YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE DİN EĞİTİMİ

XIX. yüzyıla kadar insan hayatında, çocukluk, ergenlik yetişkinlik gibi dönemlerin varlığı kabul edilmemiştir. Bu zamana kadar çocuk yetişkinin bir minyatürü, yetişkin de çocuğun büyümüş ve yetişmiş olarak görülmekteydi.⁸⁶ Ancak araştırmalar yapıldıkça durumun bu kadar basit açıklanamayacağı, her gelişim döneminin kendine özgü eğitim ve öğretim metoduna gereksinim duyduğu fark edildi. Yetişkin eğitimi üzerine çalışmalar yapılırken yavaş yavaş yetişkinlik döneminin farklı alanlarında da araştırmalar başlatılmış ve bu noktada din eğitimi de sessiz kalmamıştır. Son yirmi beş yılda, yetişkinlik döneminde dinî hayatın nasıl olduğu ve din eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konularında araştırmalar yapılmış ve yetişkin din eğitimi, yetişkin eğitiminin bir alt disiplini olarak yerini almıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde, yetişkin eğitimin tarihi üzerinde kısaca durulduktan sonra, yetişkinlik dönemindeki bireyin eğitim ve öğretim açısından özellikleri ve yetişkin din eğitimi hakkında bilgi verilecektir.

3.1 Yetişkin Eğitimi ve Tarihçesi

Eğitim, kapsam alanının çok geniş olması sebebi ile tanımlanması güç olan kavramlardan biridir. Dolayısıyla eğitim üzerinde pek çok tanımlama yapılmıştır. Yapılan pek çok tanım arasından eğitimin tanımı olarak, Türkiye’de eğitim bilimleri alanında en çok kabul görmüş olan şu tanımı verebiliriz. “Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.”⁸⁷ Bireyin davranışlarında oluşturulmak istenilen değişiklik için eğitimcinin bireyi çok iyi tanıması gerekmektedir. Bunun için de eğitimci, ele aldığı kitlenin her yönden gelişim özelliklerini iyi bilerek harekete geçmelidir.

Yetişkin eğitimi ilk insanla başlar.⁸⁸ Yetişkinler kadın erkek fark etmeksizin tecrübelerinden elde ettikleri bilgiyi kendilerinden sonrakilere aktarmak suretiyle bilginin geçişini sağlamışlardır.⁸⁹ Yetişkin eğitiminin bilimsel anlamda sistemli hale gelmesi ve kurumlaşması oldukça yenidir. “Çok eski yıllarda yetişkin eğitimi dinî kitapları okuyabilmek

⁸⁶Leon McKenzie , “The Religious Education of Adults”, **Religious Education Press**, Birmingham , Alabama, 1982, s. 46
Aktaran: Mehmet Akif Kılavuz , Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , c.2, sayı 2 , 2002 , s. 60.

⁸⁷ Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 19

⁸⁸ Ahmet Duman ,**Yetişkinler Eğitimi**, Ankara: Ütopya Yayınevi, Mart -2007 , s. 189.

⁸⁹ Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi), s.7.

ve huzur içinde yaşayabilmek için yürütülmekteydi.”⁹⁰ Gerçek anlamda yetişkin eğitiminin doğmasında genel olarak dinsel amaçlı etkinlikler bir başlangıç olmuştur. Daha sonraları ise sanayi devrimi ile birlikte bu etkinlikler, işçilerin eğitimi ve mesleki becerilerin artırılması olarak kendini göstermiştir.⁹¹

1929-1949 yılları arasında çıkarılan *Yetişkin Eğitimi Dergisi*, başarılı yetişkin eğitimcilerinin kendi gözlem ve deneyimlerine dayalı olarak yazdıkları makalelerini yayımlayarak yetişkin eğitimi ile ilgili ilk bilimsel çalışma olarak tarihte yerini almıştır. 1950’li yıllarda bu dergileri aynı eğitimcilerin raporlarını inceleyen kitaplar takip etmiştir.⁹²

1949’dan sonraki yıllar yetişkin eğitiminin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Bu yıllarda UNESCO Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konferansları çalışmalarını başlatmış ve 1985 yılına kadar dört Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konferansı ile pek çok toplantı yapılarak yetişkin eğitimi kavramında büyük gelişme kaydedilmesini sağlamıştır.⁹³

Yetişkinler eğitiminin sistemli ve örgütlü hale gelmesinde demografik gelişmeler,⁹⁴ örgün eğitimden kaynaklanan sebepler,⁹⁵ toplum ve aile yapısındaki değişimler,⁹⁶ bilim ve teknolojik gelişmeler,⁹⁷ insan hayatının bir bütün olarak incelenmesi ihtiyacı ve yetişkinliğin akademik disiplinlerin konusunu teşkil etmesi⁹⁸ gibi etkenleri sıralamak mümkündür.

Ülkemizde yetişkin eğitimi tarihçesine baktığımızda kısaca şunları söyleyebiliriz: Osmanlı döneminde “ev ve oda sohbetleri; camiler; medreseler; tekke ve zaviyeler”⁹⁹; “askeriye ve bazı vakıflar”¹⁰⁰ yetişkin eğitimi konusunda önemli rol oynamışlardır. Çeşitli tarihlerde açılan zaman zaman kapatılıp tekrar açılan yetişkinlerin pek çok açıdan eğitimini amaçlayan çıraklık okulları, akşam kursları vb. okullar açılmıştır. Türkiye’de de yetişkin din

⁹⁰ A.S.M.Hely, *Nouvelles Tendances de l'Éducation des Adultes*, d'Éditions Montclair, Unesco, 1963, s. 17. Aktaran: Güneş, s.7.

⁹¹ Duman, s. 190.

⁹² Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 29.

⁹³ Güneş, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), s. 7.

⁹⁴ Mustafa Köylü, “Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, İstanbul 1998, s. 170.

⁹⁵ Kurt, s. 2.

⁹⁶ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 20.

⁹⁷ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 21.

⁹⁸ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 24.

⁹⁹ Hatice Kelpetin Arpağuş, *Osmanlı Devletinin Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, İstanbul: Çamlıca Yayınevi, Kasım 2001, s. 59.

¹⁰⁰ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 32.

eğitiminin öneminin ülke liderleri tarafından fark edilmesi Cumhuriyeti kurma mücadelesi yıllarında fark edilerek gerekli faaliyetler yapılmıştır.¹⁰¹

Yetişkin verilen eğitimde dikkat edilmesi ve akıldan hiç çıkarılmaması gereken bir nokta vardır:Yetişkin eğitimi geleneksel eğitimden farklıdır. Tosun, bu farklılıkları eserinde bir tabloyla ortaya koymuştur.

	Genel (geleneksel) Eğitim	Yetişkin Eğitimi
Konu -muhteva	İçerik merkezli	Problem merkezli
Kullanım	İleride,ileriki yaşam içerisinde	Hemen,şimdi
Güdüleme	Dışarıdan	İçeriden
Katılımcılar	Tecrübesizler	Onların tecrübeleri önemlidir
Öğrenme süreci	Otoriter	Öğrenen merkezli
Öğretici	Her şeyi bilen ve yapan	Yönlendirici

Tablo 1 .Yetişkin Eğitimi İle Geleneksel Eğitimin Karşılaştırması¹⁰²

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi geleneksel eğitim ile yetişkin eğitimi arasında büyük farklar vardır. Bu durum yetişkin ile çocuğun arasındaki gelişim özelliği farkına dayanmaktadır. Bir eğitimci hitap ettiği kesimin özelliklerini bilemezse o kesime vermeye çalıştığı eğitimde başarıyı yakalaması güçleşir.

3.2 Eğitim–Öğretim Açısından Yetişkinlerin Özellikleri

Yetişkin bireyin eğitim ve öğretim açısından incelenmesi oldukça yakın zamanlarda başlamıştır. Bu sebeple yetişkin öğrenmesi,ülkemizde de son zamanlara kadar oldukça ihmal edilen bir araştırma alanı olmuştur.

¹⁰¹ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 32.

¹⁰² Tosun , s. 188

Yetişkin eğitiminde başarıya ulaşabilmek için yetişkin ile çocukların birbirlerinden farklı öğrendiklerini bilmek gerekmektedir. 1930’lu yıllara kadar yetişkinlerin öğrenemeyeceği kanaati hakimken yapılan araştırmalar ile yetişkinlerin de öğrenebileceği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Thorndike’ın 1935 yılında yayımladığı *Yetişkin İlgileri* ve Herbert Sorenson’un 1938’de yayımladığı *Yetişkin Yetenekleri* adlı kitaplarda varılan nokta şuydu: “yetişkinler öğrenebilir ancak yetişkinlerin öğrenme ilgi ve yetenekleri çocuklarınkinden farklıdır.”¹⁰³

Lindeman, yetişkin eğitimi kuramının temel taşlarını oluşturan çeşitli anahtar varsayımlar tanımlamaktadır:

Yetişkinler, öğrenmenin tatmin edeceği gereksinme ve ilgileri yaşıyorken öğrenmeye motive olurlar. Bu nedenle, yetişkin öğrenmesi için uygun başlangıç noktası onların bu gereksinme ve ilgileridir.

Yetişkinlerin öğrenmeye yönelimi zaman merkezlidir. Bu nedenle, yetişkin öğrenmesinin uygun birimleri yaşantılardır, konular değildir.

Yetişkin öğrenmesi için kullanılması gereken en zengin kaynak yaşantıdır. Bu nedenle, yetişkin eğitimi metodolojisinin özünde yaşantı çözümlemesi vardır.

Yetişkinler öz yönelimli bireylerdir; bu nedenle yetişkin eğitimcisinin rolü öğretmenlikten çok kolaylaştırıcılıktır. Onlarla birlikte bir araştırma sürecine girerek onların öğrenmelerine yardımcı olmaktır.

İnsanlar arasındaki bireysel farklılıklar yaşla artar; bu nedenle yetişkin eğitiminde biçim, zaman, yer ve öğrenme hızındaki farklılıklar için en uygun düzenlemelerin yapılması gerekir.¹⁰⁴

“Yetişkinler hatırlamaya dayalı, ileride kullanabilecekleri uzun ve mekanik bir öğrenmeye ilgi duymaktadırlar. Yetişkinler tecrübelerine dayalı , heyecan verici ilgilerini çeken, hemen kullanabilecekleri bir öğrenmeye yönelmektedir. Aldıkları eğitimin türü ne

¹⁰³ Duman , s.157.

¹⁰⁴ Duman, s. 159-160.

olursa olsun fikirleri derinleştirmeyi sevmektedirler.”¹⁰⁵ “Bir çok yetişkin kendi yönettiği öğrenme etkinliklerine girer. Yetişkinler genellikle öğrendiklerini kullanmak isterler.”¹⁰⁶

Köylü ise yetişkinlerin eğitim-öğretim özelliklerini şu şekilde sıralamıştır¹⁰⁷:

- Yetişkinler daha çok kendi kendilerine bağımsız olarak öğrenmeyi tercih ederler
- Öğrenme sırasında yetişkin tecrübesi önemli yer tutar.
- Yetişkinler öğrenmeye karşı farklı motivasyonlara sahiptir.
- Yetişkin eğitiminde fiziki ve psikolojik çevre son derece önemlidir.
- Yetişkin için zaman son derece önemlidir.
- Yetişkin eğitiminde en büyük engel görme ve işitme kaybıdır.
- Yetişkin eğitiminde ihtiyaçların teşhis, planlama ve değerlendirme işi yetişkinlerin kendine bırakılmalıdır.
- Yetişkin eğitiminde öğreticinin görevi sadece rehberlik etmektir.
- Yetişkinler öğrenmeye karşı farklı motivasyonlara sahiptir: Güdüleme yetişkin öğrenmesi için çok önemli bir faktördür. Yetişkinler neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiği ile ilgili derinlemesine bilgi ihtiyacı duymaktadırlar. Eğer yetişkin bu soruların cevaplarını yeterli düzeyde alamazsa güdüsü hızla düşer. Bu nedenle yetişkin eğitimi için bir güdüleme planına ihtiyaç vardır.¹⁰⁸

Bir yetişkin eğitimcisinin, yetişkinlerin herhangi bir öğrenme etkinliğine katılmasının arkasındaki nedenleri bilmesi gerekmektedir. Bu konu hakkında Houle 1961 yılında bir çalışma yapmış ve üç tür güdüsel yönelim olduğunu tespit etmiştir. Bunlar, amaç yönelimli, etkinlik yönelimli ve öğrenme yönelimli yetişkin öğrenenler olarak sınıflanmıştır¹⁰⁹:

Amaç yönelimli kişiler: “amaç yönelimli yetişkin genellikle mesleki bir amaçla, yasal zorunluluklarını yerine getirme, bireysel, toplumsal ya da dinsel bir amaçla eğitim görme etkinliğine katılır.

Öğrenme yönelimli kişiler: Öğrenme yönelimli kişiler, yalnızca öğrenmenin peşindedirler. Bir eğitim ve öğrenme etkinliğine katılma nedenleri güçlü öğrenme isteğidir.

¹⁰⁵ Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi),s. 43.

¹⁰⁶ Onur, s. 226.

¹⁰⁷ Köylü , “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, s. 96-110.

¹⁰⁸ Duman, s. 150.

¹⁰⁹ Duman, s. 152.

Etkinlik yönelimli kişiler: Etkinlik yönelimli kişiler ise etkinliğin içeriğinden çok etkinlik ile sağlanan öğrenme ortamına yönelirler.

Yetişkinlerin güdüsel yönelimlerinin bilinmesi, program düzenleyicilere “öğrenenin tutumu, gereksinmesi, uyarımı, etkilenmesi, yeterliği ve pekiştirme” konularında çok önemli ipuçları sağlar. Tüm bu ipuçlarına dayanılarak hazırlanacak olan öğretim planı öğrenmeyi daha etkili ve kalıcı bir hale getirecektir.¹¹⁰

Yetişkinlerin öğrenme etkinliğine katılım sebepleri diğer yönlerde de olduğu gibi çocuklarınkinden farklıdır. Yetişkinler daha çok problem merkezli yaklaşım sergilemektedirler. Problemi çözüme kavuşturduklarında ise öğrendiklerini hemen uygulamaya geçirmek istemektedirler. Bu nedenle yetişkinler için ele alınacak konular ihtiyaca yönelik konular olmalıdır.¹¹¹ Yetişkinlerin ihtiyaçlarını bilmek onlara hazırlanacak olan eğitim programı için büyük önem taşır. Eğitim ihtiyacı beş grup altında incelenebilir¹¹²:

Tamamlayıcı Eğitim: Bu eğitim ihtiyacı okuma yazma sınıflarını ve bitirilmemiş örgün eğitimin tamamlanmasını kapsar.

Mesleki Teknik ve Mesleki Yeterlilik: Yetişkini ilk işine hazırlama veya bilgi ve becerilerini güncelleme ihtiyacıdır.

Sağlık, Refah ve Aile Hayatı: Her türlü sağlık, aile, tüketici eğitimi, çocuk sahibi olma, kişisel bakım, aile ilişkileri, çocuk bakımı vb. ihtiyaçlardır.

Toplumsal ve Politik İhtiyaçlar: Ulusal ve uluslar arası problemler, toplumsal örgütler , grup ilişkileri ve liderlik fonksiyonları hakkında bilgi ve öğretimi kapsayan ihtiyaç grubudur.

Kendini gerçekleştirme: Öz doyum için eğitimi içine almaktadır. Kısa uzun süreli her türlü etkin eğitim programları, müzik, sanat, dans, tiyatro vb. programlar bu ihtiyaç için oluşturulmuştur.

Yetişkin eğitiminde fiziki ve psikolojik çevre son derece önemlidir: Yetişkinin eğitim almak için bulunduğu ortam onun ferahlık hissedeceği bir ortam olmalıdır. Bunun içinde

¹¹⁰ Duman, s. 151-153.

¹¹¹ Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Temel Özellikleri”, s. 101-102.

¹¹² Nur Güner, “Yetişkin Eğitiminde İhtiyaç Kavramı”, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, sayı: 2 (1990), s. 98-99.

oturulacak yerler rahat olmalı, sıcak soğuk dengesi uygun bir şekilde ayarlanmalı, dekorasyon ilgi çekici tıpkı bir oturma odası havasında olmalıdır.¹¹³

Yetişkin için zaman son derece önemlidir: Yetişkin için zaman çok önemlidir. Zamanın bu derece önemli olmasının sebebi yetişkinin zamanı mevcut andan ölüme kadar olan bir süre olarak değerlendirmesidir. Yetişkin için zaman harcamak, para harcamak kadar önemlidir.¹¹⁴ Dolayısıyla yetişkinin gözünde, geçen her an bir kayıptır.

Yetişkinler zamanı kullanmakta oldukça duyarlı oldukları için çoğu zaman öğrenime gönüllü olarak katılmaktadırlar.

Yetişkin eğitiminde en büyük engel görme ve işitme kaybıdır: Gözün görme ile ilgili olarak temelde dört işlevi vardır. *Keskinlik* (en küçük detayları görebilme kabiliyeti), *uyum* (objeleri hem uzak hem yakından açıkça görebilme kabiliyeti), *adaptasyon*, *renk ayrımı* (renkler arasındaki benzerlik ve ayrılıkları ayırt edebilme kabiliyeti).¹¹⁵

Keskinlik 40-50 yaşına kadar aynı kalıyorken kesin ve ani bir kayıp oluşur. Uyum 6 yaşından 60 yaşına kadar sürekli azalırken 60 yaştan sonra önemli gerileme olmaz. Adaptasyonda 20 yaştan 60 yaşa kadar doğrusal düşüş söz konusudur. Yaş ilerledikçe görme alanı daralır ve göz karanlığa uyum sağlamada daha uzun zamana ihtiyaç duyar. Renk ayrımı da yaş ilerledikçe düşüş gösterir.¹¹⁶ Bu durum gözün lens kısmında meydana gelen sararma ile açıklanmaktadır. Sarı kırmızı gibi renkler, mor, yeşil, mavi, gibi renklerden daha iyi ayırt edilir.¹¹⁷

Yetişkinlerde meydana gelen tüm bu gerilemeler onun eğitimi esnasında dikkat edilmesi gereken noktaları göstermektedir.

Yukarıda ele aldığımız tüm özellikler bize göstermektedir ki; yetişkin ile çocuk öğrenmesi birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Yetişkin eğitimcisinin bunu biliyor olması eğitimin kalitesini artıracaktır. Yetişkin eğitiminde de bireysel farklılıklar söz konusudur. Bir yetişkinin herhangi bir öğrenme etkinliğine katılma sebebi birbirinden farklı olabileceği gibi katıldıkları öğrenme etkinliğindeki öğrenme şekilleri de farklıdır. Önemli olan ve

¹¹³ Malcolm S. Knowles, **Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy**, Chicago: Follett, 1980, s.156 Aktaran: Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, s.104.

¹¹⁴ J.Robby Kidd, **How Adult Learns**, Newyork :Association,s. 1959, s.48 Aktaran: Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, s.104.

¹¹⁵ J. Bischof Ledford, *Adult Psychology*,second ed., New York, Harper and Row, 1976, s.105 Aktaran: Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, s. 104.

¹¹⁶ Kılavuz, Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi, s. 98.

¹¹⁷ Kurt, s. 92.

unutulmaması gereken tek şey öğrenmenin yaşla kaybolmadığı ancak eskiye oranla daha çok zamana ihtiyaç duyulması gerçeğidir. Her yetişkin yeterli zaman verildiğinde her türlü konuyu öğrenmeye ve beceriyi edinmeye muktedirdir. Yetişkinlikte bireysel farklılıkların önemi artmakla birlikte yetişkinler yeni şeyler öğrenebilirler ancak bu konuda kendilerine güvenlerini kaybetmemeleri önemlidir.¹¹⁸

3.3 Yetişkin Din Eğitimi

Yetişkin eğitiminde bahsettiğimiz gibi eğitimin doğmasında dinsel amaçlı etkinlikler rol almıştır. Bu açıdan ele alındığında din eğitiminin eğitimin tarihinde ön sıralarda olduğunu söylememiz mümkündür. Ancak zamanla hayat ve bilimdeki gelişmeler, ayrışmaları beraberinde getirerek din eğitimi ile genel eğitimin birbirinden ayrılıp din eğitiminin genel eğitimin bir branşı haline gelmesine yol açmıştır.

Eğitimdeki gelişmeler her bir branşın kendi içerisinde bir amaç gözetken, kendine dair metotları olan, çalışma kapsam alanları olan birer disiplin halini almasını sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında din eğitiminin bir disiplin oluşunun çok yakın zamanlara tekabül ettiğini görmekteyiz. Yetişkin din eğitimi ise din eğitiminin bir alt disiplini olarak ele alınmaktadır. Din eğitimcisi Tosun, pratik anlamda yetişkin din eğitiminin dinin ilk gününden beri var olmasına rağmen teorik anlamda baktığımızda kendi alanını, problemlerini, amaçlarını belirleme konusunda henüz adım atmakta olduğunu söylemektedir.¹¹⁹

Yetişkin din eğitiminin ne olduğu hakkında genel bir tanımlamaya ulaşmak oldukça güçtür. Yetişkin din eğitimi din eğitiminin bir alt disiplini olduğu kadar, yetişkin eğitiminin bir alt disiplini olarak görmek de mümkündür. Tanım yapabilmek için yetişkin eğitimi ve din eğitimi tanımlarından hareket etmemiz yerinde olacaktır. Yetişkin eğitiminin tanımına bakarak yapabileceğimiz tanımlama şöyledir:

Yetişkin din eğitimi; yetişkinlere ve okul dışındakilere, örgün eğitim dışında ya da yanında din eğitimi ihtiyacında ya da isteğinde olanlara, resmi ya da özel kurum ve kuruluşlarca, yetişkinlerin dinî bilgilerini artırmak, dinî anlayışlarını geliştirerek hayatın dinî boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen planlı, amaçlı din eğitimidir.¹²⁰

¹¹⁸ Onur, s. 226.

¹¹⁹ Tosun , Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 189.

¹²⁰ Tosun , Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 190.

Yetişkin din eğitimi için din eğitimi tanımından hareketle şöyle bir tanım geliştirmek mümkündür: Yetişkin din eğitimi; yetişkin bireyin dinî davranışında kendi yaşantıları vasıtasıyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.¹²¹

Yetişkin din eğitiminin alanı yetişkin eğitiminin alanı kadar geniştir. Bu geniş alanı Tosun kitabında şöyle sınıflamıştır¹²²:

- Dinî meslekî gelişim
- Kişinin kendisi, arkadaş ve dost çevresi, çocukları vb. ile olan ilişkilerindeki zorluklarla başa çıkabilmesine yardım
- Hayat sürecinde yeni roller üstlenebilmeye yardım
- Dinî, sosyal ve politik sorunlarla başa çıkabilmeye yardım

Yetişkin din eğitiminin amacı; örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere mümkün olan iletişim imkan ve vasıtalarını kullanarak ulaşıp, onlara dinî ve ahlaki yardımda bulunmaktır.

Din insan hayatında her an karşılaşılabildiği bir kavram olarak yerini almaktadır. Hayatın her köşesinde gizlenmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. İnanan inanmayan her insanın din hakkında bir şeyler bilmeye ihtiyacı vardır. İnanan için bu bir zorunluluk halini alabilirken, inanmayan içinse bir gereksinimdir. Çünkü inanan ve inanmayan tarafların her ikisi de aynı toplum içerisinde yaşamlarını sürmektedir. Ve birbirleri ile etkileşimleri esnasında birbirlerini tanımaları için bazı ön bilgilere ihtiyaçları olacaktır. Bu nedenle din eğitimi toplum için büyük bir öneme sahiptir. Tüm bu sıralanan nedenlerse genelde din eğitimi özelde yetişkin din eğitimi geliştirmeye ve bireylere anlatmaya yönelten gerekçeleri içermektedir.

Yetişkin din eğitimi çeşitli mekanlarda verilmiştir. İslam'ın başlangıcından beri var olan veya daha sonra ortaya çıkarak uzun yıllar eğitim- öğretim yapan yetişkin din eğitimi ile ilgili mekanlara baktığımızda karşımıza şunlar çıkmaktadır: Ev, mescit, küttab- mektep, edebiyat salonları, çöl, kitapçı dükkanı, kütüphane, medrese, tekke.¹²³

Günümüzde çıkarılan çeşitli gazete ve dergiler, gece dersleri, halk dersaneleri ve dil kursları kişinin hiçbir örgün eğitim kurumuna gitmeden, buralardan faydalanmak suretiyle kendisini geliştirmesini sağlamaktadır. Fakat Tanzimat'tan önce bu imkanların hiçbiri yoktu.

¹²¹ Tosun , Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 190.

¹²² Tosun , Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 191.

¹²³ Abbas Çelik, **Din Eğitimimize Tarihsel Yaklaşım**, Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, 2001, s. 36-68.

Fakat “otodidakt” (kendi kendine eğitim öğretim yapmış kimse, hocasız alim, mektepsiz münevver) eğitim yerlerinin, Osmanlı kültüründe büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Yetişkin eğitimi tarihçesinde sıraladığımız mekanlar ise bu bilgilerin edinildiği yerlerdir.¹²⁴ Bu mekanlardan evler, İslam’da kullanılan ilk eğitim yerleridir.¹²⁵ Evlerde yapılan eğitimin bir sohbet ile birlikte olduğu görülmektedir. Ev ve oda sohbetleri Osmanlı döneminde oldukça büyük bir yere sahiptir. Özellikle kış günlerinde evlerin misafir odalarında değişik kitapları okumak üzere çeşitli toplantılar yapılmıştır. Ahmed Rasim kış aylarına tekabül eden ramazan aylarında teravihten sonra evlerde toplanıldığını bu toplantılarda Buhari, Kıyas-ı Enbiya, Mesnevî şerhleri, evliya hikayeleri gibi eserler okunduğunu ifade etmektedir.¹²⁶ Evlerde gerçekleşen bu tarz okumalar günümüzde de Anadolu’nun değişik yerlerinde az da olsa devam ettirilmektedir. Bu tarzda okunan kitapların başında Ahmediye, Muhammediye ve Kara Davut gelmektedir.¹²⁷

Yetişkin din eğitimi denildiğinde eğitim faaliyetlerinin yapıldığı mekan olarak akla ilk gelen yerlerden biri camidir. Cami, Hz. Muhammed zamanından bu yana ibadethane olmasının yanında, yetişkin din eğitiminin verildiği bir mekan olarak görev yapmaktadır. Camilerde yetişkinlere yönelik din eğitimi uygulamalarının başında vaazlar gelmektedir.¹²⁸ İlk yapılan vaazların da İslam Dinini insanlara bildirmekle görevli olan Hz. Muhammed’e ait olduğu da bilinen bir gerçektir. Diğer yetişkin din eğitimi uygulamalarına nazaran vaazlar daha geniş boyutta ve daha çok insana hitap etmektedir. Yetişkin din eğitimi kavramı olarak vaaz; Allah’ın emir ve yasaklarını, güzel ahlak prensiplerini inananlara bildirmek ve bu emirlerin en iyi şekilde yerine getirilmesini teşvik ve yasaklardan sakındırmak gayesiyle yetişkinlerin bilgi seviyesini, kültürel, psikolojik ve sosyal durumlarını da göz önünde bulundurarak, başta eğitim bilimlerinin özelde de yetişkinler din eğitimi biliminin verilerini ve hitabet sanatının incelikleri olmak üzere bu hususta bilinmesi ve takip edilmesi gerekli olan yöntemler bütünüdür.¹²⁹

Günümüzde camilerde yapılan bu eğitim- öğretim faaliyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından atanan vaiz ve vaizeler tarafından yapılmaktadır. Çalışmamızın başında da bahsettiğimiz gibi Diyanet İşleri Başkanlığının halkı din konusunda aydınlatma görevi bulunmaktadır. Bu görevi çeşitli kollardan yerine getirmeye çalışan kurum kendi kendine

¹²⁴ Kelpetin Arpaguş, s. 61.

¹²⁵ Çelik, s.36.

¹²⁶ Ahmed Rasim, **Ramazan Sohbetleri**, s.153 Aktaran: Kelpetin Arpaguş, s. 60.

¹²⁷ Kelpetin Arpaguş, s. 60.

¹²⁸ Tosun, **Din ve Kimlik**, s.61 Aktaran: Coşkun, s. 22.

¹²⁹ Cirit, **Hadiste Vaaz**, s.42-43 Aktaran: Coşkun, s. 22.

öğrenme modeline uygun olan süreli yayınlar aracılığı ile de yetişkinlere ve çocuklara din eğitimi vermeye çalışmaktadır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde yetişkin din eğitimi için kullanılan araçlardan bu kitle iletişim araçlarına değinilecektir.

**YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE
DİYANET AYLIK DERGİ**

4.YETİŞKİN DİN EĞİTİMİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE DİYANET AYLIK DERGİ

Yetişkinin eğitim-öğretim özellikleri kendilerine yönelik eğitim öğretimde kullanılacak yöntem ve araçlar konusunda bize yol göstermektedir. Yetişkinlerin öğrenme özelliklerine göre kullanılabilecek en uygun yöntem ve araçlar şöyle sıralanmaktadır¹³⁰: Kendi kendine öğrenme metodu, anlatım metodu, tartışma metodu, soru – cevap metodu, yuvarlak çalışma grubu, uzaktan eğitim, yardımcı aletler ve kitle iletişim araçları.

Bu bölümde kitle iletişim araçlarından derginin yetişkin eğitimi açısından fonksiyonu üzerinde durulduktan sonra, ülkemizde yetişkin din eğitimine yönelik olarak yayımlanmakta olana diğer dergilere değinilerek Diyanet Aylık Dergi'nin tarihî gelişimi, okur kitlesi, köşeleri ve biçimsel açıdan değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

4.1 Kitle İletişim Araçları ve Yetişkin Eğitiminde Kullanımı

“Kitle iletişim araçları; geniş kitleleri eğlendirmek, kitlelere bilgi veya mesaj vererek onları aydınlatmak, yönlendirmek veya denetlemek gibi amaçlarla kullanılan televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi araçlardır.”¹³¹ Kitle iletişim araçlarının insan yaşamı üzerinde derin etkisi vardır. İletişim araçları yalnızca eğlendirmez, kullandığımız bilginin büyük bir bölümünün oluşmasını sağlar ve bu bilgileri biçimlendirir.¹³²

Kitle iletişimi, bilinen anlamdaki iletişimden farklı bir yapı ve işleyiş gösterir. Bu farklılığın nedeni, kullanılan teknik araçlar, iletilen iletinin içeriği ve seslenilen, ulaşılmak istenen kişilerdir.¹³³

Bugün en eski ve önemini hala koruyan kitle iletişim aracı basındır. Basının en önemli özelliği belirli zamanlarda basılmasıdır. Buradan hareketle basın; haberleri ve fikirleri toplama, değerlendirme, işleme ve bunları başkalarına ulaştırarak kamuoyu oluşturma sanatını gerçekleştiren yazılı kitle iletişim aracı olarak tanınabilir.¹³⁴ Basın yayın terimi birlikte kullanıldığında gazete, dergi, kitap, televizyon, radyo gibi bütün kitle iletişim araçları kastedilirken, dar anlamıyla gazete ve dergiyi kapsamaktadır. Bu araçlar zaman ve mekan

¹³⁰ Köylü, Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 206-225

¹³¹ Ömer Demir ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü** 3. baskı, Ankara, Vadi Yayınları, 1997, s. 134.

¹³² Anthony Giddens, **Sosyoloji**, 1.baskı, Ankara: Ayraç Yay. 2000, s. 421 Aktaran: Recep Vardi, İletişim Araçları ve Din (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE. 2003), s. 39.

¹³³ Konca Kumlu, **Kitle İletişim Kuram Ve Araştırmaları**, İzmir: Nam Basım Ltd., 1994, s.16 Aktaran: A. Yalçın Kaya, Okur: Yerel Basın Okur Analizi, birinci Basım, Konya: Çizgi kitabevi, 2005, s. 3.

¹³⁴ Güneş, “Basın Yoluyla Halk Eğitimi”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, sayı 2, 1990, s. 103.

sınırlamasını ortadan kaldırmıştır. Ulaştırılmak istenen iletinin fiziksel sınırlarını tanımayarak en kısa sürede ulaştırılmasını sağlamıştır. Bu da iletinin hacim ve konu olarak neredeyse sınırsız hale gelmesini sağlamıştır.¹³⁵

Genel olarak basının üstün yönlerini şöyle maddeleyebiliriz¹³⁶

- İzleme kolaylığı vardır.
- Tekrarlanabilir
- Konu daha iyi işlenebilir
- Ulaşma kolaylığı vardır.
- Belge niteliğindedir.
- Ekonomiktir.
- Bilgiyi zamanında ulaştırır.
- Öğrenimi kolaylaştırır.
- Kamuoyu oluşturur.
- Yenilikleri benimsetmede ekonomiktir.

Üzerinde araştırma yaptığımız materyalin dergi olması sebebiyle kitle iletişim araçlarından basın dergi yönünden anlatmaya devam edeceğiz. Dergi günümüzde gazetelerden sonra halkla ilişkilerde kullanılan basın araçlarından birisidir. Dergilerin toplumun gelişmesinde ve halkın eğitimindeki rolü büyüktür. Güneş, dergilerin toplum içindeki temel görevlerini şöyle sıralamıştır¹³⁷:

- Toplumun ufkunu genişletir ve aydınlatır.
- Dikkati odaklaştırır, toplar .
- Yenileşmeden yana yeni tutumlar kazanılmasını sağlar.
- Toplumun düşüncesini yansıtır.
- Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olur.

¹³⁵ Kaya , s. 3.

¹³⁶ Güneş, “Basın Yoluyla Halk Eğitimi”, s.105

¹³⁷ Güneş, “Basın Yoluyla Halk Eğitimi”,s. 106.

Kitle iletişim araçlarını birbirleri ile karşılaştırdığımız zaman her bir iletişim aracının kendine göre üstün yönlerinin olduğu görülür. Dergilerin üstün yönlerini şöyle sıralamak mümkündür¹³⁸

- Dergilerin tekrar tekrar okunma olanağı vardır.
- Dergilerde konular detaylı olarak işlenebilir, hatta işlenen konuların ehemmiyetine göre sık sık aynı konunun yayınının yapılması da mümkün olabilmektedir.
- Okuyucu yetenek ve ilgisine uygun bir alanda ilerleyebilme olanağı elde eder.
- Dergiler geniş bir alana ulaşabilir.
- Görüşlerin duyurulmasına ve azınlıktaki görüşlerin de duyulmasına olanak sağlar.

Dergiler de diğer kitle iletişim araçları gibi yetişkin eğitiminde bir araç olarak kullanılabilir niteliktedir. Eğitimde kullanılan araçlar öğrenme durumlarına göre sınıflandırıldığında, dergi ve diğer basın organlarının “sözel sembolleri izleyerek öğrenme durumları” başlığı altına girdikleri görülür. Kelimeler, kısaltmalar, formüller ve işaretler, basılı kaynaklarda (gazete, dergi, kitap, bülten vs.) ve bülten tahtalarında kullanıldıkları zaman okuyanlar için belli konularda öngörülen davranışları kazandıracak bireysel öğrenme kaynakları olarak kullanılırlar.¹³⁹ Bireysel öğrenme yöntemlerinde yetişkin öğrenci yalnızdır. Yetişkin kendi öğrenme hızına göre öğrenmeyi sürdürmektedir.¹⁴⁰ Dergilerdeki kişiden kişiye hatta aynı kişide yıldan yıla değişiklik gösteren öğrenme hızına görelik özelliği, dergilerin yetişkin öğrenci için vazgeçilmez bir kaynak olma niteliğine sahip olmasını sağlamıştır. Ancak dergilerin hazırlanışında da hitap edilen kitleyi iyi tanımak önemlidir. Kurt’un kitabında belirttiği gibi eğer kaynak, alıcının yaşı, zekası, bilgisi, tutumu, yetiştiği sosyo kültürel sistem ve geçmiş yaşantılarının düzeyi hakkında iyi bir inceleme yapmamışsa yazılı iletişim başarısız olabilir.¹⁴¹

Yetişkin eğitiminde yazılı materyallerin etkililiği farklı değişkenlere bağlıdır. Bu değişkenleri Kurt kitabında dört başlık altında şöyle özetlemiştir¹⁴²:

- Hazırlanan materyalin anlaşılabilirlik ve okunabilirlik düzeyleri
- İçerik

¹³⁸ Güneş, “Basın Yoluyla Halk Eğitimi”, s.106.

¹³⁹ Kurt, s. 293.

¹⁴⁰ Güneş, Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi), s. 126.

¹⁴¹ Kurt, s. 293.

¹⁴² Kurt, s.293.

- Materyallerin düzenlenmesi ve dış görünümü
- Hedef kitleye uygunluğu ve yararlılığı

Yukarıda sıraladığımız maddelerden ayrı olarak Güneş'in makalesinde ele aldığı bazı noktaları da bu bölüm altında zikretmek yerinde olacaktır. Güneş, halkın sorunlarını içeren bölgesel dergilerin çıkarılması gerektiği görüşündedir. Dergide yer alacak sağlık, tarım vs. gibi konularda zamanlamanın iyi ayarlanması gerektiğini savunmaktadır. Yetişkinlerin ilgilendikleri şeyler daha çok onlar için o anda bir faydasının olup olmayışına bağlıdır. Yeniliklerden haber veren, halkın pratik olarak yapabileceği işleri gösteren, sürükleyici olan, düşük ücretli hatta ücretsiz olan dergilerin daha doğru olduğu görüşünü savunmaktadır.¹⁴³

4.2 Dinî İçerikli Yetişkin Dergileri

Yetişkinler eğitimi için derginin önemi hakkında bilgi verildikten sonra burada Türkiye'de yetişkinlere yönelik yayımlanmakta olan dinî içerikli dergilerin neler olduğu hakkında kısaca bilgi verilecektir.¹⁴⁴ Türkiye'deki dinî içerikli dergileri şöyle sıralamak mümkündür:

Gül Bahçesi: Bu dergi haftalık olarak yayımlanmaktadır. Tamamen dinî değerlere değinilerek hazırlanan bu dergi internet aracılığı ile yayım yapmaktadır.

Akademi: Akademi Dergi'si aylık olarak çıkarılan bir dergidir. Derginin içeriğini çeşitli dinî konularla ilgili makaleler oluşturmaktadır. Bu dergi de internet aracılığı ile yayım yapmaktadır.

Yeni Ümit: Yeni Ümit Dergi'si üçer aylık periyotlarla çıkarılan 21 yıllık dergidir. Dergi kendini Dinî İlimler ve Kültür Dergisi olarak tanıtmaktadır. Alanında uzmanlaşmış kişilerin de yazılarının bulunduğu bu dergilerde çeşitli dinî içerikli makaleler yayımlanmaktadır.

Beyan: Bu dergi kendini aylık ilim, kültür, tarih ve fikir dergisi olarak tanıtmaktadır. Dergide dini olduğu kadar siyasi konulara da yer verilmektedir.

Yeni Dünya: Asya Basın Yayıncılıktan çıkan bu dergi yetişkin eğitiminin pek çok alanından problemlere ışık tutan bir dergi niteliğinde yayımlanmaktadır.

¹⁴³ Güneş , "Basın Yoluyla Halk Eğitimi", s.107.

¹⁴⁴ Dergilerle ilgili bilgi şu internet sitesinden alınmıştır: bkz. <http://www.turkgazeteleri.com/GZT/DRG> (05/08/2008)

Kara Kalem: Bu dergi iki ayda bir yayınlanmaktadır. dergide çeşitli dinî konular ele alınmıştır. Dinî değerler üzerinde özellikle durulmaktadır. Dergi 90'lı yıllarda 14 sayı basıldıktan sonra 2005 yılına kadar bir daha basılmamış 2005 yılından sonra kesintisiz iki ayda bir yayımlanmaya devam etmiştir.

İnkişaf: Dergi kendini, üç aylık ilim ve fikir dergisi olarak tanıtmaktadır. Dergi dinî konulara değinmekle birlikte siyasi konuları da ele almaktadır. Dolayısıyla dergi için tam bir yetişkin din eğitimi dergisi diyememekteyiz.

Semerkand: Dergi kendini aylık tasavvufi dergi olarak tanımlamaktadır.

Ay Vakti: Aylık kültür ve edebiyat dergisi denmektedir.

İktibas: Siyasi konuların ağırlıkla ele alındığı dinî içeriğe de sahip bir dergidir.

Köklü Değişim: Dergi kendini İslami fikirlere dayalı aylık siyasi dergi olarak tanıtmaktadır.

Aile: Beyan dergisinin aileye yönelik dergisi olarak yayınlanan bir dergidir. Dergi yetişkin kadınlara yönelik bir içerik ile yayınlanmaktadır. dinî yönden rehberlik yapmanın yanında diğer yönlerine de eğilmektedir.

İlmi Mercek: Dergi ayda bir yayınlanmaktadır. Harun Yahya'nın eserlerinden yararlanılarak hazırlanmış yazılardan oluşmaktadır.

İlk Adım: İhya Yayıncılıktan çıkan dergide dinî konulara yer verildiği kadar güncel konulara da değinilmektedir.

Zafer: Bu dergi de ayda bir yayımlanan 32 yıllık yayın hayatına sahip bir dergidir. Dergi daha çok yetişkinin güncel dinî sorunlarını işlemektedir.

Altınoluk: Aylık yayımlanan bir dergidir. İçeriğine bakıldığında daha çok inanç konularına yer verildiği görülmektedir. Bu dergi dışında aynı yayımcılığa bağlı *Şebnem*, *Altın Çocuk* ve *Genç* isimli üç dergileri daha vardır. Şebnem dergisi kadın ve aile dergisi olarak tanımlanmaktadır. Genç Dergisi, gençlere yönelik yayınlanan dergi iken Altın Çocuk Dergisi de çocuklara yönelik bir dergidir.

Gülstan: Dergi kendini aylık ilim, fikir ve kültür dergisi olarak tanımlamaktadır. 10 yıldır yayın hayatında olan bir dergidir.

Feyz: 1991 yılında Tokat ilinde başlayarak zamanla diğer illere de dağılan ve halen yayınına devam eden bir aylık dergidir. Dergide ele alınan konular arasında güncel siyasi meselelerle birlikte İslam dünyasının sorunları da yer almaktadır.

Moral Dünyası: Dergi aylık çıkarılan bir genel kültür dergisidir. Derginin içeriğinde İlahiyat köşesinin olması bizim dinî dergi sınıflamamız içinde yer almasını sağlamaktadır.

Rahle: Dergi kendisini bir eğitim ve kültür dergisi olarak tanıtmaktadır. Aylık yayınlanan bir dergidir.

Köprü: Üç aylık fikir dergisidir. 25 yıldır yayım hayatına devam etmektedir. Dergi güncel meseleleri ve güncel dinî meseleleri ele almaktadır.

Sızıntı: 30 yıllık bir geçmişe sahip olan dergi kendisini aylık ilim ve kültür dergisi olarak tanımlamaktadır. Derginin içeriğinde sevgi, merhamet, diyalog, herkesi kendi konumunda kabul, karşılıklı saygı, hak ve adalet temelleri üzerinde yoğunlaştıklarını bildirmektedirler.¹⁴⁵

Din Bilimleri: Bu dergi bir akademik araştırma dergisidir. 8 yıllık bir geçmişi olan dergide çeşitli akademik makalelerin yayımlandığı görülmektedir.

Umran: Dergi kendini aylık düşünce , kültür, siyaset dergisi olarak tanımlamaktadır. Derginin içeriği de bu yöndedir.

Gerçek Hayat: Gerçek Hayat haftalık yayınlanan bir dergidir. Ele alınan konular genellikle güncel siyasi ve güncel dinî meselelerdir.

Hilafet: Dergi kendini İslam Fikrine Dayalı Siyasi Dergi olarak nitelendirmektedir. 16 yıldır yayınlanmaktadır. Derginin kendini nitelemesinden de anlaşılacağı gibi daha çok siyasi konular ele alınmaktadır.

Türk-İslam Birliği: Yayın hayatına henüz başlamış bir dergidir. Dergi daha çok siyasi konulara eğilerek Türk milletlerini İslam ile birleştirme amacıyla çıkarılmıştır.

¹⁴⁵ <http://www.turkgazeteleri.com/GZT/DRG/sizinti.htm> (05/08/2008)

Rehber Dergisi: Dergi kendini ilim, kültür, fikir ve ahlak dergisi olarak tanımlamaktadır. 5 yıldır yayınlanmakta olan dergi dinî konuları ağırlıklı olarak işlerken güncel konulardan da geri kalmamaktadır.

Yukarıda saydığımız dergiler haricinde bir devlet kurumu olan Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait dergiler de bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Süreli Yayınlar olarak adlandırdığı bu dergiler şunlardır: Diyanet Aylık Dergi, Avrupa Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İlmi Dergi , Diyanet Çocuk Dergisi¹⁴⁶ Bu dergilerden yetişkinlere yönelik olanları şunlardır:

Diyanet İlmi Dergi: Üç aylık periyotlarla çıkarılan akademik yazıların yayınlandığı bir dergidir.

Avrupa Diyanet Aylık Dergi: Avrupa'da yaşayan Müslümanlar için yayınlanan o bölgedeki Müslümanların problemlerine ışık tutan bir dergidir.

Diyanet Aylık Dergi: Türkiye'de yaşayan Müslümanlara yönelik çıkarılan onlara dinî konularda bilgiler sunmayı amaçlayan bir dergidir. Yetişkin din eğitimi açısından değerlendirmesini yapacağımız Diyanet Aylık Dergi ayrıntılı olarak aşağıda incelenmiştir.

4.3 Diyanet Aylık Dergi

4.3.1 Derginin Tarihî Gelişimi

Diyanet Aylık Dergi 1991 yılına kadar on beş günde bir yayımlanan bir gazete niteliğindeydi ve Diyanet Gazetesi adı altında yayımlanmaktaydı.¹⁴⁷ Derginin gazete olarak ilk sayısı 22 Kasım 1968'de o yılın Ramazan ayının ilk gününde yayınlanmıştır. Yaklaşık yirmi iki yıl sonra gazete aylık çıkarılan bir dergi haline getirildi. Ocak 1991'den beri Diyanet Dergileri her ay çıkarılmaya başlanmıştır.

Derginin idaresi uzun yıllar Derleme ve Yayın Müdürlüğünce sürdürülmüş , 1985 yılında Süreli Yayınlar Şubesi Müdürlüğünün kuruluşu ile diğer dergilerle birlikte dergi bu birimde hazırlanmaya devam etmiştir.

¹⁴⁶ <http://www.diyaret.gov.tr/turkish/default.asp> (05/08/2008)

¹⁴⁷ Mehmet Bulut, "Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitimindeki Yeri" (yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi SBE , 1989) s.273.

Diyanet İşleri Başkanlığının böyle bir yayın organına ihtiyaç duyma sebebini ve bu organla neleri amaçladıklarını o dönemin Diyanet İşleri Başkan Vekili Lütfi Doğan'ın "Başlarken" başlıklı başyazısında şöyle açıklanmıştır:

Güzel yurdumuzda halkımızın dinî ve ahlâkî esasları iyi bir şekilde öğrenmelerini en geniş çapta sağlama vasıtası neşriyattır.

Gerçekten en büyük şehirlerimizden en küçük köyümüze kadar arzu eden her vatandaşımızın istifadesine kolay bir şekilde sunulacak, dîni, ahlaki bilgiler verecek olan neşriyata duyulan ihtiyaç, kendisini zarurî olarak hissettirmektedir. Hiç şüphesiz, böyle bir dinî hizmeti yerine getirmek de Diyanet İşleri Başkanlığı'na terettüp etmektedir.

Başkanlığımız, bu şerefli vazifeyi, şimdiye kadar gerek din görevlileri ile, gerek neşrettiği te'lif ve tercüme eserlerle yapmağa çalışmıştır.

Dinimizin iman, ibâdet ve ahlâk düstûrlarını, helâl ve haramlarını, bütün buyruklarını ve yasaklarını, yurdumuzun en ücra köşelerinde yaşayan vatandaşlarımıza kadar duyurmak, maddî ve manevî yönden faydalı olmak maksadıyla, on beş günde bir ve on altı sahife olarak yayınlanması kararlaştırılan *Diyanet Gazetesi* bunu gerçekleştirmek üzere çıkacaktır.

Kendi sahası ile ilgili bilgileri halkımıza intikal ettirmekte bir ilim ve irfan vasıtası olarak düşünülen *Diyanet Gazetesi*, İslamiyet'i bütün berraklığıyla aksettirdiği ölçüde başarı elde edecek, dine ve millete karşı ifaya borçlu olduğu görevini yapmış olmanın bahtiyarlığına erecektir.

Böyle bir gaye ile neşredilen *Diyanet Gazetesi*'ne, başta camiamız mensupları olmak üzere, en ücra köyümüzde bulunan vatandaşımıza kadar milletimizin her ferdinin yakın ilgi duyacağı şüphesizdir...¹⁴⁸

Diyanet Aylık Dergi daha çok meslekî bir yayın organı özelliği taşıyor olsa da ilerleyen yıllarda değiştirdiği içeriği ile yetişkin din eğitimine katkı sağlayan bir dergi konumuna gelmiştir.

4.3.2 Derginin Okur Kitlesi

Dergi yayın hayatına girdiğinden bu yana toplumun her kesiminden insanına ulaşmak için çaba sarf ettiğini gözler önüne sermiştir. 2004 yılına kadar derginin okurları hakkında bir bilgi paylaşılmazken 2004 yılı Mart sayısında hazırlanmış bir anket formu ile dergi hakkındaki okuyucu görüşleri ortaya çıkarılmaya ve okur önerileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu anketin sonuçları aynı yılın Haziran dergisinde okuyucular ile paylaşılmıştır.

¹⁴⁸ Lütfi Doğan, "Başlarken", *Diyanet Gazetesi*, 27 Kasım 1968, s.16.

Derginin hazırladığı ankete katılan 5262 okuyucudan yola çıkılarak edinilen ve paylaşılan bilgi şöyledir:

Ankete katılanların yaklaşık %54'ü İmam Hatip Lisesi mezunu, %30'u Açık Öğretim Fakültesi mezunu, %7'si de İlahiyat fakültesi mezunudur. Bunlar arasında yüksek lisans yapanların oranı yaklaşık %2 iken, doktora yapanların oranı %1'den azdır. 81 il arasında, ankete en fazla İç Anadolu, Marmara ve Karadeniz Bölgelerindeki illerden (%63), en az da Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki illerden(%11) katılım olmuştur. Ankete katılanların yaklaşık %90'ı evlidir ve yaşları genellikle 20 ile 50 arasında değişmektedir. Ankete cevap verenler arasında kadınların oranı sadece %1.5'tir.

Anket formunu doldurarak bize gönderen okuyucularımızın %51'i köy ve kasabalarda, %49'u ise il ve ilçelerde yaşamaktadır. Bunlardan yaklaşık %24'ü maddi durumunun zayıf ya da çok zayıf, %66'sı da orta olduğunu belirtmiştir. Okurlarımızın %29'u başka bir dergiye de abone olduğunu, %93'ü de şu veya bu şekilde günlük gazete okuduğunu ifade etmiştir.

Ankete katılanların yaklaşık %89'unu din görevlileri, geri kalan %11'ini de memur, emekli, öğretmen, akademisyen ve ev hanımı gibi diğer meslek mensupları oluşturmaktadır. Bunların %7.4'ü dergi okuma alışkanlığına sahip olmadığını (madde B, 9), %3.5'i okumak için vaktinin bulunmadığını (madde B, 10) ve %1.1'i de Diyanet Aylık Dergiyi hiç okumadığını (madde C, 7) belirtmiştir.¹⁴⁹

4.3.3 Derginin Biçimsel Unsurları

Derginin biçimsel olarak değerlendirilmesinde şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur: Derginin cilt kalitesi, baskı kalitesi, sayfa sayısı, derginin ön kapağı, kullanılan puntolar ve yazı türü, sayfa düzeni.

Derginin cilt kalitesi

Derginin cilt kalitesi yıldan yıla iyileştirilmiştir. Dergilerin ciltlerinin basıldıkları yıllar içerisindeki teknolojik gelişmelerle orantılı bir şekilde iyileştirildiği görülmektedir.

Baskı kalitesi

Derginin baskısı teknoloji ve basın yayındaki ilerlemeleri takip ederek yıldan yıla daha iyiye doğru gitmiştir. Bu konuda büyük adım 1999 yılında atılmıştır. Derginin *Merhaba*

¹⁴⁹ Ahmet Onay, “Diyanet Aylık Dergi Anketi” *Diyanet Aylık Dergi*, ,sayı 13 (Haziran,2004) s.62.

köşesinde yazan Dinî Yayınlar Dairesi Başkanı Harun Özdemirci baskı kalitesi hakkında şu sözlere yer vermiştir¹⁵⁰:

Dergimizin önce kağıt kalitesini değiştirmekle işe başladık. Dergimizde yayınlanan fotoğraf, resim ve yazıların göze daha güzel hitap etmesi için birinci hamur toprak kağıttan LVC kuşe kağıt baskıya geçtik.

Sayfa sayısı

Sayfa sayısında da ilerleyen yıllarda artış gözlenmektedir. Başlangıçta 64 sayfa ile hizmet veren dergi daha sonra 80 sayfaya çıkarılmıştır. Bunun sebebi olarak da okuyucuların derginin muhtevasına yönelik artış isteği gösterilmiştir.¹⁵¹

Derginin ön kapağı ve arka kapağı

1991 yılından 2006 yılına kadar derginin ön kapağı derginin gündeminde yer alan konuları ele alan çeşitli, resim, yazı ve çizimleri içermektedir. Kapaktaki kalite yıldan yıla gelişme göstermiştir. Derginin ön kapağının arka yüzünde 1999 yılına kadar Diyanet İşleri Başkanı'nın yazdığı *Başyazı* adlı köşe yer alırken bu yıldan sonra derginin iç kapak yüzü Başkanlığın yayınladığı çeşitli kitapların reklamının yapıldığı bir yer olarak işlev görmeye devam etmiştir.

Derginin arka kapağında ise derginin okuyucuya vermeye çalıştığı mesajların birkaç mısra ya da birkaç cümle ve anlatılanlara uygun bir resmin bulunduğu görülmektedir. Arka kapak adeta dergide anlatılanlar için söylenecek son sözün yazıldığı bir bölüm olmuştur.

Arka kapak iç yüzünde ise 1999 yılından itibaren evren ve Allah ilişkisini dile getiren kimi zaman bazı hayvanları kimi zaman bazı bitkileri kimi zamansa bazı ibret alınması gereken yerleri anlatan yazı dizisi 2003 yılının nisan ayına kadar yayımlanmaya devam etmiş ancak 2003'ten itibaren bir süre Diyanet Gazetesinden Seçilen bazı yazılar yayımlanmış daha sonra ise gökyüzü bilimi ile ilgili araştırmalar yayımlanmıştır. 2006 yılı sonrasında ise ilk kapak gibi Diyanet Yayınları'nın reklam yeri olmuştur.

¹⁵⁰ Harun Özdemirci, "Merhaba", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 97 (Ocak, 1999) s. 4.

¹⁵¹ Harun Özdemirci, "Merhaba", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 97 (Ocak, 1999) s. 4.

Dergide kullanılan puntolar ve yazı türü

Her hangi bir yazılı materyalde yazının boyutu, satır uzunluğu, satırlar arasındaki boşluk miktarı, yazı ve zemin rengi gibi faktörler metnin okunma kolaylığını etkiler. Basit yazılar, harflerin daha kolayca ayırt edilerek daha kolay okunmasını sağlar. Metin ve el kitapları için en uygun punto 10-12'dir.¹⁵²

Yukarıda verilen bilgilere göre dergileri incelediğimizde dergideki yazıların puntolarının hitap edilen kitleye uygun bir boyuta sahip olduğunu görmekteyiz. Yazı türü olarak Arial seçilmiştir. Puntoda ise zaman zaman değişiklikler olmakla birlikte genellikle 11 punto ile çıkarılmıştır.

“Okunaklı bir metin için satırlar arasındaki boşluk, küçük harflerin ortalama yüksekliğinden biraz kısa olmalıdır.”¹⁵³ Bu bilgiye göre dergiler incelendiğinde yazıların satır aralıklarının 1 olarak yazıldığı görülmektedir. Bu da metinlerin okunmasında satır aralığının darlığından ya da genişliğinden kaynaklanan bir güçlüğü olmadığını göstermektedir.

Dergileri biçimsel açıdan değerlendirirken genel olarak okuma hızında azalmaya neden olabilecek bir özelliğinin olmadığı görülmektedir. Ancak dergilerdeki yazıların sonlarında hecelemeler görülmektedir. Yalın, kitabında bu durumun okuyucunun okuma hızını olumsuz yönde etkileyeceğini söylemektedir.¹⁵⁴

4.4 Dergideki Köşeler

Baş Yazı: Başyazı, tüm dergilerde yer alan en istikrarlı köşelerden biridir. İçeriğinde de herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bu köşede o dönemin Diyanet İşleri Başkanı dergi ve gündemi hakkında halka çeşitli bilgiler sunmaktadır. Bu köşe, derginin ön kapağının arka yüzünde yayımlanırken 1998 yılı Aralık ayından sonra derginin ilk sayfasında yayımlanmaya başlanmıştır.

Diyanet'ten: Derginin genel yayın yönetmeni okurlarına bu köşeden seslenmektedir. Burada derginin o sayısının içeriği hakkında kısa bir bilgi verilmektedir. Derginin yayım süresi boyunca köşenin isminde değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikte derginin genel yayın yönetmeninin değişmesinin etkisi vardır. Genellikle yönetmen değiştikçe bu köşenin de adı

¹⁵² Halil İbrahim Yalın , **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, 9. baskı, Ankara: Nobel Yayınevi, 2003, s.152

¹⁵³ Halil İbrahim Yalın , **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**,s.153

¹⁵⁴ Halil İbrahim Yalın , **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**,s.153

değişmiştir. Ancak bu değişiklik köşenin içeriğine yansımamıştır. Derginin yayımlanmaya başladığı aydan itibaren bu köşenin aldığı isimler şöyledir:

- *Diyanetten*: 1991 Yılı Mart Sayısı ile başlamış 1993 Yılı Ocak sayısı ile sona ermiştir.
- *Merhaba*: 1993 yılı ocak sayısından 2003 yılı nisan ayı sayısına kadar merhaba adıyla aynı içerikteki yazılar yayımlanmaya devam etmiştir. Köşe, derginin yayın tarihi boyunca en çok bu ad ile yayımlanmıştır.
- *Editör'den*: 2003 yılı nisan ayından itibaren dergide bu köşe “editörden” olarak yayımlanmaya başlamış ve bu süreç 2004 yılı şubat ayı sayısına kadar böyle devam etmiştir.
- *Biz'den*: 2004 şubat ayından 2005 ocak ayı sayısına kadar dergide bu köşenin yazıları “bizden” başlığı altında yayımlanmaya devam etmiştir.
- *Editör'den*: 2005 yılı ocak ayından itibaren bu başlığa dönmüş ve hala bu başlık devam etmektedir.

Sizlerle baş başa: Bu köşede dergi ile hitap ettiği okur kitlesi arasındaki ilişkiler konu alınmaktadır. Dergiye okurlardan gelen mektuplar yayımlanmaktadır. Bu köşe de yıllar içinde çeşitli adlar almıştır. Bunlar: “sizlerle baş başa” , “sizden bize-bizden size” ve “vitrin”dir.

1991 yılı mart ayı sayısından aralık sayısına kadar bu köşe derginin baş tarafında “Diyanet'ten” köşesinden hemen sonra yayımlanırken daha sonra derginin son sayfalarında okuyucularla buluşmuştur. Bu durumu, köşenin yazarı Orhan Balcı şöyle açıklamaktadır:

“Artık size, bundan sonra derginin son sayfalarından sesleneceğim. Dergiyi başından itibaren inceleme ve okuma fırsatı bulduktan ve bir görüşe sahip olduktan sonra BAŞBAŞA olalım dedik.”¹⁵⁵

Köşeyi, okuyucusu ile arasında bir köprü gibi kullanan sayfanın sahibi ve derginin genel yayın yönetmeni, “Daha iyiye ve daha yararlıya ulaşmanın yolu tenkitten geçer. İyi niyetli uyarılara her zaman muhtacız. Bu uyarılar bize yol gösterecek güç verecektir.”¹⁵⁶ sözleri ile bu sayfanın açılış amacını okuyucuya dile getirmektedir.

Sayfaya gelen okuyucu mektuplarının neler içerdiğini Orhan Balcı bir yazısında şöyle bildirmektedir:

¹⁵⁵Orhan Balcı, “Sizlerle Baş başa” , **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 13(Ocak,1992)s.62.

¹⁵⁶ Orhan Balcı, “Sizlerle Baş başa”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 3 (Mart, 1991) s.2.

“Mektupların kimisi özlük haklarıyla ilgili. Kimi mektuplarda toplumumuzda görülen eksik ve yanlışlıkların düzeltilmesi hususunda görüş bildiriliyor. Bazen de bizim duygu ve düşüncemizi almak istiyor okur. Diyanet işleri başkanlığı ile hiç ilgisi olmayan konularda bizden cevap da isteyenler oluyor.”¹⁵⁷

Orhan Balcı bu köşenin sorumluluğunu 1993 yılı Ocak ayında Gaffar Tetik’e devredince köşenin başlığında da değişiklik olmuş ve adı *Sizden Bize Bizden Size* olarak değiştirilmiştir. Bu başlıkla köşe 1997 yılına kadar kesintisiz devam etmiş, 1998 yılı nisan, temmuz, ağustos aylarında da yayımlanmış , sonra 2004 yılı ocak, şubat, mart ve nisan ayı dergilerinde ise *Vitrin* ismi ile aynı içerikte bir köşe yayımlanmış ve daha sonra da bu içerikte bir köşe ortaya çıkmamıştır.

Gündem: Bu köşe zaman zaman karşımıza *Kapak Gündem* olarak da çıkmaktadır. Dergilerin her sayısında gündem başlığı bulunmaktadır. Köşede, Türkiye ve dünya gündeminde yer alan konular ele alınmaktadır. Aynı zamanda ülkemizdeki insanların dinî yaşantıları ile ilgili karşılaştıkları problemler üzerine de yoğunlaşmıştır. Ele alınan başlıklardan; “Başörtüsü”¹⁵⁸, “Sesli ve Görüntülü Dinî Yayıncılık”¹⁵⁹, “İslam Ülkeleri”, “Türk Dünyası” “ ‘Balkan ve Karadeniz ülkeleri’ Bağlamında Türkiye gerçeği”,¹⁶⁰ “Avrupa Birliği ve Din”¹⁶¹ ...vb. konularını örnek gösterebiliriz.

1999 yılında görevi devralan Harun Özdemirci dergideki Merhaba köşesine derginin bu sayıdan sonraki sayılarında iki gündemi olacağını belirtmiştir. Bu gündemlerden biri tarihî olayları kapsarken bir diğeri de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın günlük meselelere bakışını ele alacaktır.¹⁶² Ancak, bu söylem doğrultusunda derginin sonraki sayılarında gündem ikiliğiyle nisan ayına kadar karşılaşılmamaktadır. İki gündemlilik kimi zaman yapılmış, kimi zaman yapılmamıştır.

Kapak Gündem 1991 ve 1992 yıllarında karşımıza sıkça çıkmaktadır. Bu köşe, 1999 yılında tekrar ortaya çıkmış ancak sonraki yıllar dergideki varlığını her yıl bir sayıda varolarak devam ettirmiştir. Konu ağırlığına baktığımızda en çok güncel konular üzerine yazılan yazıların bu başlık altına yerleştirildiğini görmekteyiz.

¹⁵⁷ Orhan Balcı, “Sizlerle Baş başa” , *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 23(Kasım,1992) s.60.

¹⁵⁸ Hamdi Mert, “Alevilik ve başörtüsü”,*Diyanet Aylık Dergi*, sayı 13 (Ocak 1992) s.6.

¹⁵⁹ Alişen Başgönül, “Sesli ve Görüntülü Dinî Yayıncılık”, *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 14 (Şubat 1992), s. 2.

¹⁶⁰ Turan Aydınbeyli, “Balkan ve Karadeniz Ülkeleri Bağlamında Türkiye Gerçeği”, *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 3 (Mart 1991), s. 1.

¹⁶¹ Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, “Avrupa Birliği ve Din”, *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 168 (Aralık 2004), s. 4.

¹⁶² Harun Özdemirci, “Merhaba” , *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 97 (Ocak 1999) s. 4.

Gündemin içinden: Bu köşede dergi içerisinde belirlenen gündem hakkındaki yazılar yer almaktadır. Genellikle eğitim, din ve toplum, aile, sosyal değerler vs. gibi konular üzerinde yoğunlaşmış yazılar yer almaktadır.

Ayın Konusu/Ayın içinden: 1991 yılının Haziran sayısı ile dergide böyle bir köşe oluşturulmuştur. Bu köşede ele alınan konular uzmanlarından alınan yazılar ve yine bu uzmanlarla yapılan söyleşi ve röportajlardan oluşmaktadır. Derginin, her sayısında olmasa da 2005 yılına kadar pek çok sayıda yer bulan köşelerindendir.

1993 yılından itibaren derginin sayılarında yer alan Ayın İçinden köşesi ayın konusu köşesi gibi 2004 yılından sonraki sayılarda bulunmamaktadır. 1993 -2004 yılları arasında bu köşe de her sayıda görülmemektedir.

Ayın Konusu ve Ayın İçinden köşelerinin konuları incelendiğinde, her iki köşenin de aynı fonksiyona sahip oldukları görülmektedir.

Din ve Toplum: Derginin yayımlandığı yıldan 2003 yılına kadar zaman zaman yer alan bu köşede daha çok insanların din ile ilişkileri sonucu ortaya çıkan konular ele alınmaktadır. Örneğin; “Din Huzurun ve Kalkınmanın Temelidir”¹⁶³, “Camiler Kutlu Mekanlar”,¹⁶⁴ “Evrensel Ahlaki Değerler ve İslam”¹⁶⁵ vb. konular bu başlık altında ele alınmıştır.

Din ve Sosyal Hayat: Bu köşe 2003 yılından itibaren dergide yer almaya başlamıştır. Daha çok din ve toplum köşesinin konularını dergi artık bu başlık altında ele almaktadır.

Din-Düşünce-Yorum: 2003 yılından itibaren ilk yıllardaki birkaç aylık aksaklıktan sonra her ay birkaç yazı ile dergide yer alan bir köşedir. Burada ele alınan konular zaman zaman din ve toplumla ilgili konulardan olduğu kadar *sosyal psikoloji, din ve siyaset, din ve insan, güncel konular, ahlaki değerleri* de içine alan bir köşe olarak karşımıza çıkmaktadır.

Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalarından: 1994 yılından itibaren dergi içerisinde yer alan bu köşe her yıl ve her ay yayımlanmamıştır. Köşede ele alınan konular İslam ilmi hali bilgileri içerisinde yetişkin bireyin bilmesi gereken ve merak ettiği bilgileri içerir nitelikteki konulardır. Dergi 2006 yılı Ocak sayısından sonra bu köşeye yer vermemiştir.

¹⁶³Durak Pasmaz, “Din Huzurun ve Kalkınmanın Temelidir”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 63 (Mart 1996), s.22.

¹⁶⁴Kemal Cengiz, “Camiler Kutlu Mekanlar”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 38 (Şubat 1994), s.22 .

¹⁶⁵Hasan Aral, “Evrensel Ahlaki Değerler ve İslam”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 77 (Mayıs 1997), s.47.

Eğitim:1993-1998 yılları arasında yayımlanan bu köşe eğitim ile ilgili pek çok konuyu içermektedir. Örneğin, “*çocuğun gelişimi ve din duygusu*”, “*eğitimci gözüyle din*”, “*fert ve toplum için dine ve din eğitimine olan ihtiyaç*”, “*çocuk eğitimi ve beslenme*” ...vb. bu köşe altında ele alınan konulardandır. Dergide *Eğitim* köşesi altında yer alan başlıkların hangi yıllarda ve hangi sayılarda yer aldığını gösteren tablo aşağıdadır.

YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
1993	haziran	Eğitim(Eğitimci Gözüyle Din) s. 26
1993	haziran	Eğitim(Çocuğun Gelişimi ve Din Duygusu - Allah'a İman Öğretimi) s. 29
1994	mayıs	Eğitim (Hizmetiçi Eğitim Merkezleri İçerisindeki Haseki Eğitim Merkezinin Yeri) s. 33
1995	mart	Eğitim (Bir Eğitim ve Hayır Müessesesi Darüşşafaka) s. 50
1995	ekim	Eğitim (Dünya Değişirken Eğitimin Neresindeyiz?) s. 32
1995	ekim	Eğitim (Çocuk Eğitiminde Ailenin Sorumluluğu) s.36
1996	ocak	Eğitim (Çocuk Eğitimi) s. 31
1996	mart	Eğitim (Aile Çekirdeği ve Toplum Çekirdeği) s. 40
1996	mart	Eğitim (İslam'da Çocuk Terbiyesi ve Önemi) s.41
1996	mart	Eğitim(Kişiyeye Değer Verme Üzerine Bazı Düşünceler) s. 45
1996	nisan	Eğitim (Çocuk ve Eğitimi) s. 30
1996	nisan	Eğitim (Çocuk Eğitimi ve Beslenme) s. 32
1996	nisan	Eğitim (İslam Dininde Eğitimin Önemi) s. 34
1996	haziran	Eğitim (Niçin Yaygın Din Eğitimi?) s. 44
1996	ağustos	Eğitim (Hz. Peygamberin Yahudi ve Hristiyanlarla Münasebetlerine Genel Bir Bakış) s. 46
1997	ocak	Eğitim (Gençliğin Eğitimi ve Korunması) s. 43
1997	nisan	Eğitim(Fert Ve Toplum İçin Dine ve Din Eğitimine Olan İhtiyaç) s. 49
1997	kasım	Eğitim (Hz. Muhammed (sas)'ın Dini Ahlaki Ve Sosyal Alanda Eğitim ve Öğretime Katkıları) s. 39
1998	kasım	Eğitim(Dinimizin Eğitim - Öğretime Verdiği Önem) s. 25
1998	kasım	Eğitim (Öğretmenlerimize ... Aydınlığa Uzanan Yolda Geçiş Üstünlüğü Onların) s.32
1998	kasım	Eğitim (Bütün Güzelliklerin Temeli Eğitim) s. 35

Tablo 2 1991-2006 Yılları Arasındaki Dergilerde Eğitim Köşesine Dair Konu Başlıkları

Din ve Eğitim: Derginin tüm sayılarında olmasa da on sayısında bu adı taşıyan köşe bulunmaktadır. bu köşede de eğitim üzerine yazılar yazılmaktadır. Bu köşede geçen makalelerin adları ve hangi yılda hangi sayıda çıktıklarını gösteren tablo aşağıdadır. Tabloda da görüldüğü gibi ele alınan konular yalnızca din eğitimi ile ilgili değildir. Osmanlı dönemi eğitimi, Diyanet'in eğitime katkıları gibi konular da bu köşenin altında yer almaktadır.

YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
1995	ağustos	din ve eğitim (din eğitimi üzerine) s. 44
1995	ağustos	din ve eğitim (en mükemmel öğretmen Peygamberimizin metodu) s. 47
1995	ağustos	din ve eğitim (Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) s.50
2000	ocak	din ve eğitim(osmanlı kütüphaneleri) s. 26
2000	ocak	din ve eğitim(kütüphane hizmetleri ve diyanet) s. 32
2000	eylül	din ve eğitim(2000'li yılların ilk eğitim-öğretim yılı açılırken) s. 52
2000	kasım	din ve eğitim (dinimizin ilme ve ilim adamlarına verdiği önem) s. 36
2001	ocak	din ve eğitim (cami dersleri üzerine bir değerlendirme) s. 48
2001	şubat	din ve eğitim (Balkanlarda yanan ilim meşalesi Medresetün-Nüvvap) s. 20
2002	nisan	din ve eğitim (eğitim bilim ve çocuklarımız) s. 48

Tablo 3. 1991-2006 Yıllarındaki Dergilerde Din ve Eğitim Köşesine Dair Konu Başlıkları

Aile: Bu başlıkla yazıların yazılmasını 1991 yılından itibaren görmekle birlikte belirli bir düzen içerisinde her ay bir konu dahi olsa yazılarını koymak suretiyle bir köşe halini alışının 2003 yılında olduğunu söylemeliyiz. Burada aile hayatında karşılaşılabilecek güçlükler (kuşak çatışması,sağlık,anne baba olmak,yiyecekler,çocuk gelişimi vs.) üzerinden yola çıkılarak oluşturulan yazılar yer almaktadır. Dergilerde bu başlık altında yazılmış yazılar dördüncü bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Ekonomi: Bu köşe 1992 yılından 2002 yılına kadar geçen on yıllık süre zarfında bazı aylarda yayımlanan bir köşedir. Bu köşe, yetişkinin dinî açıdan ne yapacağını bilemediği bazı ekonomik problemler üzerine yoğunlaşmış yazılardan meydana gelmektedir.

Tarih ve İbret: Tarihimizden aktarılan anekdotları içeren bu köşe 1991 ve 2000 yılları arasında bu başlıkla yayımlanmıştır. Dergide yer alan anekdotlar, genellikle ahlakî değerlere konu olacak niteliktedir.

İslam Dünyasından: 2003 yılından itibaren aralıklarla yayımlanan bu köşede İslam ülkeleri anlatılmaktadır.

Tarih ve Çevre: Gezi, milli değer, estetik değer, sosyal değer, toplum ve tarih hakkındaki yazılar 2003 ve 2004 yıllarında bu başlık altında aralıklarla yayınlanmıştır.

Bir Başka Açıdan: 1992-1994 yıllarında yayımlanan bu köşede Amerika'daki izlenimleri ile *din ve siyaset, evrensel değer, milli değer, dinsel farklılıklar* vb. konuları

üzerine yazı yazan Abdülbaki Keskin'in yazıları yer almaktadır. 1991 yılında yazar bu konuları Amerika'dan Mektup başlığı altında yazmıştır.

Şiir Bahçesi: 1991 Mayıs sayısında başlayıp 1992 yılında kültür sanat köşesine dahil edilerek devam etmiş bir köşedir.

Kültür: 1993 yılından 2005 yılına kadar derginin içeriğinde yer alan bu köşe de *milli değerler* , *estetik değerler* , *manevi şahsiyetler* ve *kitap okuma* üzerine yazıları içermektedir.

Kültür-Sanat-Edebiyat: Bu köşede toplantı, gösteri, seminer, sergi, yarışma vb. kültürel etkinlik haberlerine yer verilmektedir. O ay en çok okunan kitaplar bildirilip kitap tanıtımları yapılmaktadır. Başlangıçta bir köşe olan ancak daha sonra bu köşe içerisine dahil edilen şiir bahçesi köşesinde okuyuculardan gelen şiirler yayımlanarak eleştirileri yapılmaktadır.

Röportaj: Derginin 1991-2003 yılları arasında karşımıza çıkan köşelerinden biridir. Bu köşede *güncel konular* , *aile* , *batıl inançlar* , *din ve siyaset* , *din ve toplum* vs. konularında alanlarında uzman kişiler ile yapılan röportajlar yayımlanmaktadır.

Kadın ve Aile: 1999 ve 2000 yıllarında ele alınan kadın konuları bu başlık altındaki bir köşe toplanmıştır. Kadınlı ilgi konular içerisinde önde gelen bazı kadınların portreleri verilmiş, sahabelerden bazı hanımların hayatlarına dair bilgiler verilmiş ve kadının din içerisindeki yeri hakkında yazılar neşredilmiştir.

Nakış Nakış Kainat: 1992 yılında “Tabiattan Allah’a” başlığı ile başlayıp, 1993 yılında “Kainatın Sırları” başlığını 1994’e kadar kullandıktan sonra “Nakış Nakış Kainat” başlığında karar kılınan bu köşede Allah evren ilişkisi bağlamında kainattaki bitki, hayvan vb. varlıklar incelenmektedir. Köşe 2003 Mart ayına kadar derginin her sayısında mevcuttur.

Dergide yukarıda saydığımız köşeler dışında çalışmamızın sınırlılıkları doğrultusunda değerlendirmeye almadığımız; “Portre”, “Haberler”, “Bulmaca”, “Şiir”, “Medyakritik”, “Söyleşi”, “İnsan ve Hayat”, “Makale”, “Vaaz Örneği”, “Hayatın İçinden”, “Tarih”, “Anı”, “Diyanet Dinî Gazete”, “Bir Başka Açıdan” , “Deneme”, “Olayların İçinden”, “Seyahat Notları”, “Sanat”, “Kutlu Doğum”, “ Bir Ayet Bir Yorum” ve “Toplum” başlıklarıyla yer alan köşeler de mevcuttur.

DİYANET AYLIK DERGİ'DE YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ

5. DİYANET AYLIK DERGİ'DE YETİŞKİN DİN EĞİTİMİ

Yetişkin din eğitimi son yıllarda üzerinde durulmaya başlanan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu eğitimin içeriğinde nelerin yer alması gerektiği ne dair çok fazla çalışma görülmemektedir. Bu alanda çalışanlardan Köylü, eserinde yetişkin din eğitiminin kapsamı gereken hususları şöyle belirlemektedir: *Kur'an , İslam ilmi hali , İslam tarihi ve toplumsal problem ve ilgi alanları*.¹⁶⁶ Diğer taraftan Tosun yetişkin din eğitiminin alanını belirlemek için yaptığı sınıflandırmasında, Köylü'den farklı olarak dinî ve mesleki gelişimin de olması gerektiğini söylemektedir.¹⁶⁷ Kılavuz ise yetişkin din eğitiminin içeriğinde olması gereken konulardan çok yaklaşım tarzının nasıllığı konusuna değinmekle birlikte değerlerin önemini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada, yukarıdaki tasnifler de göz önünde bulundurarak yapılan kategorizasyon çalışması sonrası şu kategoriler belirlenmiştir: *Kur'an Çalışmaları, İslam İlmi hali, Çocuk eğitimi, Gençlik, Aile, Zararlı Alışkanlıklarla Mücadele, İnsan Hakları, Engelliler, Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü, Çevre, Din Hizmetleri*. Bu bölümde bu kategorilerin dergide ele alınışı, dergideki yoğunluğu verilerek yetişkin din eğitimi açısından tahlili ve değerlendirmesi yapılmıştır.

5.1 Kur'an Çalışmaları

Bir müslüman için yetişkin din eğitiminde akla ilk gelen alan *Kur'an çalışmaları* olmaktadır. Yetişkinlere bu konuda yapılacak yardım, Kur'an'ın bir bütün olarak daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktır. Bu konuda da çocuklar için verilebilecek Kur'an eğitimi ile yetişkinler için verilecek eğitim arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Çocuklar için Kur'an Eğitiminde kıssalara ağırlık verilerek Kur'an'ı bölüm bölüm okutmak gerekli olabilirse de yetişkin için böyle bir yöntem dışında çeşitli tercümelerden , tefsir kitaplarından derlenerek yapılan, Kur'an'a bütüncül bir bakış açısı kazandıracak bir anlatım yolunun takip edilmesi gereklidir.¹⁶⁸

Diyanet Aylık Dergi'de yaptığımız incelemelerde Kur'an Çalışmaları olarak adlandırılan bölümlerin 1991-2006 yılları arasındaki geçiş grafiği aşağıdaki gibi çıkmıştır.*

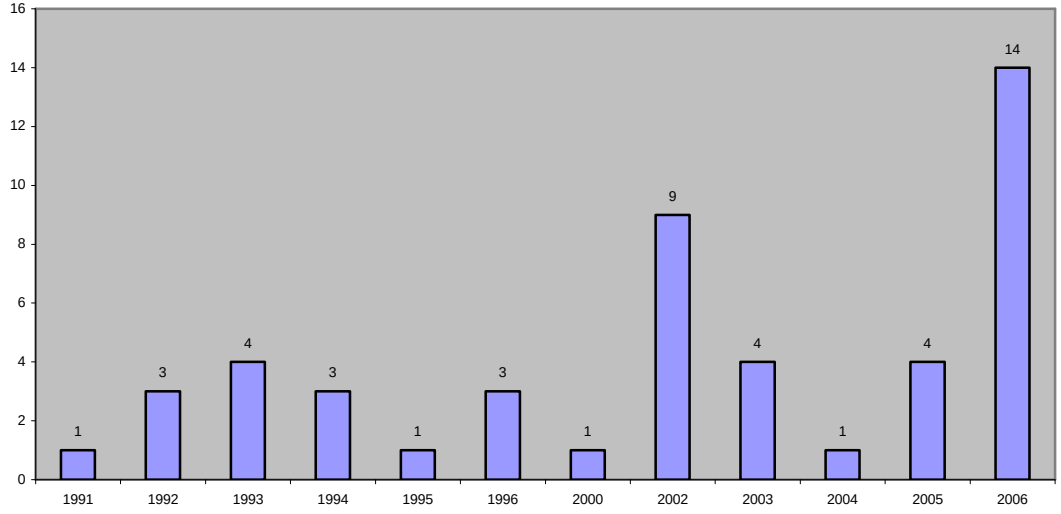
¹⁶⁶ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi ,s. 233.

¹⁶⁷ Tosun, Din Eğitimi Bilimine Giriş, s. 190.

¹⁶⁸ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi ,s. 233-234.

* Konu ile ilgili makalelerin olmadığı yıllar grafiklerde yer almamaktadır.

Kur'an Çalışmaları

Grafik 1.Kur'an Çalışmaları'na Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafikte de görüldüğü gibi dergide *Kur'an Çalışmaları*na son yıllara kadar çok fazla yer verilmemiştir. 2006 yılında 12 dergi içerisinde 14 makaleye yer verilmiştir. Bu yıl, derginin yayım hayatına başladığı yıldan beri Kur'an Çalışmaları ile ilgili içeriğinde en fazla makaleyi barındırdığı yıldır. Ele aldığımız dergilerde geçen yazıların Kur'an Çalışmaları'na oranı (48/3566) bize derginin bu alana yeterince eğilmediğini göstermektedir. Son yıllarda Kur'an çalışmaları ile ilgili makalelerin artış gösterdiği de gözden kaçmamaktadır.

Kur'an çalışmalarına en çok değinilen 2006 yılındaki makale adları ve hangi sayılarda geçtiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
Kur'an çalışmaları	2006	Ocak	bir konu bir ayet (Hz. Peygamberin çağrısına icabet edebiliyor muyuz?)s.41
Kur'an çalışmaları	2006	Şubat	din ve sosyal hayat(temel imani prensipler ve Kur'an) s. 35
Kur'an çalışmaları	2006	Mart	din -düşünce-yorum(hayatı anlamlandırmada Kur'an önermeleri) s.33
Kur'an çalışmaları	2006	Mart	bir konu bir ayet (kitap okumak , namaz kılmak ve iyi insan olmak) s. 41
Kur'an çalışmaları	2006	Nisan	bir konu bir ayet(sevgi, şefkat ve rahmet peygamberi) s.51
Kur'an çalışmaları	2006	Mayıs	gündem(Kur'an'da bilgi-ahlak ilişkisi bağlamında Bel'am tiptemesi) s.15
Kur'an çalışmaları	2006	Mayıs	bir konu bir ayet(ahirette engellilik olacak mı?) s.50
Kur'an çalışmaları	2006	Haziran	bir konu bir ayet(batıl inanışlar , bidat ve hurafeler dinî hayatı olumsuz yönde etkiler) s.43
Kur'an çalışmaları	2006	Temmuz	bir konu bir ayet(ayet ve hadislerle göre evliliğin sona erdirilmesi) s.51
Kur'an çalışmaları	2006	Ağustos	bir konu bir ayet(dinî değerlerle alay edenlerin akıbeti) s.41
Kur'an çalışmaları	2006	Eylül	bir konu bir ayet (Kur'an'da büyük günah küçük günah ayrımı var mı?) s.44
Kur'an çalışmaları	2006	Ekim	bir konu bir ayet(ezana saygı iman gereğidir) s.44
Kur'an çalışmaları	2006	Kasım	bir konu bir ayet(komşuluk ahlakı) s.44
Kur'an çalışmaları	2006	Aralık	bir ayet bir yorum(özürlü çocuklar aldırılabilir mi?) s.42

Tablo 4. 2006 Yılı Sayılarındaki Kur'an Çalışmaları'nın Konu Başlıkları

Diyanet Aylık Dergi'nin Kur'an Çalışmaları ile ilgili yazıları din eğitimi açısından değerlendirildiğinde konuların genelde yetişkin problemlerini ele alan konulardan meydana geldiği görülmektedir.

“Kur'an okumaya teşvik edicilik” makalelerde öne çıkan tema olarak görülmektedir. Aynı zamanda dergilerde sadece bu konuya değinen makaleler de mevcuttur. Örneğin, Öztürk'ün *Hayatı Anlamlandırmada Kur'an Önermeleri*¹⁶⁹ başlıklı makalesinde yetişkinlerin Kur'an okumaya karşı özendirildiği görülmektedir. (Bu konunun işlenmesinde derginin o ayki gündeminin “okuma” olmasının da etkili olduğunu düşünmekteyiz.) Makalede Kur'an'ın rehberlik yönüne dikkat çekilerek O'nun nasıl okunması gerektiği anlatılmaktadır. Ancak makalenin dilinin her yetişkinin anlamasına uygun olmadığı görülmektedir. Örneğin, tazammun etmek, tavzih, taakkul, tedebbür, tefekkür, tezekkür gibi kelimelerin kullanılması anlamada güçlük oluşturabilir.

Yetişkinlerin eğitim öğretim özelliklerini sıralarken onların problem merkezli oldukları üzerinde durulmuştu. Kur'an çalışmaları kategorisi altında ele aldığımız yazıları, bu özelliği göze alarak incelediğimizde işlenen konuların yetişkinlerin karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm yolları göstermeyi amaçladığı görülmektedir. Örneğin “komşuluk ahlakı”¹⁷⁰, “özürlü çocuklar aldırılabilir mi?”¹⁷¹, “Ayet ve hadislerle göre evliliğin sona erdirilmesi”

¹⁶⁹ Mustafa Öztürk, “Hayatı Anlamlandırmada Kur'an Önermeleri”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 83 (Mart 2006), s.33.

¹⁷⁰ İsmail Karagöz, “Komşuluk Hakkı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 191 (Kasım 2006), s.44.

¹⁷¹ İsmail Karagöz, “Özürlü Çocuklar Aldırılabilir mi?”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 192 (Aralık 2006), s. 42.

¹⁷² vb. makaleler yetişkinlerin problemlerine değinilerek yazılmış yazılardır. Dolayısıyla,Tosun’un yetişkin din eğitiminin alanı için yaptığı sınıflamasında değindiği “kişinin kendisi, arkadaşı ve dost çevresi, çocukları vb. ile olan ilişkilerinde zorluklarla başa çıkabilmesine yardım” alanının dergilerdeki Kur’an Çalışmaları konularında öncelikli olarak dikkate alındığı görülmektedir.

Dergilerde Kur’an Çalışmaları kategorimize giren makalelerde, “*Bir Konu Bir Ayet*” “*Bir Ayet Bir Yorum*” köşeleri altında yazılan yazıların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Söz konusu iki köşe de dergide bir yılı dolduramayacak kadar az bir süre içerisinde ayrı ayrı isimler alarak yer almıştır. Ancak her iki başlıkta da aynı kişinin yazıları yer almaktadır. Karagöz tarafından yazılan bu makaleler bir ayetin yorumlanmasını içermektedir. Ayet yorumlaması başka bir ayet ya da hadisler yardımı ile yapılmaktadır. Karagöz’ün de Öztürk gibi kelimeleri seçerken her kesimden yetişkinin anlayamayacağı kelimeler kullandığı görülmektedir. Dolayısıyla her ne kadar yetişkinler için önemli içerik taşıyor olsa da kullanılan kelimelerin dinî terimler ve güncel olmayan kelimeler olması yazıların hedef kitle tarafından anlaşılabilirliği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.

Kur’an çalışmalarının ele aldığı konular gündemle alakalı konulardan da seçilmektedir. Örneğin 2006 yılı başlarında ve ortalarında çıkan ve aylarca gündemde kalan Hz. Muhammed ile ilgili karikatürlerin medyada yer aldığı zamanlara denk gelen “*Ahlakî Erezyon Karşısında Değerler Eğitimi*” kapaklı ve içerikli Ağustos 2006 sayısında geçen “*Dinî Değerlerle Alay Edenlerin Akıbeti*”¹⁷³ başlıklı makale derginin konusunun güncel konular da takip edilerek seçildiğini bize göstermektedir.

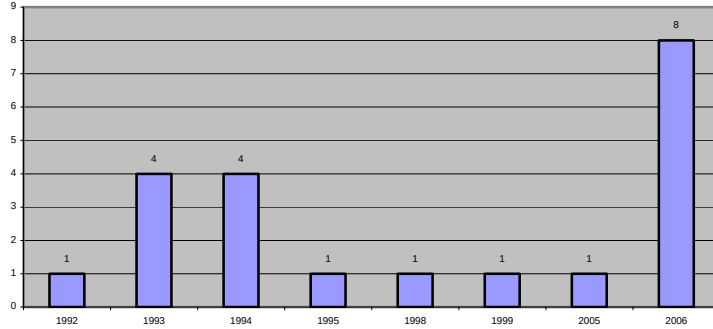
5.2 Hadis Çalışmaları

Yetişkin din eğitimi içeriğinde yer alması gereken bir diğer önemli konu ise *Hadis Çalışmaları*dır. Derginin ilk yıllarında doğrudan hadis üzerine yapılmış çalışmaları bulmak oldukça güçtür. Yıllara göre *Hadis Çalışmaları* grafiği aşağıda gösterilmektedir.

¹⁷² İsmail Karagöz, “Ayet ve Hadislere Göre Evliliğin Sona Erdirilmesi”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 187 (Temmuz 2006), s.51.

¹⁷³ İsmail Karagöz, “ Dinî Değerlerle Alay Edenlerin Akıbeti”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 188 (Ağustos 2006), s. 41.

Hadis Çalışmaları

Grafik 2. Hadis Çalışmaları Kategorisinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafiğe göre hadis çalışmaları 2006 yılında ciddi bir artış göstermiştir. Tüm sayılarda yayınlanan hadis çalışmaları ile ilgili yazıları gösteren tablo aşağıdadır.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
hadis çalışmaları	1992	aralık	yardımlaşma ve dayanışma ile ilgili hadisler s. 28
hadis çalışmaları	1993	şubat	Ramazan ve oruçla ilgili hadisler s.19
hadis çalışmaları	1993	mart	gündem (Hadislerde Ramazan) s. 18
hadis çalışmaları	1993	nisan	insan ve hayat (sorumluluk) s. 46 (not:bir hadisin yorumu)
hadis çalışmaları	1993	ekim	hadislerde eğitim öğretim s.17
hadis çalışmaları	1994	haziran	din ve toplum (bir hadis ve tarihçesi) s. 26
hadis çalışmaları	1994	Ekim	gündem (mescitler hakkında hadisler) s. 14
hadis çalışmaları	1994	kasım	hadislerde eğitim ve öğretim s. 20
hadis çalışmaları	1994	aralık	din (bir hadis bir yorum) s.37
hadis çalışmaları	1995	haziran	insan ve hayat (Peygamberimizin Hadislerinde "anne" kavramı) s. 46
hadis çalışmaları	1998	Ekim	gündem (Hadisi Şeriflerde orucun fazileti) s. 8
hadis çalışmaları	1999	aralık	insan ve hayat (Hadis-i Şeriflerde Ramazan ayının fazileti) s. 23
hadis çalışmaları	2005	mayıs	din - düşünce - yorum(utanmazsan dilediğini yap) s. 32
Hadis çalışmaları	2006	mayıs	bir hadis bir yorum(tevazu insanı yüceltir) s.54
Hadis çalışmaları	2006	haziran	bir hadis bir yorum(iyilik güzel ahlakıdır) s.46
Hadis çalışmaları	2006	temmuz	bir hadis bir yorum(emniyet imandan barış İslam'dan) s54
Hadis çalışmaları	2006	ağustos	bir hadis bir yorum(hakkına razı olmak) s.44
Hadis çalışmaları	2006	eylül	bir hadis bir yorum(başkasını sevebilmek) s.48
Hadis çalışmaları	2006	Ekim	bir hadis bir yorum(gerçek müflis) s.48
Hadis çalışmaları	2006	kasım	bir hadis bir yorum(helal - haram endişesi) s. 48
Hadis çalışmaları	2006	aralık	bir hadis bir yorum(Allah'ın eşit kulları) s.46

Tablo 5. 2006 Yılı Dergilerinde Hadis Çalışmaları Kategorisinin Konu

Başlıkları

Bu kategoriye oluşturan yazılara bakıldığında, ele alınan bir konu hakkındaki hadisleri alt alta sıralayarak yapılan yazıların yanında, tek bir hadisin yorumlandığı makaleler de mevcuttur. Ancak derginin tüm sayıları göz önünde bulundurularak *Kur'an Çalışmaları* ile oranlandığında 21/48 gibi neredeyse yarı yarıya denebilecek bir fark ile karşılaşılmaktadır. Bu da *Hadis çalışmaları*na gereken önemin incelediğimiz dönemde yeterince verilmediğini göstermektedir.

Hadislerin yorumlanmasının yapıldığı makalelerde çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntem çeşitliliği makale yazarlarının farklılıklarından kaynaklanmaktadır. *Bir Hadis Bir Yorum* köşesine makale yazan Ünal, incelediği hadise yakın veya bu hadisteki muğlak ifadeleri açabilecek hadislerle de yer vererek açıklama yoluna giderken Din Köşesi'nde Bir Hadis Bir Yorum başlığı altında yazan Demir sadece hadisi ve ondan çıkarılması gereken dersi vermekle yetinmektedir. Din Düşünce Yorum Köşesi'nde bir makale yazan Yiğit ise hadiste geçen bir kelime üzerinden yola çıkarak hadisin vermek istediği mesajı geniş bir şekilde anlatmaktadır. Tüm bu yazarların farklı olan yöntemlerinin yanında her kesimden yetişkinin anlayabilmesinin mümkün olabileceği bir dil kullanmış olmaları da ortak yönlerini oluşturmaktadır.

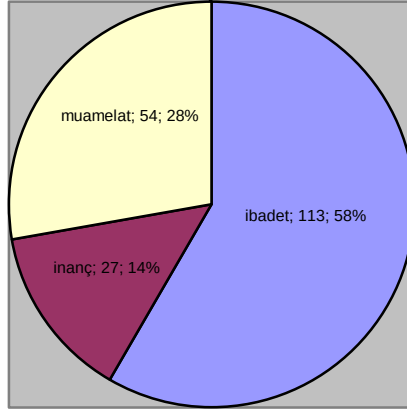
Dergilerde ele alınan hadislerin içerdikleri konular açısından bakıldığında yetişkinin sosyal hayatında önemli olan ahlaki değerler üzerinde durulduğu dikkati çekmektedir. Örneğin, haya, emin olmak, sevgi, sorumluluk, tevazu, vb. ahlaki değerler gibi.

5.3 İslam İlmihali Bilgileri

İslam ilmihali bilgileri yetişkin din eğitimi içeriğinde olması gereken bir başka alan olarak karşımıza çıkmaktadır. *Kur'an Çalışmaları* ile kıyaslandığında dergide *İslam İlmihali Bilgilerine* daha çok yer verildiği görülmektedir.

İslam İlmihali denildiğinde akla gelen sınıflama inanç, ibadet ve muamelattır. Grafik 3'te görüldüğü üzere Diyanet Aylık Dergi'de en çok ibadet boyutu yer almaktadır.

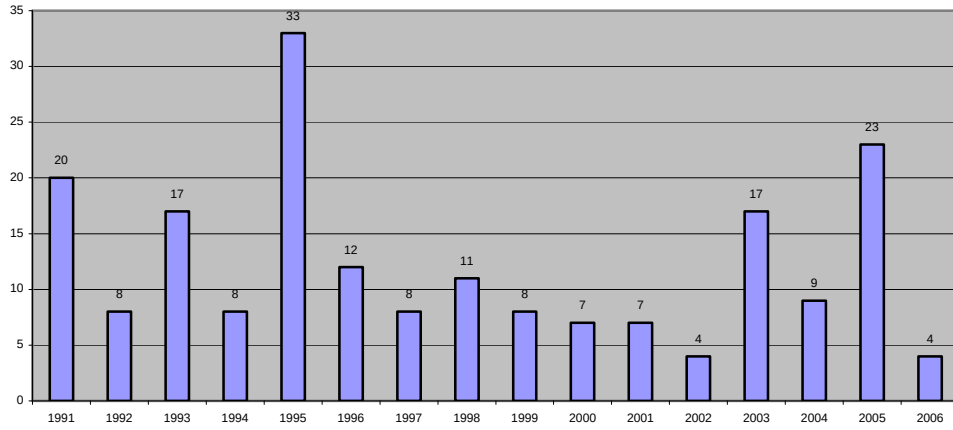
İslam İlmihali Bilgileri

Grafik 3. Dergi'nin İnanç, Muamelat, İbadet Konularını Ele Alış Grafiği

Dergideki yazıların incelenmesi esnasında yapılan sınıflamada *İslam İlmihali Konuları* olarak adlandırılan yazıların 1991-2006 yılları arasındaki dağılımını gösteren grafik ise şöyledir:

İslam İlmihali Bilgileri

Grafik 4. İslam İlmihali Bilgileri'ne Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Dergide *İslam İlmihali Bilgilerine* en çok yer verildiği yıl 1995 yılıdır. Yazılan yazı açısından çok olarak görülse de nitelik olarak baktığımızda bu başlık altında

sınıflandırdığımız yazıların çoğunun ibadet boyutu ile çok az bir bölümününse muamelat ve inançla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Burada değinmeden geçilemeyecek bir nokta vardır: Yazıların içeriğini derginin hitap ettiği kitleden gelen soruların oluşturmuş olması. Dolayısıyla dergide İslam ilmi hali bilgileri alanının yetişkin kitleden gelen talepler doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir. Bu kategoriyi oluşturan köşeler daha çok Diyanet Aylık Dergi'ye, Din İşleri Yüksek Kurulu'na ya da din görevlilerine yetişkinler tarafından yöneltilen soruları içermektedir. Gelen soruların çoğunluğunun *ibadet* boyutu ile ilgili sorular olmasının bu boyutun öne çıkmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

İslam ilmi hali alanında en çok yazının yayınlandığı 1995 yılında hangi konuların hangi sayılarda geçtiği Tablo 6'da gösterilmiştir:

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ocak	gündem (Mübarek Ramazan Yaklaşırken) s. 4
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ocak	Din İşleri Yüksek Kurulu fetvalarından (hastalık sebebiyle oruç tutamayanlar) s. 6
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ocak	gündem (Ramazan Ayı ile açıklama) s. 7
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ocak	gündem (berat gecesi) s. 8
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ocak	Din İşleri Yüksek Kurulu fetvalarından (nazar değmesi) s.44
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	gündem (Ramazan Oruç ve güzellik)s. 5
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	Gündem (zaman kavramı ve Ramazan) s. 9
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	Din İşleri Yüksek Kurulu fetvalarından (Oruç Kefareti) s. 10
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	gündem(insanca yaşamak için) s. 13
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	Din işleri yüksek kurulu fetvalarından (oruçlunun yıkanması) s.15
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	özürsüz oruç bozmak s. 22
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	Din işleri yüksek kurulu fetvalarından (oruçlunun iğne yaptırması) s. 23
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	gündemin içinden (İslam'da sosyal dayanışma ve zekat) s. 28
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Şubat	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (zekat ve fitır sadakası) s. 29
İslam ilmi hali bilgileri	1995	mart	Din işleri yüksek kurulu fetvaları(bayramın farklı günlerde yapılması) s. 14
İslam ilmi hali bilgileri	1995	mart	gündem (İslam'ın alkol ve uyuşturucuya bakışı neden yasak?) s. 19
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Nisan	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (kadının mahremsiz Hacca gitmesi) s. 19
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Nisan	geçmişten bir yaprak (Hac ve hediyeleşme) s. 42
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Nisan	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (Kabe'yi görmekle Hac farz olunur mu?) s. 43
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Mayıs	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (kurban) s. 16
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Mayıs	ayın içinden (Hac ibadeti) s. 26
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Mayıs	ayın içinden (Kurban Bayramı) s. 29
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Mayıs	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (Kurban Kesmek , ölü kurbanı, adak kurbanının eti , kurbanlık hayvanı bayılarak kesmek) s. 31

İslam ilmi hali bilgileri	1995	Haziran	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (temizlikte kullanılan kağıtlar , oje, kolonya, diş kaplatmak ve doldurmak) s. 8
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Haziran	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (tıbbi müdahale ile gebeliğin sağlanması, kardeş çocuklarının birbiriyle evlenmesi,Alevilerle evlenmek) s. 19
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Haziran	din ve toplum (içtimai yönüyle namaz - zekat birlikteliği) s. 30
İslam ilmi hali bilgileri	1995	temmuz	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (ölü kurbanı , adak kurbanının eti) s. 12
İslam ilmi hali bilgileri	1995	temmuz	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (reenkarnasyon ,tenasuh) s. 20
İslam ilmi hali bilgileri	1995	temmuz	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (iki bayram arası nikah) s. 31
İslam ilmi hali bilgileri	1995	temmuz	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (dövme yapmak) s. 40
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Ağustos	din işleri yüksek kurulu fetvalarından (adet gören Kur'an öğretici ve öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim okumaları) s.49
İslam ilmi hali bilgileri	1995	Kasım	gündem (din işleri yüksek kurulu fetvalarından (misyonerlik fetvaları)) s.36

Tablo 6. 1995 Yılı Sayılarındaki İslam İlmi hali Bilgileri'nin Konu Başlıkları

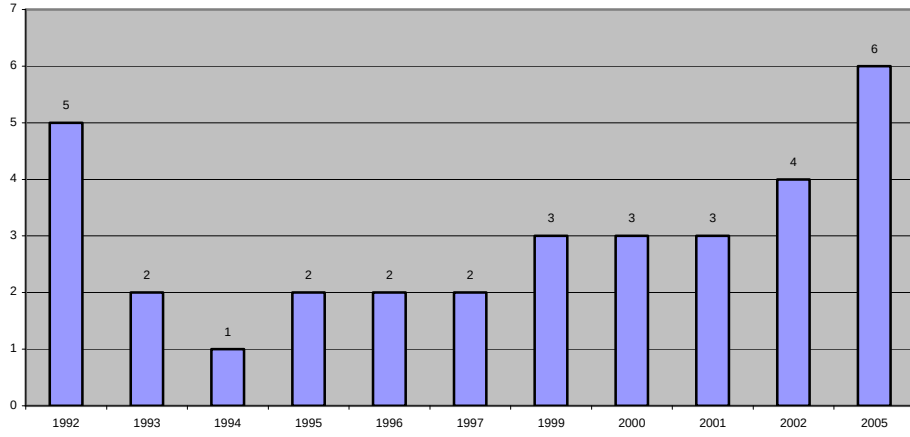
Dergilerde İslam İlmi hali Bilgileri ile ilgili bazı konuların bir kaç yıl ara ile tekrar anlatıldığı görülmektedir. Tekrar edilen konular incelendiğinde ibadet boyutu ağırlıklı olduğu görülmektedir. Örneğin her Ramazan ayında oruç konusu ile ilgili bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerde tekrarı en çok yapılan konu ise orucu bozan durumlardır. Zekat, Hac ve benzerlerinde de yine tekrara gidilen konular söz konusudur. Bu durum yetişkinlerin ihtiyaçlarına göre bir içeriğin düzenlendiğini göstermektedir.

5.4 İslam Tarihi

İslam tarihinin çocuk eğitiminde de yetişkin eğitiminde de şüphesiz önemli bir yeri vardır. Dinî kuralların açıklayıcısı olarak gönderilen peygamberler, o dinin mensuplarına birer örnek olmuşlardır. İslam açısından ele aldığımızda ayet ve hadislerde Hz. Muhammed'in bize örnek olduğunun bildirildiğini görmekteyiz. Dinin nasıl yaşanması gerektiği problemini aşmak bir örneği inceleyerek model almakla mümkündür. Bu açıdan ele alındığında İslam tarihinin nasıl anlatılması gerektiği problemini çözmek oldukça kolaylaşmaktadır. İslam tarihi yaşanmış ve bitmiş olaylar bütünü olarak değil bu yaşanmış olaylardan genel geçer kurallar ve dersler çıkarılabilecek bir laboratuvarı kullanır gibi ele alınarak anlatılmalıdır.

Dergideki yazıların incelenmesi esnasında yapılan sınıflamada “İslam Tarihi” olarak adlandırılan yazıların 1991-2006 yılları arasındaki dağılımını gösteren grafik aşağıda verilmiştir.

İslam Tarihi

Grafik 5. İslam Tarihi Makalelerinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Derginin 2006 yılına kadarki yayın hayatında İslam tarihi ile ilgili konularda en çok yazının çıktığı yıl 2005 yılı iken 2006 yılında bu konular hakkında hiçbir yazı yoktur.

2005 yılında ele alınan İslam tarihi konularını gösteren tablo şöyledir.

YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
2005	Ocak	gündem(Son Peygamberin Baş Şehri Medine) s. 30
2005	Ocak	İslam dünyasından(Tarık'ın Ordusunu Endülüs'e Taşıyan Gemiler) s. 62
2005	Mart	gündem(Kültürümüzde Ehli Beyt Sevgisi) s. 5
2005	Mart	gündem(Ehli Beyt hukuku) s. 10
2005	Mart	gündem(Osmanlıda Ehli Beyt Sevgisi) s. 30
2005	Mayıs	gündem (İslam Tarihinde Birlikte Yaşama Tecrübesi) s. 5

Tablo 7. 2005 Yılı Dergilerindeki İslam Tarihi Kategorisinin Konu Başlıkları

İslam tarihi içerisinde görebileceğimiz bir diğer konu, *Hz. Muhammed* başlığı ile sınıflandırdığımız kategoridir. Hz. Muhammed ile ilgili bilgilerin verildiği , O'nun örnek oluşu ile alakalı yazıların yazıldığı makaleler derginin yayım yılı boyunca 82 kez ele alınmıştır. Hz. Muhammed ile ilgili en fazla yazı 2004 yılında yayımlanmıştır. 2004 yılında hangi konuların hangi aylarda ele alındığını gösteren tablo aşağıdadır.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Hz. Peygamber’in insan sevgisi) s. 42
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(eş olarak Hz. Muhammed) s. 44
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(şefkati yeniden üreten peygamber) s. 46
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Hz. Peygamber’in çocuk sevgisi) s. 47
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Hz. Peygamber’in torunlarıyla ilişkisi) 50
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Hz. Peygamber’in ailenin bireylerine karşı sevgisi) s. 51
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum (Hz. Peygamber ve gençlik) s. 53
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Hz. Peygamber’in tabiat sevgisi) s. 54
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum (Toplumumuzda Hz. Peygamber sevgisi) s. 55
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Edebiyatımızda Hz. Peygamber sevgisi) s. 56
H. Muhammed	2004	Mayıs	kutlu doğum(Alevi Bektaşî Kültüründe Hz. Muhammed sevgisi) s. 58
H. Muhammed	2004	mayıs	kutlu doğum (Hz. Peygamber aşkı birleştirir bütünleştirir) s. 62
H. Muhammed	2004	eylül	kültür edebiyat(Sezai Karakoç’un şiirinde peygamber) s. 48

Tablo 8. 2004 Yılı Dergilerindeki Hz. Muhammed Kategorisinin Konu Başlıkları

2004 yılında Mayıs Ayı Dergisi Kutlu Doğum Haftası’na özel olarak çıkarılmış bir dergi niteliğindedir. Bu da son yıllarda Hz. Muhammed’in doğduğu aya daha çok önem verilmesi ile açıklanabilir.

İslam tarihi kategorisi altında yer alan konuları yetişkin din eğitimi açısından değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Dergide örneğin “Tarık’ın Ordusunu Endülüs’e Taşıyan Gemiler”¹⁷⁴ konusu gibi sadece anlatılan döneme ait bilgilerin aktarıldığı konuların yanında “Affedilmeyenler”¹⁷⁵ makalesi gibi olaylardan doğrudan ya da dolaylı olarak ders çıkarılması amaçlanan makaleler yazılmıştır. İslam Tarihi konularında en çok değinilen konu hicret olmuştur. Hicretin önemi, insanları buna zorlayan nedenler tekrar tekrar ele alınarak işlenmiştir.

İslam tarihi konuları içerisinde ele alınan Hz. Muhammed konusu dergide önemli bir yere sahiptir. Hz. Muhammed ile ilgili yazılar incelendiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Pek çok yazıda Hz. Muhammed bir model olarak anlatılmaktadır. Okuyucunun kafasındaki “İslam’ı toplum içinde nasıl yaşayabilirim?” sorusuna cevap bulabileceği şekilde ele alınan pek çok makale bulunmaktadır. Örneğin, “Peygamber Efendimizin Davranış Modelleri”¹⁷⁶, “Kutlu Doğumun 1426. yıldönümünde Hz. Peygamberin Örnek Şahsiyetinden Çizgiler”¹⁷⁷

¹⁷⁴Sabri Hizmetli, “Tarık’ın Ordusunu Endülüs’e Taşıyan Gemiler”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 169 (ocak,2005) s. 62.

¹⁷⁵İlhami Ayrancı, “Affedilmeyenler”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 37 (Ocak 1994) s. 37.

¹⁷⁶Aytekin Yılmaz, “Peygamber Efendimizin Davranış Modelleri”, **Diyanet Aylık Dergi**, (Şubat 1998) s.12.

¹⁷⁷Şükrü Özbüğday, “Kutlu Doğumun 1426. yıldönümünde Hz. Peygamberin Örnek Şahsiyetinden Çizgiler”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı (Nisan 1997) s.16.

“Ahlak Güzelliği ve Peygamberimiz”¹⁷⁸ vb. konular Hz. Muhammed’in ahlakından örnekler sunulurak Müslümanların bu örnek ahlaka sahip olabilmelerini amaçlayan yazılardır.

Hz. Muhammed’in ahlakı hakkındaki makalelerde onun sevgi ve hoşgörüsü üzerinde durulduğu görülmektedir. Nitekim Tablo 6’da bu konularla ilgili pek çok örnek bulunmaktadır.

5.5 Aile

Aile, yetişkin hayatında en çok önem taşıyan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın her anında ailenin yeri farklı ve önemlidir. Bireyin içinde bulunduğu ve toplumsal açıdan gelişmeye başladığı ilk birim ailedir. Dolayısıyla bireyi günlük hayatında en çok etkileyen bir birim olarak da aileyi gösterebiliriz. Daha önce de belirttiğimiz gibi “aile etkileşen kişilikler birimidir. Bu kişiliklerden birinde ya da ilişkilerde ortaya çıkacak bir bozukluk aile sisteminin diğer yönlerini”¹⁷⁹ dolayısıyla toplumu da bozacaktır. Birey, yaşamı boyunca etkilendiği bu toplumsal kurumda çeşitli problemler yaşamaktadır. Din, bireye yaşamında karşılaştığı güçlüklerle baş edebilme önerileri getiren bir kurumdur. Bu durumda ailede yaşanan problemlerin çözümü için de dinin yardımcı olması gerekmektedir. Yetişkin din eğitiminde aile konusunun ele alınmasının altında yatan temel sebep budur.

Aile kurumu çalışmamızın ilk bölümünde değindiğimiz gibi bir döngü içerisinde. Evlilik öncesi basamağıyla başlayan ve yaşlılık ailesi basamağı ile son bulan bir aile toplam dokuz basamaktan geçmektedir. Yetişkin din eğitimi bu dokuz döngü basamağı ile ilgili bireye yardımcı olmak, onu bilgilendirmek zorundadır. Nitekim Tosun’un yetişkin din eğitiminin alanını anlatan sınıflamasında da bireyin “hayat sürecinde yeni roller üstlenebilmesine yardım”¹⁸⁰ başlığını zikretmesi bu zorunluluğun bir başka yönden ifadesi olmaktadır.

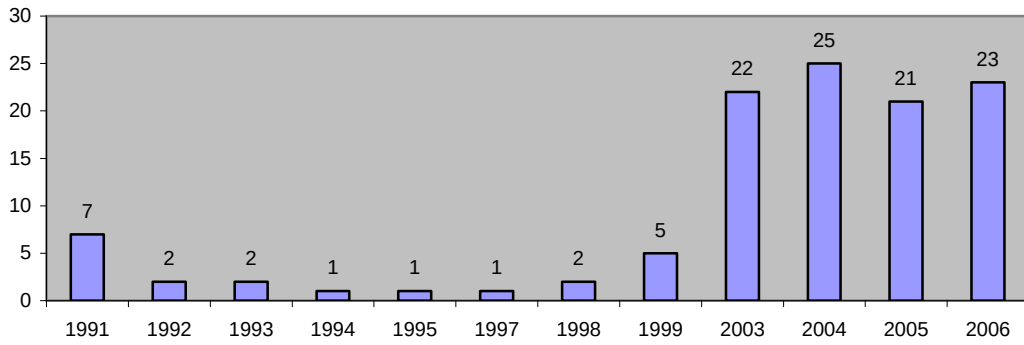
Değerlendirdiğimiz Diyanet Aylık Dergi’nin aile konusuna ne ölçüde önem verdiği noktasında bize aşağıdaki yıllara göre aile konusunun ele alınış grafiği yardımcı olacaktır.

¹⁷⁸ M. Cemal Sebük, “Ahlak Güzelliği ve Peygamberimiz”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 50(Şubat 1995), s.38.

¹⁷⁹ Onur, s.138.

¹⁸⁰ Cemal Tosun, Yetişkinler Din Eğitimi, Mahiyeti, İmkanları ve Problemleri, **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s. 177.

Aile

Grafik 6. Aile Kategorisinin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Derginin aile konusuna incelediğimiz dönemin ilk yıllarında gereken önemi vermediği, ancak son yıllarda bu konuda ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bazı yıllar sadece bir yazıyla bu konuya değinilmişken, son dört yıl yirmi yazının altına düşülmemiştir.

Tablo 8’de dergilerdeki *Aile* sınıflamamıza giren yazılara en çok değinilen 2004 ve 2006 yıllarındaki konular ve hangi ayda geçtikleri görülmektedir:

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
Aile	2004	ocak	aile(mucize gıda anne sütü) s. 41
Aile	2004	şubat	aile (eşi bulunmaz nimet : anne sütü) s. 40
Aile	2004	şubat	aile(aşk ve sevgi üzerine kurulan dindarlık örneği : Rabia Hatun) s. 42
Aile	2004	nisan	aile(televizyon çağında aile olmak) s. 40
Aile	2004	mayıs	aile (ifade) s. 63
Aile	2004	mayıs	aile(anne babalar dikkat) s. 64
Aile	2004	haziran	aile(çivi) s. 49
Aile	2004	haziran	aile(Kim bir hayat kurtarırsa -ilk yardım) s. 50
Aile	2004	temmuz	aile (Türk aile yapısında babanın değişen rolü) s. 56
Aile	2004	ağustos	aile (aile içinde annenin rolü) s. 56
Aile	2004	ağustos	aile (ailede sorumluluk sevgi saygı) s. 58
Aile	2004	eylül	gündem(mutlu başarılı ve sağlıklı bir toplum için önce aile) s. 5
Aile	2004	eylül	gündem(İslam’da aile hayatı ve Türk aile yapısının geleneksel özellikleri) s. 12
Aile	2004	eylül	gündem("modern aile , kadın erkek ayrımının asgariye indiği ailedir."Yıldız Ramazanoğlu) s. 16
Aile	2004	eylül	gündem(duygu okulu olarak aile) s. 18
Aile	2004	eylül	gündem(tüketici kimliğinde aile) s. 24
Aile	2004	eylül	din -düşünce-yorum(muhabbet ocağımız aile yuvası) s. 27
Aile	2004	eylül	aile(unutulmaya yüz tutan değerlerimizden sıra -i Rahim) s. 50
Aile	2004	eylül	aile(erkeklerin en çok kaybettikleri sınav) s. 53

Aile	2004	eylül	aile(kardeşler arası ilişkiler) s. 56
Aile	2004	eylül	aile(gıda güvenliği) s. 60
Aile	2004	ekim	aile(gelin kayınpvalide ilişkileri) s. 58
Aile	2004	kasım	aile(çalışma hayatında stres ve başa çıkma yolları) s. 54
Aile	2004	kasım	aile(iletişimde duygu dili) s. 56
Aile	2004	aralık	aile(mutfakta güvenli gıdalar) s. 56
Aile	2006	ocak	aile(aile ve bireysellik sorunu) s. 47
Aile	2006	ocak	aile(modern hayatta komşuluk ilişkileri) s. 53
Aile	2006	şubat	aile(babalarını özleyen kızlar) s. 55
Aile	2006	mart	aile(aile ve göç) s. 44
Aile	2006	nisan	aile(ninisiz beşikler , duasız uykular) s.45
Aile	2006	mayıs	aile(eleştirinin aile ilişkilerine etkisi) s. 46
Aile	2006	mayıs	aile(büyütürken büyümek) s.49
Aile	2006	haziran	aile (yaygın evlilik sorunları) s.39
Aile	2006	haziran	aile(söylediklerimiz yaptıklarımız yaptıklarımız söylediklerimiz) s.41
Aile	2006	temmuz	gündem(sayıların diliyle boşanma)
Aile	2006	temmuz	gündem(ailede iletişim) s.9
Aile	2006	temmuz	gündem(aile içi ilişkilerde rollerin kusursuzluğu) s.12
Aile	2006	temmuz	gündem(aile içi iletişim ve boşanma sorunu) s.14
Aile	2006	temmuz	gündem(evlilikte fay kırılaması : boşanma) s.18
Aile	2006	temmuz	gündem(boşanma sürecinde eşleri uzlaştırma) s.21
Aile	2006	temmuz	gündem(Mehmet Akif'in şiirlerinde aile) s.25
Aile	2006	temmuz	aile(iyi insan yetiştirmede anne babanın rolü) s.44
Aile	2006	ağustos	aile(kundak beşik ve süt) s.32
Aile	2006	ağustos	aile (benim babam) s.38
Aile	2006	eylül	aile (dinin aydınlığında aile) s.41
Aile	2006	ekim	aile (evimin frezya kokusu) s. 42
Aile	2006	kasım	aile(gözbebeklerimiz şiddetin kısıracındayken) s.41
Aile	2006	aralık	aile(ak sakallı dedeler, tonton nineler) s.39

Tablo 9. 2004 ve 2006 yılları Dergilerindeki Aile Kategorisinin Konu Başlıkları

Aile konusuna son yıllarda daha çok önem verildiğini belirtmiştik. 2004 ve 2006 yıllarında birer ayın gündemini aile konusunun oluşturmuş olması verilen önemi daha net bir şekilde göstermektedir. *Aile* konusunun dergi gündeminde ele alınışına bakıldığında; 2004 yılı Eylül ayı dergisinde belirli bir amaç güdülmüş gibi görünmese de genel olarak aile içi sevgi üzerinde durulmuştur. 2006 yılında ise konu başlıkları tek bir sorun üzerinde toplanmıştır: Ailelerin dağılması (boşanma).

Derginin *Aile* başlığını kullandığı köşelerdeki konuya eğiliş politikasına bakıldığında daha çok ailenin değerine, onun bütünlüğünün korunması ilkesine değinen, aile üyelerinin kişisel gelişimine katkıda bulunan yazıların ele alındığı görülmektedir.

Aile kategorisinin yetişkin din eğitimi açısından değerlendirilmesinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Evlilik Öncesi dönemi yetişkininin eş seçimi ve sevgi ilişkisi konularında rehberliğe ihtiyacı vardır. Dergi bu noktadan incelendiğinde “Sadece Sevgi Yeterli mi?”¹⁸¹, “İnsanlara Has Bir Meziyet Nikah”¹⁸², “Akraba Evliliği”¹⁸³, “İlk Adım”¹⁸⁴, “Ailede Sorumluluk Sevgi Saygı”¹⁸⁵, “İletişimde Duygu Dili”¹⁸⁶, “Mutluluk Merdivenleri”¹⁸⁷, “Yaygın Evlilik Sorunları”¹⁸⁸ aşağıdaki tabloda yer alan konuların evlilik öncesi dönemdeki yetişkine hitap ettiği söylenebilmektedir.

Kuruluş dönemi yetişkini için cevaplanması istenen sorular yeni roller üzerine olacaktır. Dergilerde, çiftlerin evli birer birey olma fikrine alışmaları ve bu rollerin gereklerini öğrenmelerini amaçlayan yazıları şu şekilde sıralayabiliriz:

“Aile Üzerine”¹⁸⁹, “Aile Toplamları Ayakta Tutan Bir Müessesedir”¹⁹⁰, “Olumlu Düşünme”¹⁹¹, “Mutlu Başarılı Ve Sağlıklı Bir Toplum İçin Önce Aile”¹⁹², “İslam’da Aile Hayatı Ve Türk Aile Yapısının Geleneksel Özellikleri”¹⁹³, “Modern Aile , Kadın Erkek Ayrımının Asgariye İndiği Ailedir.”¹⁹⁴, “Tüketici Kimliğinde Aile”¹⁹⁵, “Muhabbet Ocağımız Aile Yuvası”¹⁹⁶, “İslam’da Ailenin Önemi Ve Çözölme Prensipleri”¹⁹⁷, “Ailede İletişim”¹⁹⁸

¹⁸¹ Halit Güler, “Sadece Sevgi Yeterli Mi?”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 18 (Haziran 1992), s. 4.

¹⁸² Durak Pusmaz, “İnsanlara Has Bir Meziyet Nikah”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 34 (Ekim 1993), s. 46.

¹⁸³ “Akraba Evliliği”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 89 (Temmuz 1998), s. 24.

¹⁸⁴ Remziye Yılmaz, “İlk Adım”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 150 (Haziran 2003), s. 40.

¹⁸⁵ Hafsa Fidan, “Ailede Sorumluluk Sevgi Saygı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 162 (Ağustos 2004), s. 58.

¹⁸⁶ Seyid Ali Topal, “İletişimde Duygu Dili”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165 (Kasım, 2004), s.56.

¹⁸⁷ Servet Öztürk, “Mutluluk Merdivenleri”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 173 (Mayıs 2005), s. 54.

¹⁸⁸ Zeynep Kayhan, “Yaygın Evlilik Sorunları”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 186 (Haziran 2006), s. 39.

¹⁸⁹ Cemal Sebük, “Aile Üzerine”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 53 (Mayıs 1995), s.21.

¹⁹⁰ Mehmet Şeker, “Aile Toplamları Ayakta Tutan Bir Müessesedir”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 90 (Haziran 1998), s. 20.

¹⁹¹ Sema Doğan, “Olumlu Düşünme”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 99 (mart 1999), s. 66.

¹⁹² Nurten Ceceli Aklan, “Mutlu Başarılı ve Sağlıklı Bir Toplum İçin Önce Aile”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165(Eylül 2004), s.5.

¹⁹³ Şükrü Özbüğday, “İslam’da Aile Hayatı ve Türk Aile Yapısının Geleneksel Özellikleri”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165 (Eylül 2004), s.12.

¹⁹⁴ Yıldız Ramazanoğlu, "Modern Aile , Kadın Erkek Ayrımının Asgariye İndiği Ailedir.", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165 (Eylül 2004), s. 16.

¹⁹⁵ Ayfer Balaban, “Tüketici Kimliğinde Aile”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165 (Eylül 2004), s.24.

¹⁹⁶ Halil Altuntaş, “Muhabbet Ocağımız Aile Yuvası”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 165 (Eylül 2004), s. 27.

¹⁹⁷ Ramazan Altıntaş, “İslam’da Ailenin Önemi ve Çözölme Prensipleri”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 173 (Mayıs 2005), s. 50.

¹⁹⁸ Kadriye Avcı Erdemli, “Ailede İletişim”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 187 (Temmuz 2006), s. 9.

Yukarıda sıralanan konular incelendiğinde yazıların; aile içindeki iletişim, ailenin önemi ve aile kavramı üzerine yazılar olduğu görülmektedir.

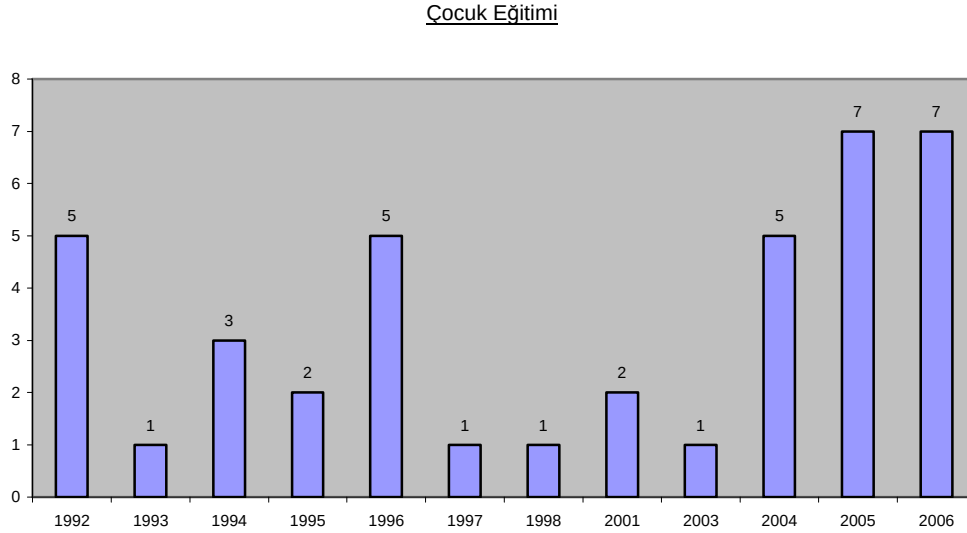
Dergideki aile ile ilgili konulara genel olarak bakıldığında daha çok *Yeni Ana babalar, Okul Öncesi Ailesi, Okul Çağı Ailesi, Ergen Çocuklu Aile* dönemindeki aileler için yazılmış yazıların yer aldığı görülmektedir.

Yerleştirme Yeri Olarak Aile, Ana Babalık Sonrası Aile, Yaşlılık Sonrası Aile dönemindeki yetişkinlerin hayatlarındaki problemlerine çözüm yolları bulabilecekleri makalelerin aile başlığı altında ele alınan konular içerisinde olmadığı dikkat çekmektedir. Derginin makale içeriklerine bakıldığında daha çok ilk ve orta yetişkinlik dönemlerindeki yetişkinlere hitap eden bilgiler verildiği görülmektedir.

Dergide son yıllarda aile kavramına daha çok önem verildiği Grafik 6'da gösterilmişti. Dergideki bu değişiklik sadece önem verilme noktasında olmamıştır. 2003 yılı ve sonrasında dergide aile ile ilgili yazıların çoğunu psikolog, sosyolog, aile ve sosyal araştırma uzmanı, aile terapisti gibi kişilerin kaleme aldığı bu durumun doğal sonucu olarak da dinî kaynaklardan ziyade psikoloji ve sosyoloji kaynaklarının kullanıldığı görülmektedir. Bu da derginin aile konusunda alanı genişleterek yetişkin din eğitiminden yetişkin eğitime geçtiğini göstermektedir.

5.6 Çocuk Eğitimi

Çocuk eğitimi konusu yukarıda ele aldığımız *Aile* konusuyla yakından ilgili olmakla beraber çalışmamızda ayrıca değerlendirmeye alınmıştır. Dergide bu konunun ele alınışı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 7. Çocuk Eğitimi’ne Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafikte de görüldüğü gibi dergilerde *Çocuk Eğitimi* konusunda ele alınan makaleler on iki sayıda (bir yılda) 7 makaleyi geçmemektedir. Bazı yıllarda 1 makaleden fazla yayın yapılmadığı gibi bazı yıllarda da hiçbir makaleye yer verilmemiştir. Ancak son üç yıldaki artış derginin bu konuya son yıllarda daha fazla önem vermeye başladığını göstermektedir.

Çocuk Eğitimi ile ilgili 2005 ve 2006 yıllarında yayımlanan makaleler ve konu başlıkları Tablo 10’da gösterilmiştir:

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
çocuk eğitimi	2005	şubat	gündem (çocuk ve şiddet) s.17
çocuk eğitimi	2005	nisan	aile (masaldan gerçeğe yolculukta çocuklarımız) s.37
çocuk eğitimi	2005	nisan	aile (çocuklar su gibidir) s. 42
çocuk eğitimi	2005	mayıs	aile (anne baba ve çocuk arasında iletişim) s. 47
çocuk eğitimi	2005	haziran	aile (çocuklarda ve gençlerde hedef belirleme) s. 46
çocuk eğitimi	2005	haziran	aile(çocuklara evimizi sevdirelim) s. 49
çocuk eğitimi	2005	ağustos	gündem(otistik çocukların eğitim ortamları ve aile desteği) s. 19
çocuk eğitimi	2006	ocak	gündem(çocukların dini ve ahlaki eğitimlerinde dikkat edilecek bazı hususlar) s.19
çocuk eğitimi	2006	nisan	gündem (çocukta din duygusunun geliştirilmesi) s.5

çocuk eğitimi	2006	nisan	gündem(çocukta ahlak gelişimi ve eğitimi) s.8
çocuk eğitimi	2006	nisan	gündem(okul öncesi dönemde çocuğun ahlak gelişimi ve eğitimi) s.11
çocuk eğitimi	2006	nisan	gündem(çocuklarımızı manevi değerlerle nasıl bütünleştirebiliriz?)s .14 (bir mühendisin makalesi)
çocuk eğitimi	2006	nisan	gündem(çocuk suçluluğunun önlenmesinde İslam maneviyatının rolü) s. 17
çocuk eğitimi	2006	temmuz	aile(iyi insan yetiştirmede anne babanın rolü) s.44

Tablo 10. 2005 ve 2006 Yılı Dergilerinin Çocuk Eğitimi Kategorisinin Konu Başlıkları

Genel olarak tüm dergilerde bu başlık altında kategorize edilen konulara bakıldığında; çocuğun gelişimini, çocuğa karşı nasıl davranılması gerektiğini, İslam'ın bu yöndeki tavsiyelerini ele alan makalelerle karşılaşmaktadır.

Makalelerdeki konuların işleniş yöntemleri benzerlikler göstermektedir. Hemen hemen tüm makalelerde konu çocuk eğitiminde yapılan yanlışlardan hareketle ele alınmakta, ardından doğru tutum ve davranışlar hakkında bilgi verilmektedir. Yazarların çoğu tavsiyelerde bulunurken kendilerini de bu tavsiyeyi alanlar içine katmaktadır. Örneğin “Çocuklara Evimizi Sevdirelim”¹⁹⁹ başlıklı makalede yapılması gerekenler samimi bir dil ile anlatılmıştır. Yazıların pek çoğu bilimsel bir makale tarzından çok bir sohbet havasında yazılmıştır. Örneğin, Bezgin'in yazdığı “Çocuklarımızı Manevi Değerlerle Nasıl Bütünleştirebiliriz?”²⁰⁰ başlıklı makale okuyucu ile sohbet havasında yazılmıştır. Yazılarda çocuk eğitimi konusunda yapılan araştırmalar ve sonuçlarına yer verildiği kadar İslam'ın Temel Kaynakları olan Kur'an ve hadislere de değinilmiştir. Aile konusunda ortaya koyulan son yıllardaki yetişkin din eğitimi çerçevesinden yetişkin eğitimi çerçevesine kayış *Çocuk Eğitimi* konusunda çok belirgin değildir.

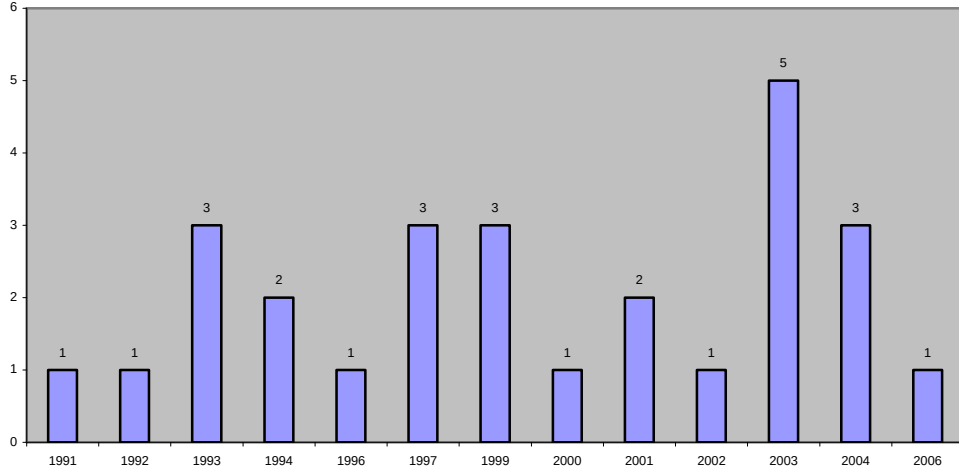
5.7 Gençlik

Dergide değerlendirmemiz için belirlenen kategorilerden diğeri de gençliktir. Gençlik pek çok açıdan incelenebilecek bir başlıktır. Aile içindeki gencin iletişim çatışmaları eğitim açısından üzerinde durulması gereken bir noktadır. Toplumun en küçük birimi olan ailede yaşanan problemler ailenin büyüğü olan toplumda da yaşanmaktadır. Dolayısıyla bir yetişkin dergisinde bu problemlere ışık tutacak önerilerde bulunacak yazıların yer alması eğitim açısından bir ihtiyaçtır. Diyanet Aylık Derginin gençlik ve sorunları ile ilgili olarak yayımladığı makalelerin yıllara göre dağılım grafiği aşağıda gösterilmektedir.

¹⁹⁹ Abdurrahman Akbaş, “Çocuklara Evimizi Sevdirelim”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 174 (haziran 2005), s. 49.

²⁰⁰ Melike Bezgin, “Çocuklarımızı Manevi Değerlerle Nasıl Bütünleştirebiliriz?”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 184 (Nisan 2006) s. 14.

Gençlik

Grafik 8. Gençlik’e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafiğe bakıldığında dergide *Gençlik* konusunda hemen hemen her yıl birkaç makale yayımlanmış olsa da derginin bu konuya yeterince önem vermediği görülmektedir. Bu konu hakkında dergilerde geçen konu başlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
Gençlik	1991	aralık	Kültür yabancılaşma ve gençlik s.34
Gençlik	1992	mayıs	gündemin içinden (gençliğe ne veriyoruz ne bekliyoruz?-kabuk ve öz)
Gençlik	1993	mayıs	gençlik(gençlik gerçeği) s. 34
Gençlik	1993	temmuz	din ve gençlik (bir yaşamın ardından- istikbalin ümidi gençlik) s. 44
Gençlik	1993	ekim	gençlik (istikbalimizin altın nesline) s. 50
Gençlik	1994	temmuz	gençlik ve eğitim (ergenlik dönemi gençleri) s. 49
Gençlik	1994	eylül	gündem (İslam’da gençlik ve önemi) s. 11
Gençlik	1996	eylül	gündem (gençlik ve din eğitimi) s. 12
Gençlik	1997	mart	hayatın içinden (gençlik ve inanç) s. 42
Gençlik	1997	mayıs	din ve toplum (gençliğin eğitim ve yönlendirilmesinde Hz. Peygamberin Örnek yaklaşımı) s. 44
Gençlik	1997	haziran	ayın konusu(gençliğin önemi ve problemleri) s. 38
Gençlik	1999	mayıs	merhaba (gençliğimiz) s.4
Gençlik	1999	mayıs	kapak gündem (gençlerimiz) s. 6
Gençlik	1999	mayıs	kapak gündem (kişilikli gençliğe doğru) s. 28
Gençlik	2000	ağustos	gençlik ve eğitim (çağımız gençliğinin problemleri) s. 53
Gençlik	2001	mayıs	merhaba (gençlik) s. 4
Gençlik	2001	mayıs	gündem(bir garip dönem gençlik) s.14
Gençlik	2002	şubat	merhaba(kimliğini arayan gençlik ve satanizm) s. 4
Gençlik	2003	eylül	gündem(gençler ve sorunları) s. 18
Gençlik	2003	eylül	gündem(gençlik ve İslam) s. 21

Gençlik	2003	eylül	gündem(beni de anlayın) s. 22
Gençlik	2003	eylül	gündem(kuşak çatışması (gençlerle barış içinde yaşamak) s. 23
Gençlik	2003	kasım	aile(sanayileşme ve ergenlik) s.28
Gençlik	2004	nisan	gündem(gençlerde gelecek algısı ve güven duygusu) s. 14
Gençlik	2004	nisan	gündem(neden intihar ediyorlar ? Eksik olan nedir?) s.16
Gençlik	2004	eylül	gündem (gençliğin yetişmesinde aile okul ve çevre etkisi) s. 8
Gençlik	2006	kasım	din ve sosyal hayat (gençlik ve popüler kültür) s.37

Tablo 11. 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki Gençlik Kategorisinin Konu Başlıkları

Tabloya incelendiğinde *Gençlik* üzerine yazılan yazılarda daha çok gençlerin yaşam tarzları, gençlik problemleri ele alınmış ve aile içi problemlerin kaynağı ortaya koyularak aile içi iletişimin sağlıklı hale gelmesi amaçlanmıştır. Gençlik döneminin duygusal yönünün konu edildiği yazılar, ailelerin gençlere karşı tutum ve davranışlarında nelere dikkat etmeleri gerektiği yönünde ipuçları vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Gençlik ile ilgili bazı yazılarda, ele alınan sorunlar değerlendirilirken İslam'ın bu konuda bireye nasıl bir tavsiyede bulunduğu da anlatılmaktadır. Örneğin, “Gençlik ve İslam”²⁰¹, “Gençliğin Eğitim ve Yönlendirilmesinde Hz. Peygamber’in Örnek Yaklaşımı”²⁰² vb. makaleler... Ancak bu konuda da *Aile* konusunda olduğu gibi yetişkin eğitimi çerçevesinin daha çok hakim olmaya başladığı görülmektedir.

5.8 Değerler

Yetişkin eğitimi programlarındaki içeriği bireye yönelik temel içerik, bireyin ekonomik ve sosyal rollerine yönelik toplumsal içerik ve kültürel içerik olarak belirlemek mümkündür.²⁰³ Değerler, bahsedilen içerik çeşitliliğinin her alanına dağılmış durumdadır. Ancak değerleri birbirinden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü, “her cins değer aynı bütünün birer parçası olmak itibarıyla birbiri ile organik bir ilişki içindedir.”²⁰⁴

Kılavuz’a göre yetişkin eğitiminde programın planlanmasında yetişkin öğrenciye öğretilmesi gereken değerler odak noktayı oluşturmaktadır.²⁰⁵ Dolayısıyla yetişkin din eğitimi

²⁰¹ Esra Gözeler, “Gençlik ve İslam”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 153 (Eylül 2003), s.21.

²⁰² Şükrü Özübuğday, “Gençliğin Eğitim ve Yönlendirilmesinde Hz. Peygamber’in Örnek Yaklaşımı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 77 (Mayıs 1997), s.44.

²⁰³ Kılavuz, “Yetişkinlerin Din Eğitim Programlarının Planlanması”, **Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri**, 1.baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat,1993, s.130.

²⁰⁴ Erol Güngör, **Değerler Psikolojisi**, Amsterdam :Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, s.53.

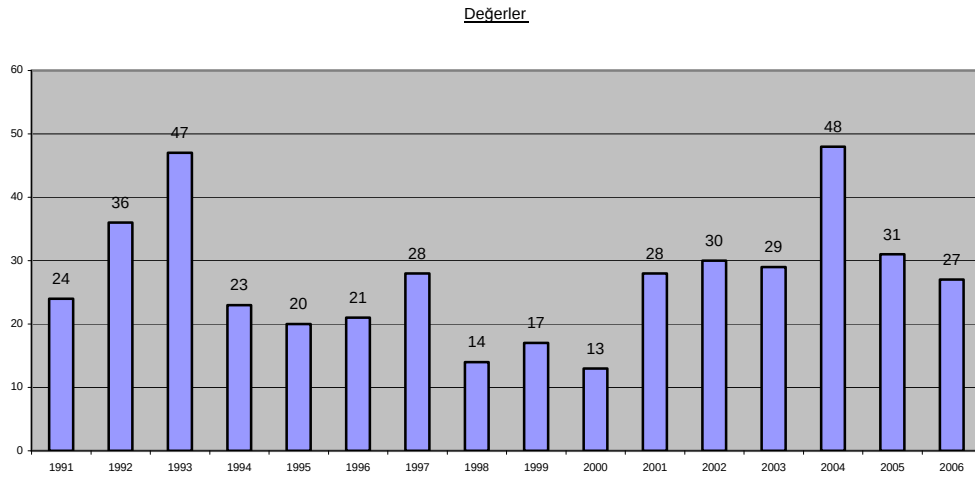
²⁰⁵ Kılavuz, “Yetişkinlerin Din Eğitim Programlarının Planlanması”,s.130.

açısından değerlendirmeye tabi tutulan bir dergide değerlere değinilme sıklığının ve yönteminin nasıl olduğu konusunda bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Güngör değerleri yedi grupta toplamıştır.²⁰⁶ Bunlar: Estetik Değer, Ahlaki Değer, Teorik Değer, İktisadi Değer, Dinî Değer, Siyasi Değer, Sosyal Değer'dir.

Dergiyi değerlendirirken milli ve kültürel değerler ile ilgili yazıların çokluğu nedeni ile yukarıda sıraladığımız değerlerin yanında bu değer de milli/kültürel değer olarak incelememize dahil edilmiştir.

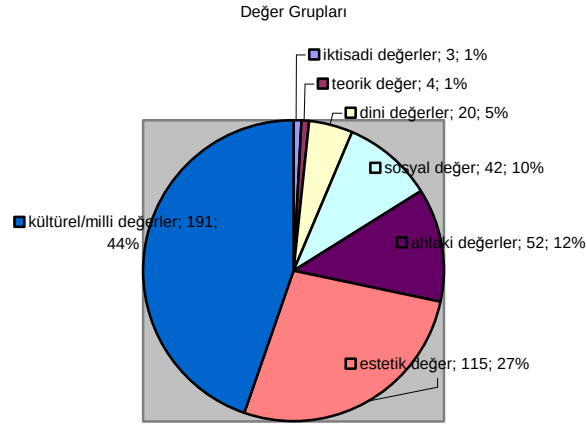
Derginin yıllara göre değerlere eğilimi Grafik 9'da belirtilmiştir.

Grafik 9. Değerler'e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafiğe göre değerler hakkında her yıl 13 ve yukarısında makale yayınlanmıştır. En fazla makale 2004 yılında yayımlanmıştır. Tüm yıllarda yayımlanan makalelerin sayıca değer çeşitliliği açısından yüzde grafiği aşağıdadır.

²⁰⁶ Güngör, s.68

Grafik 10. Değer Gruplarının Dağılım Yüzdeleri Grafiği

Bu grafiğe göre hakkında en çok yazı yazılan değer, gruplandırılan değerlere daha sonra eklediğimiz kültürel/milli değerlerdir. En az yazı yazılan değer iktisadi değerdir. Dergide hiç değinilmeyen değer ise siyasi değerdir.

Dergide en çok yazının yazıldığı 2004 yılındaki makalelerin hangi değerler üzerinde durduğu ve hangi konuları ele aldığı Tablo 12’de gösterilmektedir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI	DEĞER GRUBU
değerler	2004	ocak	<i>din- düşünce- yorum(dilimizden sessizce göç eden bir kavram kul hakkı) s. 26</i>	dini değerler
değerler	2004	ocak	tarih ve çevre(semaya yükselen eller : minareler) s. 42	kültürel/milli değerler
değerler	2004	ocak	tarih ve çevre(lale) s. 46	estetik değer
değerler	2004	şubat	kültür(şairlerin gönlündeki bayram) s. 57	kültürel/milli değerler
değerler	2004	mart	tarih ve çevre(İstiklal Marşı ve manevi boyutu) s. 36	kültürel/milli değerler
değerler	2004	mart	tarih ve çevre(kültürümüzde kapı ve öğeleri) s. 40	estetik değer
değerler	2004	mart	kültür(milli kültür ve çağdaşlık) s. 44	kültürel/milli değerler
değerler	2004	mart	kültür(Nevruz ve hıdırellez gelenekleri) s. 48	kültürel/milli değerler
değerler	2004	nisan	<i>gündem(bireysel ve sosyal bir erdem olarak güven) s. 4</i>	ahlaki değerler
değerler	2004	nisan	<i>gündem(sosyal ve dinî hayatta güven) s.9</i>	ahlaki değerler
değerler	2004	nisan	<i>din -düşünce-yorum(kıssanın ahlaki fonksiyonu kıssadan hisse...) s. 26</i>	ahlaki değerler
değerler	2004	nisan	tarih ve çevre(Kara gün dostu Kızılay) s. 42	sosyal değer
değerler	2004	nisan	tarih ve çevre(mukaddes emanetler) s. 45	kültürel/milli değerler
değerler	2004	nisan	kültür-sanat(renklerin dansı ebru) s. 47	estetik değer
değerler	2004	nisan	kültür-sanat(ateşin harında gülümseyen çini) s. 50	estetik değer
değerler	2004	mayıs	kutlu doğum(tezyini sanatlarında Hz. Peygamber sevgisi) s. 60	estetik değer

değerler	2004	mayıs	kültür - sanat (minyatür) s. 66	estetik değer
değerler	2004	mayıs	kültür-sanat(çeşmelerimiz ağlıyor şimdi) s. 70	estetik değer
değerler	2004	haziran	din- düşünce-yorum(Sadıklarla beraber olmak) s. 24(doğruluk)	ahlaki değerler
değerler	2004	haziran	din ve sosyal hayat(eğlence kültürümüz) s. 47	kültürel/milli değerler
değerler	2004	haziran	kültür- sanat (Peygamberimizin şemail ve özelliklerinin sanatla ifadesi hilye) s. 52	estetik değer
değerler	2004	temmuz	gündem(Psiko sosyal açıdan (haksız kazanç elde etme yönelimi) s. 5	ahlaki değerler
değerler	2004	temmuz	gündem(emeğe saygı) s. 20	ahlaki değerler
değerler	2004	temmuz	kültür-edebiyat(ata sporumuz güreş) s. 50	kültürel/milli değerler
değerler	2004	temmuz	kültür - edebiyat(Anadolu'nun sesi Cahit Külebi) s.54	kültürel/milli değerler
değerler	2004	ağustos	gündem(tüketim ahlakı) s. 12	ahlaki değerler
değerler	2004	ağustos	gündem(Ahilikten günümüze) s.22	kültürel/milli değerler
değerler	2004	ağustos	kültür edebiyat(Türk şehirciliği) s. 48	estetik değer
değerler	2004	ağustos	kültür edebiyat(duyguların ifadesi kilim) s. 50	estetik değer
değerler	2004	ağustos	kültür ve edebiyat(Orhan Veli ve Garip Şiiri) s. 54	estetik değer
değerler	2004	eylül	kültür edebiyat(hat sanatı ya da sessizliğin dili) s. 40	estetik değer
değerler	2004	eylül	kültür edebiyat (ekmek) s. 44	kültürel/milli değerler
değerler	2004	ekim	gündem(hayatı anlamlı hale getiren güç :dua) s. 8	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(fiili dua ya da duanın alt yapısı eylem) s. 11	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(duanın önemi) s. 14	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(Hz. Peygamberin dilinden dua) s. 16	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(kalbin derinliklerinden arz ve niyaz) s. 19	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(beş Esma beş dua) s. 21	dinî değerler
değerler	2004	ekim	gündem(kültürümüzde iftar sofraları) s. 24	kültürel/milli değerler
değerler	2004	ekim	kültür- sanat(estetik ve güzellik duygusunun fitriliği) s. 52	estetik değer
değerler	2004	ekim	kültür sanat (ciltçilik) s. 55	estetik değer
değerler	2004	kasım	gündem(basın ve moral değerler) s. 9	ahlaki değerler
değerler	2004	kasım	gündem(insan şairane oturur yeryüzünde) s. 11	ahlaki değerler
değerler	2004	kasım	gündem(Türk Şehirciliği) s. 14	kültürel/milli değerler
değerler	2004	kasım	gündem(bir yabancıнын Türk kültürüne bakışı) s. 18	kültürel/milli değerler
değerler	2004	kasım	kültür-sanat (çeşmeler) s. 49	estetik değer
değerler	2004	aralık	kültür-sanat(dünyadaki mekanımız ev) s. 51	estetik değer

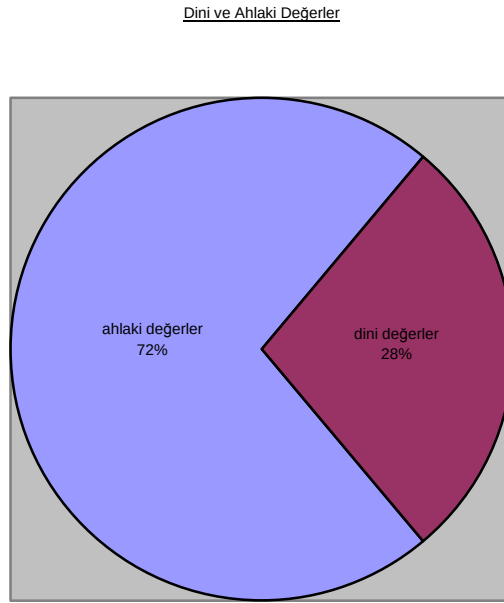
Tablo 12. 2004 Yılında Değerler Kategorisinin Konu Başlıkları ve Değer Grupları

Tabloya göre 2004 yılında en çok estetik değere(16) yer verilmiş onu takip eden değer grupları ise kültürel/milli değer(15), ahlaki değer(9),dinî değer(7), sosyal değer (1) olmuştur.

Yetişkinlik döneminde eğitimin mahiyeti de farklı olmaktadır. Bu dönemde din eğitiminin gerçekleştireceği en önemli hususlardan biri, anlam arayışında bireye yardımcı

olmaktır. Bir diğ er husus yetişkinin istek ve ihtiya ı doğrultusunda yetişkine bilgi, beceri ve davranış kazandırmadır. Hayatın ve dinin anlamı, ihtiyaç içindekilere hizmet sunmak ve toplumu şekillendirmekle gerçekleştirilir. Yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınmasının yanında din eēitimi programlarında dinî deēerlere de önem verilmelidir.²⁰⁷

Dergi bahsedilen *dinî* ve *ahlakî deēerler* açısından deēerlendirmeye tabi tutulduēunda deēerlerin daēılımı grafikteki gibi çıkmaktadır.

Grafik 11. Dinî ve Ahlak  Deēerlerin Daēılım Yüzdeleri Grafiēi

Grafik 11'e göre dergilerde *dinî deēerlere* *ahlaki deēerlerden* daha az yer verilmektedir. Nitekim deēerlerin en çok yer aldıēı yıldıki deēer daēılımında da aynı sonuç çıkmaktadır.

Tablodan da g r ld ēu gibi *dinî deēerlerde* sevgi, hoşgörü, kul hakkı, takva, dua, özel hayatın gizliliēi vb. deēerler ele alınarak bireyin kendisini dinî ve ahlaki açıdan deēerlendirmeye tabi tutması saēlanmaya çalışılmıştır.

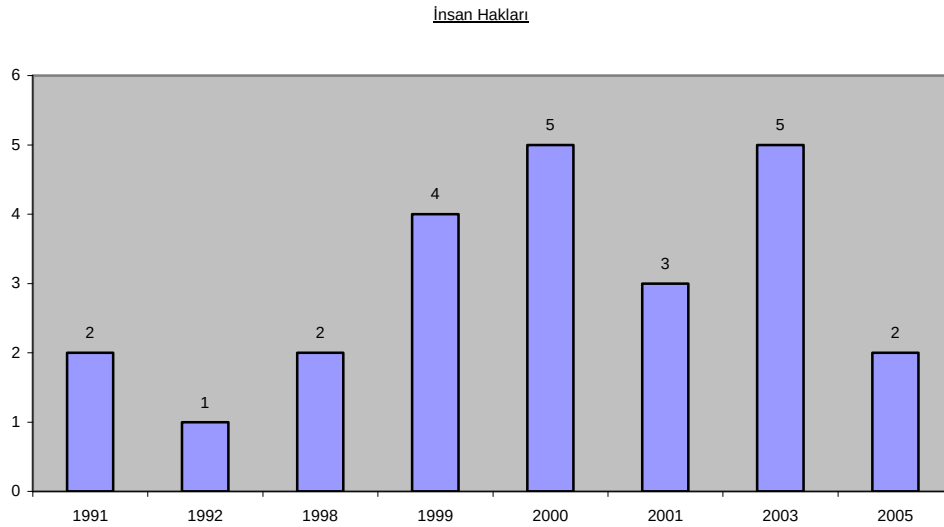
Ahlaki deēerlerde ise doēruluēun ön plana  ıktıēı görülmüş ve doērulukla birlikte gelen güven duygusu üzerinde durulmuştur. Bu konuların dışında utanma duygusu, fitne, fesat, ayıp ve kusurların araştırılması gibi konular da yine *ahlaki deēerler* içerisinde üzerinde durulan konulardır.

²⁰⁷ Kılavuz, "Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eēitim ve Din Eēitiminin  nemi", s.69

5.9 İnsan Hakları

İnsan Hakları değerler içerisinde sıkça ele alınan konular arasındadır. Ancak burada önemine binaen ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Toplum içinde yaşayan her varlığın belirli kurallara uyma zorunluluğu vardır. Kurallara uymak beraberinde karşılıklı saygıyı getirir. Saygı duyulması gereken konu karşı tarafın haklarıdır. Gerek dinî gerekse ahlaki değerler güvenilir, huzurlu bir toplumda yaşayabilmek için dinî değer olan kul hakkı ve aynı zamanda ahlaki değer olan insan haklarına dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Dolayısıyla yetişkin din eğitimi açısından dergilerde insan hakları ile ilgili makalelerin olması büyük önem taşımaktadır.

Dergilerde doğrudan insan hakları ile ilgili konuların çok fazla yer almadığı görülmektedir. Ancak bu konu daha önce ele aldığımız kategoriler içinde dolaylı olarak pek çok kez ele alınan bir konudur. (Örneğin Dinî Değerlerden Kul hakkı) Derginin araştırma yaptığımız yıllar arasındaki dergilerde insan haklarını ele alışı ile ilgili grafik bu konu hakkında net bir bilgi olmasa da konu hakkında bir fikir verebilmektedir.

Grafik 12. İnsan Hakları'na Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Grafikte görüldüğü gibi insan hakları başlığı ile doğrudan ilgili konular dergi sayıları içerisinde çok fazla yer almamaktadır. Grafikte geçen yıllardaki *İnsan Hakları* ile ilgili makalelerin konu başlıkları Tablo 13'te verilmiştir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
insan hakları	1991	Mayıs	Gündemin içinden (Toplumdaki değişimlerin psikolojik tahlili)s.14
insan hakları	1991	Mayıs	Gündemin içinden (neden suç işliyorlar)s.28
insan hakları	1992	Ekim	batı (Almanya'da yabancılar ve Türk düşmanlığı) s. 42
insan hakları	1998	Ekim	gündem(insan hakları) s.19
insan hakları	1998	Ekim	gündem(İslam Kültüründe İnsan Hakları) s. 21
insan hakları	1999	Nisan	kapak gündem (insan hakları bağlamında veda hutbesi) s. 33
insan hakları	1999	Mayıs	gündem (insanlara eşitsizlikleri oranında davranılan adil bir dünya istiyoruz) s.39
insan hakları	1999	Mayıs	gündem (sakat kişilerin hakları bildirisi) s. 47
insan hakları	1999	Ekim	ayın içinden (demokrasi süreci) s. 19
insan hakları	2000	Şubat	gündem(insan hakları açısından veda hutbesinin önemi ve değeri) s. 28
insan hakları	2000	Şubat	gündem(insan hakları insanın yaratılışı ile başlar) s. 34
insan hakları	2000	Şubat	gündem(İnsan hakları bağlamında veda hutbesi) s. 41
insan hakları	2000	Nisan	din ve toplum (insan hakları) s. 46
insan hakları	2000	Kasım	din ve toplum (DİBaşkanı M.Nuri Yılmaz : renk ırk ve cinsiyet farkı sebebi ile insanlar küçümsenemez) s. 59
insan hakları	2001	Temmuz	merhaba (temel insan hakları) s. 4
insan hakları	2001	Temmuz	gündem(İmam Ebu Hanife'nin bir içtihadının insan hakları açısından kısa analizi) s. 40
insan hakları	2001	Ekim	din ve toplum (temel hürriyetler bağlamında din ve vicdan hürriyeti) s. 54
insan hakları	2003	Nisan	din -düşünce-yorum(yabancılaşma sorununun kısa bir öyküsü) s. 22
insan hakları	2003	Nisan	din - düşünce-yorum(yabancılaşma problemi karşısında fert ve toplum) s. 25
insan hakları	2003	Nisan	din- düşünce - yorum(yabancılaşma kıskacındaki insanın anlam arayışı) s. 30
insan hakları	2003	Mayıs	din-düşünce -yorum(modern dünyanın bunalımları) s. 19
insan hakları	2003	Temmuz	din-düşünce-yorum(toplumun kültürel kodlarında çözülme) s. 17
insan hakları	2005	Kasım	gündem(Batılı bir siyaset terkibi olarak Avrupa İslamı) s. 17
insan hakları	2005	Kasım	gündem(Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde kültür değişimleri sürecinde kimlik arayışları) s.21

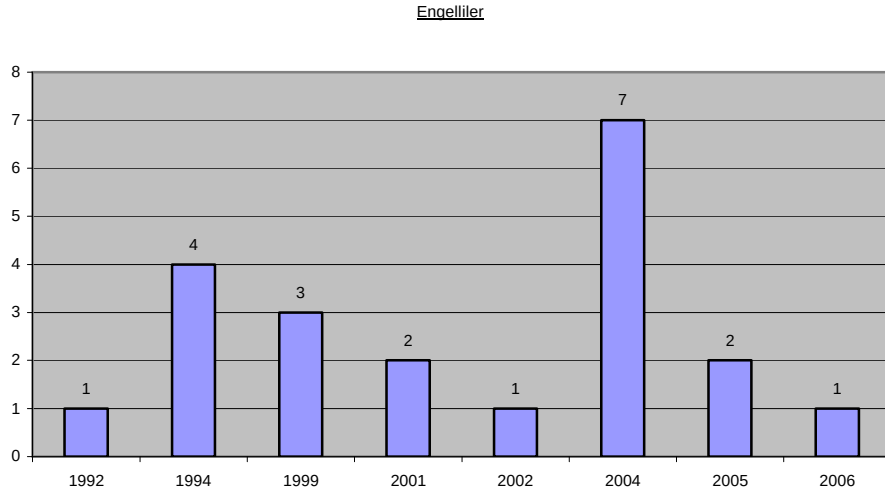
Tablo 13. 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki İnsan Hakları Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları

Yukarıdaki başlıklardan da anlaşıldığı gibi insan hakları konusundaki makaleler genellikle din ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Yazarlar bu konuyu dinî çerçeveden bakarak ele almışlardır. İslam Dini'nin insan hakları konusuna bakışını anlatarak şu anki insan hakları kavramı ile karşılaştırma yöntemini kullanmışlardır. Hemen hemen her yazı Veda Hutbesine değinmektedir. Onun *İnsan Hakları* Konusunda yapılmış ilk beyanname olduğu görüşü vurgulanmaktadır. Bu görüşü daha detaylı açıklayan “İnsan Hakları Bağlamında Veda Hutbesi”²⁰⁸, “İnsan Hakları Açısından Veda Hutbesinin Önemi ve Değeri”²⁰⁹ gibi makaleler de dergilerde yer almaktadır.

²⁰⁸ Yunus Apaydın, “İnsan Hakları Bağlamında Veda Hutbesi”, *Diyanet Aylık Dergi*, sayı 100, (Nisan 1999), s. 33.

5.10 Engelliler

Yetişkinlerin gerek kendi ailelerinde gerekse aileleri dışındaki engelli insanlarla ilişkileri, bu insanlara karşı tutum ve davranışları, yine engelli yetişkinlerin eğitimi önemine binaen ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Grafik 13'te engelliler ile ilgili yazıların ne kadar sıklıkla yayınlandığı görülmektedir.

Grafik 13. Engelliler’e Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

2004 yılının Mayıs Ayında dergi tüm gündemini engelliler konusuna ayırmıştır. Ancak incelediğimiz dönemde konuyla ilgili 21 makalenin yayınlanmış olması konuya yeterince önem verilmediğini göstermektedir. *Engelliler* ile ilgili yazıların neler olduğunu ve hangi ay ve yılda geçtiğini gösteren tablo aşağıdadır.

KATEGORİLER	YIL	AY	DETAY
Engelliler	1992	aralık	gölün diken s. 31
Engelliler	1994	mayıs	gündem (İslam’ın özürölölere bakış s. 8
Engelliler	1994	mayıs	gündem (özürölöl ve sorumluluklarımız)
Engelliler	1994	haziran	hayat ve insan (İslam Dininin özürölölere yaklaşımı) s. 36
Engelliler	1994	haziran	hayat ve insan (özürölölde bizim insanımız) s. 39
Engelliler	1999	mayıs	gündem(engelliler yerel yönetimlerden ne bekliyor?) s. 53
Engelliler	1999	mayıs	gündem (Türk Sinemasında engelliler) s. 54
Engelliler	1999	mayıs	gündem (hasta, yaşlı, sakat ve engellileri korumak) s. 55
Engelliler	2001	aralık	gündem(engellilerin toplumsal bütünleşmesinde fiziki ve mimari düzenlemeler) s. 35

²⁰⁹ Şükrü Özbuğday, “İnsan Hakları Açısından Veda Hutbesinin Önemi ve Değeri”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 110, (Şubat 2000), s. 28.

Engelliler	2001	aralık	gündem(İslam dininin engellilere sağladığı bazı kolaylıklar) s.44
Engelliler	2002	aralık	hayatın içinden (zihinsel ve bedensel özürlleri korumak) s. 41
Engelliler	2004	mayıs	gündem(Kur'an'ın özürllü ve engellilere bakışı) s. 4
Engelliler	2004	mayıs	gündem(engellilik ve din) s. 8
Engelliler	2004	mayıs	gündem(engellinin aile hayatı) s. 14
Engelliler	2004	mayıs	gündem(engeli aşanlar) s. 16
Engelliler	2004	mayıs	gündem(engelliler ve genetik problemler) s. 19
Engelliler	2004	mayıs	gündem(engelli eğitimi ve sosyalleşme) s. 21
Engelliler	2004	aralık	din-düşünce- yorum(özürllülerimiz , özürllü aileleri ve otizm) s. 34
Engelliler	2005	mayıs	din ve sosyal hayat(hakikatleri göremeyen mi , varlıkları göremeyen mi kim görme engelli?) s. 36
Engelliler	2005	aralık	din ve sosyal hayat(görme engelli bir peygamber) s.37
Engelliler	2006	mart	din ve sosyal hayat(gören eller gören gözler için kitap ışığı) s.36 (not: görme engelliler için Kur'an-ı Kerim)

Tablo 14. 1991- 2006 Yılları Dergilerindeki Engelliler Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları

Engelliler ile ilgili yazıların içeriğine baktığımızda konunun genellikle İslam Dini ile bağdaştırılarak verildiği görülmektedir. Engellilerin sosyal hayatta yaşadıkları sıkıntılar dile getirilerek engelli olmayan insanlara engelliler tanıtılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, “İslam’ın Özürllülere Bakışı”²¹⁰, “İslam Dininin Özürllülere Bakışı”²¹¹, “Engellilerin Toplumsal Bütünleşmesinde Fiziki ve Mimari Düzenlemeler”²¹², “Hakikatleri Göremeyen mi , Varlıkları Göremeyen mi Kim Görme Engelli?”²¹³ vb. başlıklı toplum içerisinde engellilerin de var olduğunu, onlara karşı davranışlarımızın nasıl olması gerektiğini ve İslam’ın engellilere bakışını anlatan yazılar çoğunluktadır.

5.11 Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü

Yetişkin din eğitiminde dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da, toplumda mevcut farklı grup ve cemaatlerin varlığı benimsenerek, onlar arasında diyalog yollarının kurulmasına yardımcı olacak nitelikte konulara yer vermektir.²¹⁴ İki farklı inançtaki kişinin birbiri ile güzel bir diyalog kurabilmesi ise aralarındaki dinsel farklılıkları bilmek ve hoşgörülü olmakla mümkün olmaktadır. Hoşgörü, sözü edilen yaşam anlayışlarının sahiplerine karşı gösterilen saygının bir meyvesidir. Önemli olan iki görüş arasındaki farklılığı sezinlemek ve ona göre davranmaktır. Yererken ya da överken kendi doğrularımız açısından değil ele aldığımız

²¹⁰ Şükrü Özbuğday, “İslam’ın Özürllülere Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 41 (Mayıs 1994), s. 8.

²¹¹ Nevzat Aşık, “İslam Dininin Özürllülere Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 42 (Haziran 1994), s. 39.

²¹² Sermet Başaran, “Engellilerin Toplumsal Bütünleşmesinde Fiziki ve Mimari Düzenlemeler”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 132 (Aralık 2001), s. 35.

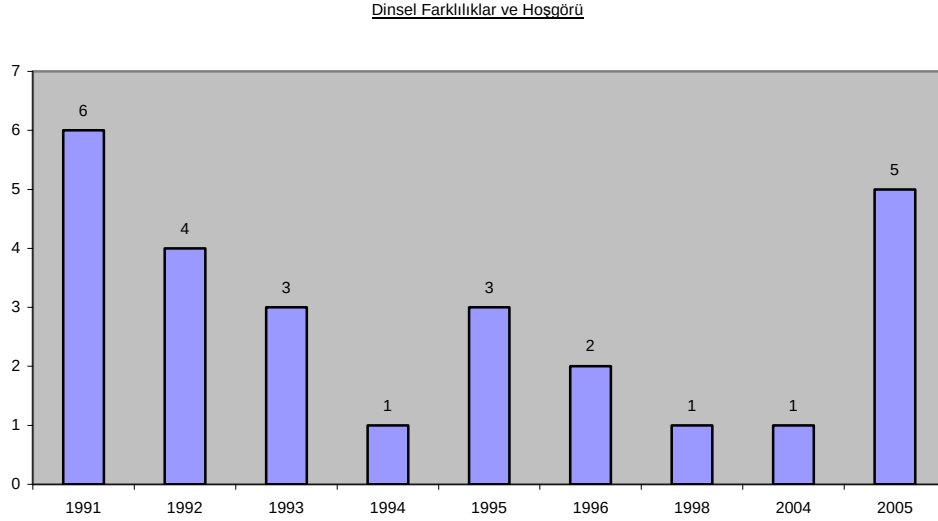
²¹³ İsmail Karagöz , “Hakikatleri Göremeyen mi , Varlıkları Göremeyen mi Kim Görme Engelli?”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 173 (Mayıs 2005), s. 36.

²¹⁴ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 235.

kişinin doğruları açısından bakarak eleştirmektir. Yetişkin din eğitiminde İslami birlik ve beraberliği bozmamak kaydıyla insanlar arasında hoşgörü ve diyalogu geliştirmek, yetişkin din eğitimcisinin başta gelen görevlerinden biri olmalıdır.²¹⁵

Diyanet Aylık Dergi, *Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü* konuları açısından incelendiğinde yukarıda belirtilen kurallara uyulduğu, yani farklı grup ve cemaatlerin arasında diyalog yollarının kurulmasına uygun nitelikte konuların işlendiği görülmektedir.

Genel olarak derginin dinsel farklılıklar ve hoşgörü başlığına verdiği önem çok da yeterli görünmemektedir. Grafik 14'te *dinsel farklılıklar ve hoşgörü* konusunun yıllara göre dağılım grafiği verilmiştir. Grafik incelendiğinde derginin on beş yıllık geçmişinde toplam yirmi altı makalenin yayımlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Grafik 14. Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü'ye Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Dergide bu kategori başlığı altında yazılmış makalelerin konu başlıkları Tablo 15'te verilmiştir.

²¹⁵ Köylü , Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi, s. 235

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	şubat	Kapak gündem(düşünce ve inanç hürriyeti)s.4
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	şubat	Din ve hürriyet(İslam'da din ve vicdan hürriyeti)s.28
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	şubat	Amerika'dan mektup(bir mesajın düşündürdükleri(papanın dini özgürlük adına sözleri)) s.52
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	haziran	Yasa (Türk ceza kanunu ve din hürriyeti aleyhine cürümler) s.42
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	şubat	gündem (din ve vicdan hürriyeti)
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	ocak	bilim adamı gözüyle(Türkiye'de din adına ve din bahaneli sertlikler var.)s.14
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1991	ağustos	Batı(Avrupa'da Kilisenin Alevilik oyunu) s. 38
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1992	temmuz	tarih ve ibret (insan hakları , din ve vicdan hürriyeti) s. 31
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1992	eylül	Ayın konusu (neye göre insan hakları) s. 34
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1992	ekim	bir başka açıdan (dünya dönüyor)s.40
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1993	ocak	gündem (kavgasız bir toplum için : imanda birlik , vatanda dirlik .)s.4
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1993	mayıs	toplum (insan hakları beyannamesi ve İslam'da insan hakları) s. 54
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1993	ağustos	gündem (devlet-i ebed müddet)s.26
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1994	ağustos	gündem (Hacı Bektaş Veli düşüncesinin felsefi ve tasavvufi boyutu) s. 13
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1995	ocak	bir görüş (Ahmet Hamdi Akseki'nin Mezheplere Bakışı) s. 42
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1995	mart	konferans (Eskişehir'de yaşanan tarih) s. 7
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1995	kasım	din ve toplum(nasıl bir düşünce özgürlüğü) s. 47
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1996	mayıs	makale(hürriyetler sınırsız mıdır?) s.12
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1996	haziran	din ve ahlak (hoşgörü) s. 47
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	1998	ekim	gündem (din ve vicdan hürriyeti hoşgörü birlik ve beraberlik) s. 36
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2001	ekim	din ve toplum (temel hürriyetler bağlamında din ve vicdan hürriyeti) s. 54
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2004	şubat	gündem (Aleviliğin temel inançları) s. 4
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2005	mart	din ve sosyal hayat(dinde farklılaşma) s. 41
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2005	mayıs	gündem(çoğulcu bir toplumda farklı din mensupları arasındaki ilişkiler ve İslam) s. 11
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2005	mayıs	gündem(sosyal çevrede barış içinde yaşama kültürü) s. 16
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2005	mayıs	gündem(birlikte yaşama sanatı olarak hoş görü) s. 21
dinsel farklılıklar ve hoşgörü	2005	mayıs	gündem(güvenli bir yer) s. 26

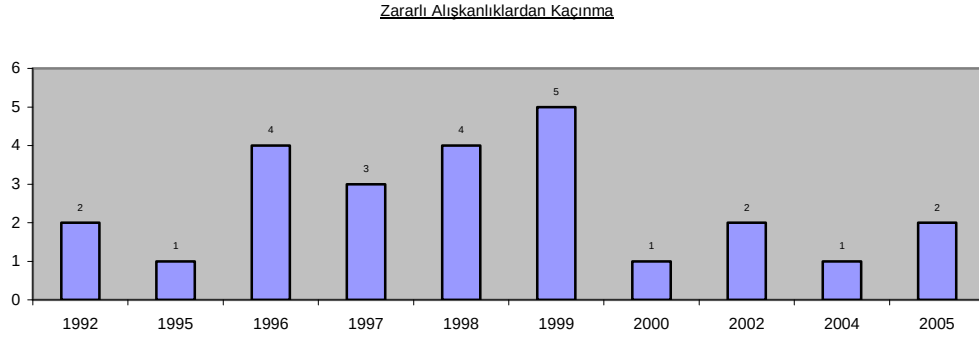
Tablo 15. 1991- 2006 Yılları Dergilerinin Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları

Yukarıdaki tabloda din ve vicdan hürriyeti başlığına sahip pek çok yazı bulunmaktadır. Bu da derginin din ve vicdan özgürlüğüne verdiği önemi bize göstermektedir. Bir diğer dikkat çekici nokta Alevilik ile ilgili yazılardır. Bu yazılarda ayrılıkçı değil

birleştirici bir üslup kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Sezgin'in "Avrupa'da Kilisenin Alevilik Oyunu" ²¹⁶ başlıklı yazısında Alevilik- Sünnilik gibi iki farklı grup oluşturulmaya çalışıldığı anlatılarak bu şekilde iki ayrı grup olunmadığı anlatılmaktadır.

5.12 Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma

Çocukluk yıllarında yanlış örnek ve yönlendirmeler nedeni ile bazılarının bir büyüme belirtisi olarak gördükleri zararlı alışkanlıklar gençlik döneminden başlayarak pek çok yetişkinin problemi olmaktadır. Yetişkin din eğitiminin ele alacağı konuların yetişkinin problemlerine ışık tutacak yönde olması kuralından hareketle bu kategori başlığı dergilerde incelemeye alınmıştır. İslam Dini'nin zararlı alışkanlıklar karşısındaki duruşu da ele alınarak bu alışkanlıklardan yetişkinin kurtulması için gerekli bilgilerin verilmesi gerekmektedir.

Grafik 13. Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma'ya Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Zararlı Alışkanlıklarla ilgili makalelerin yıllara göre dağılımı grafik 14'te gösterilmektedir. Grafiğe göre bu kategori başlığı altında toplam 25 makale yazılmıştır. Makalelerin her yıl yayımlanmadığı dikkat çekicidir. Bu durum *Zararlı Alışkanlıkların* ele alınması gerekliliği hakkında derginin okuyucularından da talep gelmesine* rağmen konu üzerinde yeterince durulmadığı izlenimini bize vermektedir. Makalelerde ele alınan konuların başlıkları şöyledir:

²¹⁶ Abdülkadir Sezgin, "Avrupa'da Kilisenin Alevilik Oyunu", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 8 (Ağustos, 1991), s.38

* Yozgat Sorgun'dan Öğretmen Salih Yorulmaz'ın dergide zararlı alışkanlıkların ele alınmasını istediği mektubu için Bkz. "Vitrin", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 158 (Şubat, 2004), s.64

KATEGORİLER	YIL	AY	DETAY
zararlı alışkanlıklar	1992	mart	kapak gündem (alkol-uyuşturucu-kumar) s.4
zararlı alışkanlıklar	1992	mart	gündemin içinden(alkol uyuşturucu kumar sigarayla mücadelenin neresindeyiz?) s.6
zararlı alışkanlıklar	1995	mayıs	gündem (kötü alışkanlıkların sosyo ekonomik nedenleri) s. 12
zararlı alışkanlıklar	1996	şubat	makale (ölüm tuzağı uyuşturucuya kesinlikle hayır) s. 25
zararlı alışkanlıklar	1996	mayıs	gündem (nesilleri tehdit eden felaket) s. 4
zararlı alışkanlıklar	1996	mayıs	gündem (uyuşturucu , alkol ve sigara) s. 8
zararlı alışkanlıklar	1996	ekim	din ve toplum (gençliği kısıpaca alan üçgen) s. 22
zararlı alışkanlıklar	1997	ocak	toplum ve eğitim (alkollü içkiler ve uyuşturucular) s. 46
zararlı alışkanlıklar	1997	ocak	toplum ve eğitim (içki ve kumar) s. 49
zararlı alışkanlıklar	1997	haziran	ayın konusu (içki her kötülüğün anahtarıdır) s.29
zararlı alışkanlıklar	1998	nisan	din ve toplum (alkol ve uyuşturucu) s. 34
zararlı alışkanlıklar	1998	nisan	din ve toplum (trafik kazaları ve alkollü içkiler) s. 39
zararlı alışkanlıklar	1998	haziran	din ve toplum (alkollü içkilerin insan sağlığına ve cemiyet hayatına olan zararları) s. 27
zararlı alışkanlıklar	1998	temmuz	din ve toplum (insanın yaratılış maksadı ve zararlı alışkanlıklar) s. 26
zararlı alışkanlıklar	1999	mayıs	kapak gündem (uyuşturucunun sosyal yaşantıya etkileri) s. 10
zararlı alışkanlıklar	1999	mayıs	kapak gündem (liseler uyuşturucu ablukasında) s. 14
zararlı alışkanlıklar	1999	mayıs	kapak gündem (insan ve cemiyet düşmanı alkol) s. 16
zararlı alışkanlıklar	1999	mayıs	kapak gündem (İnsan sağlığının baş düşmanı sigara) s. 21
zararlı alışkanlıklar	1999	mayıs	Kürsüden (Gençler içki ve uyuşturucuya karşı uyanık olun) s. 30
zararlı alışkanlıklar	2000	mart	insan ve hayat (zararlı alışkanlıklar(Kaybettiklerimizi fark edememek - bir yerde hata yapıyoruz ama nerede?)) s. 55
zararlı alışkanlıklar	2002	mart	gündem (gençliğin etrafındaki büyük tehlike: alkol ve uyuşturucu) s. 10
zararlı alışkanlıklar	2002	mart	gündem (İslam , bağımlılıklar ve Yeşilay'ın kuruluşu) s.15
zararlı alışkanlıklar	2004	mayıs	din ve sosyal hayat(trafik kuralları ve ahlaki boyutu) s. 38
zararlı alışkanlıklar	2005	temmuz	din ve sosyal hayat(Türkiye'de alkollü içki imalatı ve neticeleri) s. 40
zararlı alışkanlıklar	2005	eylül	din ve sosyal hayat(yardımlaşma ve dayanışma örneği olarak içki müptelası ve bağımlılarının topluma kazandırılması) s.39

Tablo 16. 1991- 2006 Yılları Dergilerinin Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma

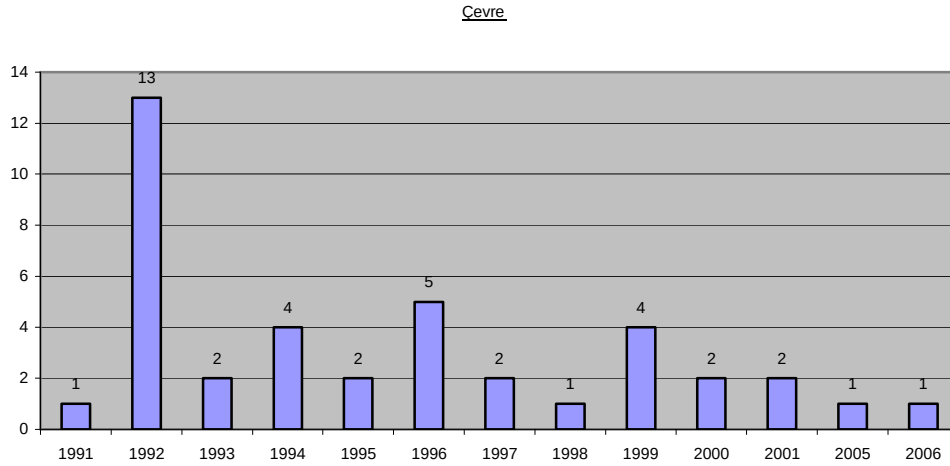
Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları

Zararlı Alışkanlıklar anlatılırken dinî yönünün yanında fiziksel, ekonomik vs. zararları anlatılarak bu maddelere olan bağımlılığa karşı İslam Dininin görüşü temellendirilmeye çalışılmıştır. Zararlı alışkanlıklar konusunun en çok ele alındığı aya bakıldığında Yeşilay Haftası ayı ve onu takip eden ay olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum günlük hayata dair konuların işlenişinde gündemden ayrı düşülmediğini göstermektedir.

Bu kategorideki makaleler daha çok bilgi verme niteliğinde yazılmıştır. Okuyan kişinin öğrendiği bilgiler sayesinde bu maddelerden uzak durulması gerektiği fikrini kendisinin çıkarması beklenmektedir.

5.13 Çevre

İnsanoğlunun gitgide önemini daha iyi fark ettiği çevre konusu, İslam Dininin de üzerinde önemle durduğu bir konudur. Günümüzde artık ciddiyeti daha çok hissedilen “Küresel Isınma” ile gelen çevresel sorunlar bu konunun yetişkin hayatında önemli bir problem alanı olarak durduğunu bize göstermektedir. Bu durum çevre konusunun yetişkin eğitimi ve din eğitimi açısından ayrıca ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla derginin Çevre konusuna eğilişi açısından bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekli görülmüş ve ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Diyanet Aylık Dergi’nin çevre ve din konusu hakkındaki yazılarının yıllara göre dağılımının verildiği grafik şöyledir.

Grafik 14. Çevre’ye Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

Dergide çevre konusuna en çok 1992 yılında değinildiği ve konuya yer verilisinin zamanla düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu durum Çevre konusunun gittikçe artan önemiyle ters düşmektedir. 1992 yılında yayımlanan yazılar tablo 17’de gösterilmektedir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
Çevre	1992	ağustos	gündem (kirlenen sadece çevre mi?) s. 4
Çevre	1992	ağustos	gündemin içinden (çevreye müslümanca bakış) s. 6
Çevre	1992	ağustos	gündemin içinden (çevrecilik İslam ile bütünleşmiştir) s. 8
Çevre	1992	ağustos	gündemin içinden(İslami açıdan ekoloji) s. 15
Çevre	1992	ağustos	yorum (çevre kirliliğinde insani boyut)s. 19
Çevre	1992	ağustos	çevre ve çocuk s.21
Çevre	1992	ağustos	çevre bilinci s. 23

Çevre	1992	ağustos	insan teknoloji ve çevre s. 25
Çevre	1992	ağustos	gündemin içinden (çevre sağlığı) s. 28
Çevre	1992	ağustos	psikolog gözüyle (çevre sadece yasalarla korunmaz) s. 30
Çevre	1992	ağustos	dünyamızın oksijen bacaları ormanlar ve milli parklar s. 32
Çevre	1992	ağustos	Hollanda 'da tabiat sevgisi ve çevre temizliği s. 34
Çevre	1992	ekim	çevre (yeşili koruma ve dini sevdirmeye seferberliği) s. 44

Tablo 17.1992 Yılı Dergilerinde Çevre Kategorisi İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları

Yazılardan biri dışında diğerlerinin Ağustos ayında yayımlandığı görülmektedir. Ağustos ayı dergisi çevre konusunda insan unsurunun işlendiği sayı olarak yayımlanmıştır. Derginin o ayki gündeminin neden çevre olduğunu derginin sorumlu yazı işleri müdürü Balcı şöyle dile getirmektedir²¹⁷:

“Bu sayıda da çevreyi ele aldık. Son yıllarda dünya gündeminden düşmeyen ve hayatın devamı ile ilgili olan “çevre” konusunda çok şey söylendi yazıldı. Hatta bazı kesimlerde “çevreci” olmak moda haline geldi. Ne var ki , çevre kirliliğine yol açan sebepler sayılırken , “insan” unsuru unutuldu ya da hafife alındı.”

Derginin 2000’li yıllara kadar yılda bir kere de olsa bu konuya değinirken 2001’den sonra arda arda üç yıl boyunca hiç değinmeyişi ve incelediğimiz dönemin son iki yılında yine birer kez değinişi göz önünde bulundurduğumuzda dergi yayın politikasının Balcı’nın hedeflediği çizgiden kaydığını söyleyebiliriz.

Çevre hakkında yazılan makalelerde İslam Dini açısından değerlendirmelerde bulunmaktadır. “Çevrecilik İslam İle Bütünleşmiştir”²¹⁸, “Çevreye Müslümanca Bakış”²¹⁹, “İslam’ın Tabiat Görüşü ve Çevre Sorununa Bakışı”²²⁰ vb. çevre sorununa İslam Dini açısından yaklaşan makalelerdendir.

5.14 Din Hizmetleri

Yetişkin din eğitiminin alanından bahsedilirken Tosun’un *dinî meslekî gelişimi* de bu alana dahil ettiğini belirtmiştik. Gerek Tosun’un tespiti gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı Dini

²¹⁷ Orhan Balcı, “Diyanet’ten”, **Diyanet Aylık Dergi** , sayı 20 , (Ağustos, 1992), s.1.

²¹⁸ Mehmet Bayrakdar, “Çevrecilik İslam İle Bütünleşmiştir”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 20 (Ağustos, 1992), s.8.

²¹⁹ A.Rıza Temel, “Çevreye Müslümanca Bakış”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 20 (Ağustos, 1992), s. 6.

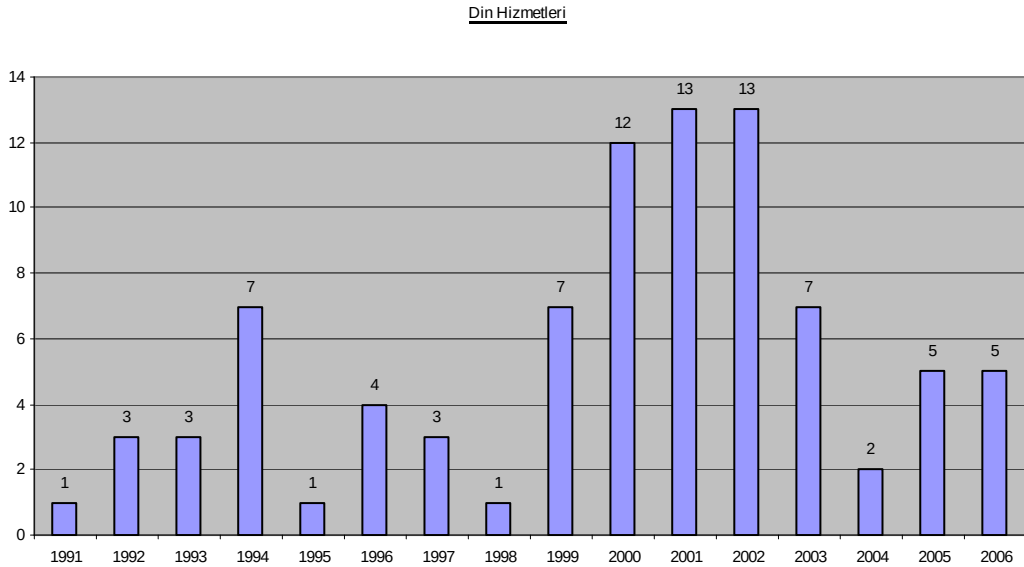
²²⁰ Mustafa Türkgülü, “İslam’ın Tabiat görüşü ve Çevre Sorununa Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 120 (Aralık,2000), s.60.

Yayınlar Dairesinin yönetmeliğinde geçen aşağıdaki madde nedeniyle dergilerde *Din Hizmetleri* ayrı bir kategoride ele alınmıştır²²¹:

Başkanlıkça, periyodik olarak toplumun din konusunda aydınlatılmasını, Başkanlık faaliyetlerinin tanıtılmasını ve Başkanlık personelinin hizmetlerinde etkili ve verimli olabilmesi için eğitimine katkıda bulunulmasını sağlamak amacıyla yazı, resim ve şekillerin yer aldığı dergi veya gazete, ... yayınlanabilir.

Görüldüğü gibi Başkanlık personelinin hizmetlerinde etkili ve verimli olabilmesi için eğitime katkıda bulunmak da Diyanet Aylık Dergi'nin amacıdır. Bu amaç doğrultusunda dergiyi incelediğimizde 1999 yılından 2003 yılına kadar her ay bir vaaz örneği sunulmaktadır. Ayrıca her ay dört tane hutbe verilmektedir. Hutbeler önceleri derginin orta sayfasına ayrı bir şekilde yerleştirilerek yayınlanırken 2003 yılının Mayıs ayından itibaren dergi için hazırlanan ek kitapçığında verilmeye devam edilmiştir. Kanaatimizce bu durum Hutbeleri dinleme imkanı olmayan yetişkinlerin hutbeler hakkında bilgi edinmesini güçleştirmiştir.

Din hizmetleri ile ilgili konuların dergide yıllara göre geçişi aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 15. Din Hizmetlerine Dair Makalelerin Yıllara Göre Dağılım Grafiği

²²¹ **Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın Yönetmeliği** , Beşinci Bölüm , Diziler Dışındaki Yayınlarla İlgili Hükümler, Madde 23— (Değişik: 11.11.2006 tarih ve 26343 sayılı Resmi Gazete) , <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/default.asp> (23 Temmuz 2008)

Grafiğe bakıldığında her yıl din hizmetleri ile ilgili bir tane de olsa bir yazı yazılmış olması derginin bu konuyu sürekli gündemde tuttuğunu göstermektedir. Bununla birlikte 2000 yılı ve onu takip eden iki yıl din hizmetlerine biraz daha fazla yer verilirken daha sonraki yıllarda bu yer verişte düşüş olduğu da dikkatten kaçmamaktadır.

Dergide vaaz ve hutbeler dışında başkanlık personeli için yazılan yazıların neler olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

KATEGORİLER	YIL	AY	KÖŞE VE MAKALE ADI
din hizmetleri	1991	eylül	Din ve toplum (İslam'da irşat ve tebliğin önemi) s.36
din hizmetleri	1992	eylül	İslam'a davette peygamberimizin ulvi metodu s. 26
din hizmetleri	1992	ekim	ibadet - cami-cemaat s.12
din hizmetleri	1992	ekim	Türk Cumhuriyetlerindeki soydaşlarımıza götürülecek dini hizmetler s. 26
din hizmetleri	1993	nisan	gündem (birinci meclis döneminde din hizmetleri) s.30
din hizmetleri	1993	mayıs	din ve hayat (irşadın temel özellikleri) s. 44
din hizmetleri	1993	haziran	din ve dil (irşadda dil ve metot) s. 23
din hizmetleri	1994	ocak	tebliğde yenileşme s.7
din hizmetleri	1994	ocak	tebliğde din ve dil diyalogu s. 9
din hizmetleri	1994	ocak	din hizmetlerinde metot s. 10
din hizmetleri	1994	ocak	gündem (din görevlileri ve hizmette verimlilik) s.15
din hizmetleri	1994	ocak	gündem (yakınlarımıza karşı irşad görevimiz) s. 19
din hizmetleri	1994	şubat	gündem(ramazan vaazları) s. 19
din hizmetleri	1994	mayıs	Türk dünyasından (Azerbaycan'da din hizmetleri) s. 38
din hizmetleri	1995	ekim	insan ve hayat (hastanelerde din görevlisi ihtiyacı) s. 51
din hizmetleri	1996	nisan	din ve toplum (din hizmeti ilimsiz olmaz) s. 26
din hizmetleri	1996	haziran	gündem (basın ve din hizmetleri) s. 4
din hizmetleri	1996	ağustos	insan ve hayat (hastanelerde yeni bir uygulama : din ve moral hizmeti) s. 51
din hizmetleri	1996	ekim	gündem (diyanet işleri başkanlığının kuruluş yıllarında Türkiye'de camii ve mescitlerin durumu) s. 10
din hizmetleri	1997	eylül	din ve toplum (dinlediğim bir hutbenin ardından) s. 4
din hizmetleri	1997	eylül	(irşad hizmetinde halk üzerinde etkili olabilmek için diğer bilgiler yanında kıssalara da yer verilmesinde hangi ölçüler esas alınmalı?) s.4
din hizmetleri	1997	eylül	din ve toplum (hutbe usulü) s. 7
din hizmetleri	1997	eylül	din ve toplum (vaazlar ve vaizlerimiz) s. 8
din hizmetleri	1998	kasım	din ve toplum(Toplumun din konusunda aydınlatmada hutbe ve süreli yayınların yeri) s.13
din hizmetleri	2001	nisan	geçmiş zaman olur ki(dünü bugünüyle İstanbul Müftülüğü) s. 56
din hizmetleri	2002	şubat	değerlendirme (söylev ve söyleşilerde sözcük seçebilmek) s.44
din hizmetleri	2003	nisan	din ve sosyal hayat(cami eksenli din hizmetleri) s.34
din hizmetleri	2003	nisan	din ve sosyal hayat(yetişkin din eğitiminin önemli merkezi cami) s.38
din hizmetleri	2003	mayıs	din ve sosyal hayat(cami eksenli din hizmetleri) s. 31
din hizmetleri	2003	ağustos	din – düşünce - yorum(fetih -tebliğ ilişkisi) s. 26
din hizmetleri	2004	mart	gündem(TBMM hükümetleri döneminde Türkiye'de din hizmetleri) s. 14
din hizmetleri	2004	ekim	din ve sosyal hayat (Cami -din görevlisi din görevlisi -cemaat ilişkisi) s. 49

din hizmetleri	2005	ekim	din ve sosyal hayat(din görevlisinin misyon ve vizyonu) s.30
din hizmetleri	2005	ekim	din ve sosyal hayat(din hizmeti aşkı gerektirir) s.33
din hizmetleri	2005	ekim	din ve sosyal hayat(Diyanet hizmetlerinde kadınların yeri ve önemi) s.39
din hizmetleri	2005	ekim	din ve sosyal hayat(zorunlu bir din hizmeti nasıl olmalı) s.42
din hizmetleri	2005	ekim	din ve sosyal hayat(not defterinden cezaevi hatırası) s. 44
din hizmetleri	2006	mart	din-düşünce-yorum(Cumhuriyetimizin bir kurumu olarak Kur'an Kursu) s.29
din hizmetleri	2006	mayıs	gündem(dinî bilginin aktarımı ve basın) s.23
din hizmetleri	2006	temmuz	din düşünce yorum(Kur'an Kursunu eleştirmek) s.28
din hizmetleri	2006	aralık	gündem(din hizmetinde gönül insanı olabilmek) s.13
din hizmetleri	2006	aralık	din düşünce yorum(Kur'an kursu sayısına takılmak) s.16

Tablo 18 . 1991- 2006 Yılları Dergilerinin Din Hizmetleri Kategorisi İle İlgili Makalelerinin Konu Başlıkları

Tablodan da anlaşılacağı gibi dergi, personelini dinî hizmetler yönünden donatmak için çaba göstermektedir. Örneğin, “*Din Görevlileri ve Hizmette Verimlilik*”²²², “*İslam’da İrşat ve Tebliğin Önemi*”²²³, “*İslam’a Davet’te Peygamberimizin Ulvi Metodu*”²²⁴vb. gibi makaleler Başkanlık Personelinin görevlerinin ne kadar önemli olduğu hakkında bilgi veren, onların motivasyonlarını artırmaya çalışan makalelerden birkaçıdır.

5.15 Diğer

Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz dergi yukarıda sıraladığımız kategorilerden ibaret değildir. Araştırmamız için oluşturduğumuz sınırlar içerisine dahil olmayan diğer kategoriler de Tablo19’da gösterilmiştir.*

²²² Fikret Karaman, “Din Görevlileri ve Hizmette Verimlilik”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 37 (Ocak,1994), s.15.

²²³ Mustafa Ateş, “İslam’da İrşat ve Tebliğin Önemi”,**Diyanet Aylık Dergi**, sayı 9, (Eylül, 1991) s.36.

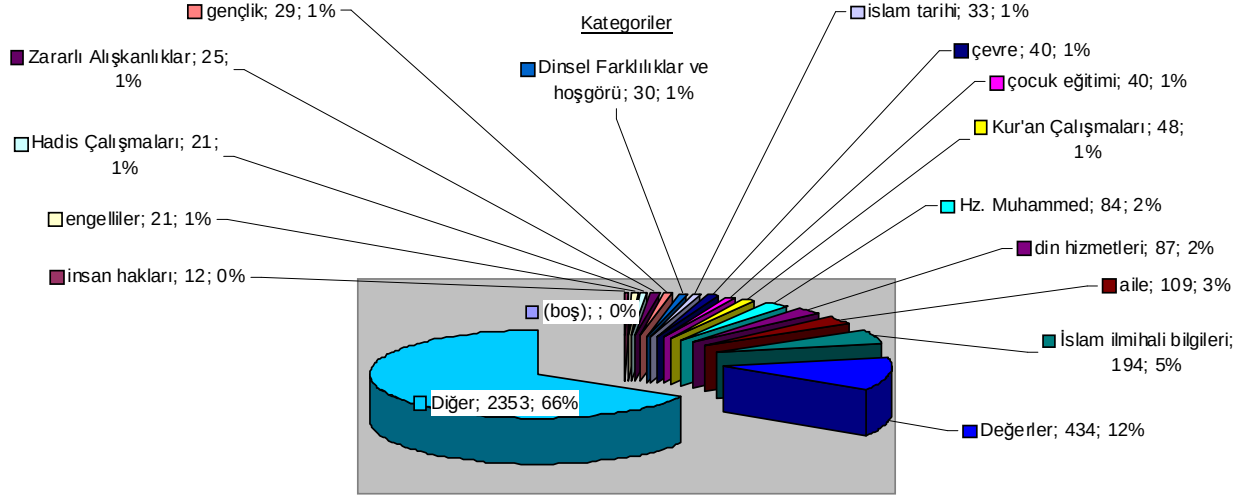
²²⁴ Ramazan Özalpdemir, “İslam’a Davet’te Peygamberimizin Ulvi Metodu”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 21, (Eylül,1992), s.26.

* tabloda yer alan rakamlar incelediğimiz yıllarda her bir kategorinin makale sayısını bildirmektedir.

KATEGORİ BAŞLIKLARI	GEÇİŞ SAYISI	KATEGORİ BAŞLIKLARI	GEÇİŞ SAYISI
güncel konular	562	nostalji	21
din ve toplum	343	kitap okumak	15
manevi şahsiyetler	162	camiler	13
Başyazı	180	aşk	12
Tarih	122	hukuk	12
Söyleşi	97	misyonerlik	11
Allah evren ilişkisi	86	anı	11
Gezi	78	tasavvuf	9
Okuyucu görüşleri	76	Atatürk ve din	9
Eğlence	69	sosyal psikoloji	9
Şiir	58	din ve siyaset	8
dinî günler ve geceler	55	kadın	8
din ve insan	41	teknoloji	6
araştırma-inceleme	34	şiddet	5
Sağlık	33	kadın	4
kitap tanıtımı	32	popüler kültür	4
Deneme	31	basın yayın /habercilik	3
Ekonomi	29	tanıtım(sinema)	2
Tanıtım	24	tanıtım	1
Batıl inançlar	24	değerlendirme	1
din ve ilim	23	yaşlılık	1
deneme	22	kültür	1

Tablo 19. 1991-2006 Yılları Arasında Diğer Kategorilere Dair Makalelerin Dergilerdeki Yayımlanma Yoğunluğu

Değerlendirmemiz için sınırladığımız kategorilerin derginin diğer kategorileri arasındaki yüzdelik dağılımı grafik 16’da gösterilmektedir.

Grafik 16. Kategorileri Yüzdeleri Grafiği

Bu grafiğe göre yetişkin din eğitiminde işlenmesi önemli olan konulara derginin yeterince önem vermediği görülmektedir. Dergide yetişkin din eğitimi açısından en çok önem verilen konu %12'lik bir dilime sahip olan değerler konusudur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

6.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizde son yıllara kadar yetişkin eğitimi ve yetişkin din eğitimi devlet politikası olmamıştır. Çocuk ve gençlerin eğitimine daha fazla ilgi gösterilmiş bu da eğitim denildiğinde akla çocuklara ve gençlere verilen eğitimin gelmesine neden olmuştur. Ancak din eğitimi daha çok yetişkin merkezli olmalıdır. Bunun en önemli gerekçesi dinin yetişkine hitap ediyor olmasıdır.²²⁵ Sadece yetişkinin kendi eğitimi açısından değil, çocuk ve genci din konusunda eğitecek olanların da yetişkin olması nedeniyle yetişkinlik döneminde din eğitimi ihmal edilemez.

Din eğitimcisinin sadece dinî bilimler konusunda değil yetişkinlik dönemi gelişimi ve eğitimi hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir.²²⁶ Yetişkinlerin din eğitiminde onlara bir takım dinî bilgileri kazandırmak için programa önem vermek gereklidir, ancak bu konuda dikkatin odak noktası, yetişkinin biyolojik, bilişsel ve sosyal olarak gelişimini bilmek olmalıdır.²²⁷ Dolayısıyla Diyanet Aylık Dergi'nin bir yetişkin dergisi niteliğine sahip olması da onun bu özellikler dikkate alınarak hazırlanması gerekliliğini doğurmaktadır.

Diyanet Aylık Dergi'nin *Eğitim- Öğretim Açısından Yetişkin Özellikleri* başlığı altında ifade ettiğimiz yetişkin özelliklerine²²⁸ uygun bir materyal olup olmadığını incelediğimizde şu sonuçlara ulaşmaktayız:

1.Yetişkinler daha çok kendi kendilerine bağımsız olarak öğrenmeyi tercih ederler

Yetişkinlerin kendi kendilerine bağımsız olarak öğrenme istekleri için tüm dergiler gibi Diyanet Aylık Dergi de büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü dergi kişinin kendi kendine öğrenme isteğine uygun bir işleve sahiptir.

2. Öğrenme sırasında yetişkin tecrübesi önemli yer tutar.

Yetişkin tecrübesi yetişkin öğrenmesi için önemli olması dergide de yetişkin tecrübelerine yer verilip verilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Diyanet Aylık Dergi'nin bu konuda bir eksikliğin olmadığı söylenebilmektedir. Şöyle ki, dergide belirli köşelere sahip belirli kişilerin yazıları yayımlanmamaktadır. Her sayıda pek çok köşe farklı

²²⁵ Kılavuz, “Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi”, s. 66-67

²²⁶ Leon McKenzie, **The Religious Education of Adults**, Birmingham:Alabama, 1982, s.57 Aktaran: Kılavuz, Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi, s.113

²²⁷ Kılavuz, Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi, s.113

²²⁸ Köylü , “Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Öğretiminin Genel Özellikleri”, s.96-110

kişiler tarafından kaleme alınmaktadır. Bu köşelerden biri de *Anı* başlığı ile yayımlanan yazılardır. Bu köşede okurlardan gelen anılar yayımlanmaktadır.

Yine aynı şekilde *Gündem* köşesi de her sayıda farklı kişiler tarafından kaleme alınmaktadır. Yazıyı kaleme alan kişiler ele alınan konu hakkında söz sahibi olabilecek, kişisel tecrübeler ve bilgi birikimine sahip kişilerdir. Dergiyi yetişkinlerin tecrübelerinden yararlanması konusunda incelediğimizde hemen hemen her köşede bundan faydalandığı sonucuna ulaşmamız zor değildir.

3.Yetişkinler öğrenmeye karşı farklı motivasyonlara sahiptir.

Diyanet Aylık Dergi'nin içeriğine bakıldığında (dergi imkanları çerçevesinde) her bir yönelime sahip yetişkin için farklı etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. Şöyle ki , “amaç yönelimli yetişkin genellikle mesleki bir amaçla, yasal zorunluluklarını yerine getirme, bireysel, toplumsal ya da dinsel bir amaçla eğitim görme etkinliğine katılır.”²²⁹ Bu kişiler için dergide çeşitli köşeler yer almaktadır. Örneğin, hukuk, Din İşleri Yüksek Kurulundan, Gündem, İslam Ne Diyor?, Ekonomi vb. başlıklar ve köşeler dergide amaç yönelimli kişilere göre konu seçiminin yapıldığını göstermektedir.

Derginin içerik incelemesinde ortaya çıkan konu dağılımı ve konuların ele alınışı bize öğrenme yönelimli yetişkinlerin dergiden oldukça yararlanabileceğini göstermektedir.

Dergide okuyucu ile iletişim kurulan köşeler, sempozyum vb. gibi toplantıların yer aldığı haberler ile ilgili köşeler (örneğin kültür sanat, sizden bize bizden size köşeleri, haberler köşesi) etkinlik yönelimli kişilerin beklentilerinin de dikkate alındığını göstermektedir.

İnsanların motivasyonlarında kuşkusuz ihtiyaçları en belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi farklı kesimlerin ihtiyaçları açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

İçerik incelemesinde de değinilen *Din Hizmetleri* başlığı altındaki konuların mesleki teknik ve mesleki yeterlik ihtiyacını karşılayacak güce sahip olduğu görülmüştür.

Aile, çocuk eğitimi ve gençlik konuları derginin sağlık, refah ve aile hayatı ihtiyacını da karşılar nitelikte sayılara sahip olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda çalışmamızın sınırlılıkları gereği üzerinde duramadığımız *Diğer* başlığı altında yalnızca

²²⁹ Duman, s. 151

adlarına yer verebildiğimiz bazı köşeler içerisinde bulunan *Sağlık* köşesi de bu ihtiyaca cevap veren bir köşe niteliği taşımaktadır.

Gündem, *Kapak Gündem*, *Ayın İçinden* vb. gibi derginin o aylarda gündemde olanları ele aldığı köşeler ise yetişkinin toplumsal ve politik ihtiyacına yönelik bilgiler vermektedir.

Değerlendirmemizde *değerler* başlığı altında geçen *estetik değer* ve *kültürel/milli değer* kategorileri içinde yer alan yazılar ve *diğer* başlığı altında topladığımız köşeler içinde bulunan okuyuculardan gelen şiir ve denemelerin yer aldığı *şiir* , *deneme* başlıkları ise kişilerin kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılamasına yardımcı olmaktadır. Ancak son yıllarda dergide bu yazılara yer verilmeyişi derginin bu açıdan zayıfladığını göstermektedir. Nitekim okuyucu isteği olarak da gündeme gelen, okuyucuların yazdıkları şiir ve yazıların yayımlanması için bir edebiyat köşesi açılması talebi cevap bulmamıştır* ve okuyucu mektuplarının yayımlandığı köşe de 2004 yılı Nisan ayında kaldırılmıştır.

4.Yetişkin eğitiminde fiziki ve psikolojik çevre son derece önemlidir.

Yetişkinin dergiyi kendi açısından uygun olan ortamda okuyup okumaması kendisine kalmıştır. Bu nedenle derginin okuyucusuna ulaşması dışında bu konuda herhangi bir sorumluluğu yoktur.

Derginin okuyucusuna ulaşması konusunda ise sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Derginin pek çok sayısında sorumlu yazı işleri müdürünün kaleme aldığı köşelerde bu konuya değinilmiş, dergilerin basımı ve gönderilmesinde bir sorun olmadığı, uzak bölgelerdeki okuyuculara dergilerin ulaşamamasının sebebinin ulaştırıcı firmalardan kaynaklanan sorunlardan kaynaklandığı dile getirilmiştir. Ancak, dergilerin yayımlanmaya başladığı ilk yıllarda her bayiden rahatlıkla alınabiliyorken artık sadece müftülüklerden alınabiliyor olması derginin okuyucusuna ulaşmasında yaşanan bir başka sıkıntıyı gündeme getirmektedir.

5.Yetişkin için zaman son derece önemlidir.

Dergi açısından bu özelliği değerlendirdiğimizde, yetişkin için vaktini boşa harcıyor hissi uyandırmayan bir içerik ile hitap etmek önemlidir. Dergiyi okuyacak olan yetişkin kendisine bir şeyler kattığını düşünmediği yazıyı ve dergiyi okumayacaktır. Nitekim

* Okuyucunun talebinin yazılı olduğu mektup için bkz. Gülay Sormageç, "Vitrin", **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 158 (Şubat, 2004) s. 64

okuyuculardan gelen beğeni ve övgü yazıları derginin okunmasının yetişkinlerce bir zaman kaybı olarak görülmediğini göstermektedir.

6.Yetişkin eğitiminde en büyük engel görme ve işitme kaybıdır.

Çalışmamızın birinci bölümünde yetişkinlerin fiziksel özellikleri hakkında bazı bilgilere değinilmişti. İlk yetişkinlik için pek çok açıdan zirvelerin yeri ve aynı zamanda da zirveden inişe doğru geçişin de ilk safhası olduğunu belirtmiştik. Bu başlangıç, hayatın sonuna kadar devam edecek bir inişin başlangıcıdır. Yetişkin yıllar geçtikçe duyularında kayıplar yaşayacaktır. Yetişkin eğitimcisinin bu durumu göz önüne alması gerekmektedir. Yetişkin insanlar çevreleri ile iletişim kurmada ve uyum sağlamada daha çok duygusal yeteneklerine bağlıdırlar.

Derginin okunması için yetişkinin en iyi şekliyle yazıları görebilmesi , renkleri ayırt etmesi gerekmektedir. Derginin yazılarının genellikle 11 punto ile Arial yazı tipinde yazıldığına derginin biçimsel açıdan değerlendirilmesinde değinilmişti. Kanaatimizce, bu yazı boyutunun yetişkinlerin giderek kaybettiği görme duyusu için uygun bir boyut olduğu söylenebilir.

Yetişkinin renk ayırımında meydana gelen değişikliğin dergilerde kullanılan renklerin çoğunlukla dikkat edilmesi gereken yerlerin kırmızı ve sarı tonlarında ele alınmasının yanında diğer renklerinde hemen hemen eşit şekilde kullanılmış olması bize derginin yetişkinin renk ayırımı özelliğini dikkate almadığı izlenimini vermektedir.

7.Yetişkin eğitiminde ihtiyaçların teşhis, planlama ve değerlendirme işi yetişkinlerin kendine bırakılmalıdır.

Daha önce sıralanan maddelerde yetişkinin bir şeyi öğrenmesi için kendisinin ihtiyaç hissetmesi gerektiği dile getirilmişti. Bu durum yetişkinin öğreneceği bilgiyi kendisinin seçmesini beraberinde getirmektedir. Yetişkinin neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğunu ve neye ihtiyacı olmadığını kendi kendine belirlediği zaman eğitim ve öğretim daha verimli bir hal almaktadır.

Diyanet Aylık Dergi'yi bu özellik açısından değerlendirdiğimiz de ortaya çıkan sonucu şöyle dile getirebiliriz:

Dergide yetişkin okuyucuyu derginin pek çok konusuna katmak için gösterilen bir çaba mevcuttur. Nitekim derginin yayım hayatına başladığı ilk yıllarda derginin müftülük görevlilerinden gönüllü muhabirler belirleme çalışması²³⁰ bunun en önemli göstergesidir. Dergide yer alan “sizlerle baş başa” köşesi okuyucuların tenkit ve takdirlerini dile getirdikleri bir köşe olarak hizmet vermektedir. Bu köşede dile getirilen öneriler derginin sorumlu yazı işleri müdürü tarafından değerlendirilerek gelen öneriler ışığında dergi yayıma hazırlanmaktadır. Örneğin 1992 Yılı Mart Ayı’nda sizlerle baş başa köşesinde bir okuyucunun yazıların yazarları hakkında bilgi verilmesi önerisi yazılmış ve bu öneriyi hayata geçirecekleri sözü verilmiştir. Dergi yetişkin okuyucusundan gelen her türlü eleştiri ve öneriye açık olduğunu her zaman dile getirerek okuyucularının derginin muhtevasında söz sahibi olduklarının farkında olmalarına çalışmıştır.

Yetişkin din eğitimi açısından değerlendirmemizi geniş bir şekilde dördüncü bölümde yapmıştık. Yaptığımız incelemeye göre yetişkin eğitimi için Köylü, Tosun, Kılavuz gibi din eğitimcilerinin belirlediği yetişkin din eğitiminin içeriğinde olması gereken konular üzerinde yeterince önemle durulmadığı görülmüştür. Nitekim bu kategoriler ile dergideki konuların özelliğine göre oluşan ve diğer başlığı altında değerlendirdiğimiz kategorilerin birlikte değerlendirmesini yaptığımız grafikteki yüzde dağılımı bize net bir sonuç sunmaktadır.(Diğer %66, Kategoriler %34)

Dergide yetişkin din eğitimi ile ilgili olarak akla ilk gelebilecek *Kur’an Çalışmaları* konularına verilen ağırlık değerlendirme yaptığımız yıllar göz önüne alındığında %1 gibi bir orana karşılık gelmektedir. Ancak yine değerlendirmemizi yaptığımız yıllar arasında son sayılarda bu konuya verilen önemin arttığı görülmektedir. Bu konunun her ay ele alındığı “*bir konu bir ayet*” köşesinin oluşturulduğu ve bu köşenin devamlı bir yazarının bulunduğu görülmektedir.

Yetişkin din eğitiminde önemli olarak görülen *hadis çalışmaları* için de durum *Kur’an çalışmaları* ile aynıdır. Bu konu da değerlendirilen dergilerin tamamında %1’lik bir yere sahiptir. Dergilerin ilk yıllarında bu çalışmaların genellikle bir konu hakkındaki hadislerin alt alta sırlanması yapılarak oluşturulduğu görülmektedir.İlerleyen yıllarda ise hadis konusunda da *Kur’an Çalışmaları* olduğu gibi tek bir hadisin yorumlanması ile oluşan makaleler yer almaya başlamıştır. Ve bu makaleler de 2006 yılında “*bir hadis bir yorum*”

²³⁰ Orhan Balcı, “Sizlerle Baş başa”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 13 (Ocak,1992), s.62.

köşesi altında her ay yayımlanmıştır. Bu durum, derginin Kur'an Çalışmaları gibi hadis çalışmalarını da biraz daha önemsemeye başladığını göstermektedir.

Yetişkin din eğitimi açısından değerlendirmemizde derginin bel kemiğini oluşturduğu görülen “*değerler*” kategorisinden sonra gelen “*İslam ilmi hali bilgileri*” % 5’lik bir oranla en çok makaleye sahip bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. *İslam ilmi hali bilgilerinin* konularının okuyuculardan gelen soruların yönlendirmesine başvurularak hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Bir yetişkin için verilecek eğitimin problem merkezli olması gerekliliği kuralı dikkate alındığında, derginin bu kategoride yetişkin din eğitimi kurallarına uygun bir strateji takip ettiği görülmektedir.

Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz bir diğer konu da *İslam tarihi*dir. Yetişkinin dinî eğitimi için olması gereken *İslam tarihi* dergide sadece %1’lik bir yüzdeye sahiptir. İncelediğimiz dönemin son yıllarında Hz. Muhammed ve hayatından daha çok bahsedildiği hatta doğduğu aya ait bazı sayılarda Kutlu Doğum köşe başlığı altında O’nun örnek davranışlarını konu edinen makalelere yer verildiği görülmektedir. Yetişkin din eğitimi açısından yaptığımız geniş değerlendirme sonucunda bu durum derginin *İslam Tarihini* ele alış amacı ile yetişkin din eğitiminin amacının gittikçe örtüşmeye başladığını göstermektedir.

Aile kategorisi yetişkin din eğitiminin içeriğinde olması gereken bir diğer konudur. Dergilerin geneline bakıldığında kategoriler arasında %3’lük bir yüzdeye sahiptir. *Aile* hakkındaki değerlendirmelerimiz sonucunda derginin konuya (incelediğimiz dönem itibarıyla) son yıllarda daha çok önem verdiği görülmektedir. *Aile* kategorisinde ele alınan makaleler incelendiğinde başlangıçta tek tip bir aile üzerinden anlatımlar yapılırken zamanla çeşitli aile tiplerinin de dikkate alınmaya başlandığı görülmektedir. *Aile* kategorisi ilk yıllarda yetişkin din eğitimi açısından ele alınırken 2003 yılından sonra bu konuda alan genişletilmiş ve yetişkin eğitimi açısından ele alınmaya başlanmıştır. Genel olarak dergide görülen yetişkin din eğitimi alanından yetişkin eğitimi alanına kayış en çok *Aile* kategorisinde görülmektedir. Derginin *Aile* kategorisi ile yakından ilgili kategori olan *Çocuk Eğitimi* konularında da 2003 yılı sonrası bir artış olduğu görülmektedir. Makalelerde kullanılan kaynaklar açısından bakıldığında *Çocuk Eğitiminde Ailede* görülen yetişkin eğitimi alanına kayışın çok belirgin olmadığı söylenebilmektedir.

Gençlik kategorisi de değerlendirmemizde ele aldığımız kategorilerdendi. Bu kategorinin daha çok gençliğin sorunlarını anlatan, onların yaşadıklarını yetişkinlere aktaran

makalelerden oluştuğu görülmektedir. Gençliğin sorunlarıyla başa çıkma yollarından bahseden makalelerde İslam'ın bireye tavsiyeleri de gündeme getirilerek değerlendirmeler yapılmasına karşın *Aile* kategorisinde olduğu gibi bu kategoride de yetişkin eğitiminin daha çok hakim olmaya başladığı görülmektedir.

Yetişkin din eğitimi için verilmesi gereken içerikte ön sıralarda olması düşünülen *değerler* kategorisi dergideki kategoriler içerisinde de %12'lik bir yüzde ile en önde yer almaktadır. *Değerler* konusunda en çok %44'lük yüzdeye sahip olan milli/kültürel değerler hakkındaki makalelere yer verilmiştir. Yetişkin din eğitiminde büyük önem arz eden dinî ve ahlakî değerlere ise milli/kültürel değerlere nazaran daha az yer verilmiştir. Dinî ve ahlaki değerleri kendi aralarında değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda ahlaki değerle ilgili makalelerin daha çok yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Önemine binaen *Değerler* konusundan ayrı olarak değerlendirmeye aldığımız *İnsan Hakları* kategorisinin %0,5 oranında bir yere sahip olduğu görülmektedir. *İnsan hakları* ile ilgili makaleler genellikle dinî kaynaklardan yararlanılarak yazılmıştır.

Yetişkinlerin gerek kendi ailelerinde gerekse aileleri dışındaki engelli insanlarla ilişkileri, bu insanlara karşı tutum ve davranışları üzerinden ele alınan *Engellilerin* dergide %1'lik bir dilime tekabül ettiği görülmektedir. Bu oran (diğer kategoriler için de söylediğimiz gibi) dergide *Engellilere* de yeterince önem verilmediğini ortaya koymaktadır.

Dergide *Dinsel Farklılıklar ve Hoşgörü* kategorisine de %1'lik bir oran da yer verildiği görülmektedir. Dergide yetişkin din eğitimi açısından konuya bakıldığında toplumdaki farklı grup ve cemaatlerin benimsendiği ve bu gruplar arasında diyalog yollarının kurulması için yardımda bulunulduğunu gösteren makalelerin yer aldığı görülmektedir. Bu da yetişkin din eğitiminde dinsel farklılıklar ve hoşgörü alanından yapılması istenen şeydir. Dolayısıyla konulara her ne kadar dergide yeterli önem verilmemiş olsa da dergide geçen makalelerin yetişkin din eğitimi amaçları ile örtüştüğü görülmektedir.

Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma kategorisi de %1'lik dilimden yukarı çıkmamıştır. Bu dilim içinde ele alınan konularda genellikle zararlı alışkanlıkların fizikî, sosyal ve ekonomik zararları üzerinde durularak İslam Dini'nin bu alışkanlıkları yasaklama sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Günümüzde giderek önemini daha çok hissettiren *çevre* konusunda derginin son yıllarında ilk yıllarına göre bir düşüş olduğu görülmektedir.

Tosun'un yetişkin din eğitiminin alanında olması gereken konular hakkındaki tespitinde yetişkinin dinî mesleki gelişimin de olması gerekliliğinden yola çıkılarak yapılan değerlendirmemizde derginin %2'lik bir oranla bu konuya yer verdiği görülmüştür. Derginin aynı zamanda Diyanet personelinin hizmetlerinde etkili ve verimli olabilmesi için çıkarılan bir süreli yayın olduğu özelliği de dikkate alındığında bu oranın yeterli olmadığı görülmektedir. Dergi, yayımlanmaya başladığı yıldan 2000'li yıllara kadar personel tarafından zorunlu olarak alınması gereken bir yayın organıydı. 2000'li yılların başlarında bu zorunluluk kaldırıldı. Ancak o yıllara kadar geçen süre zarfında ele alınan din hizmetleri ile ilgili makalelerin de yeterli bir niceliğe sahip olmadığı görülmektedir.

Genel olarak Diyanet Aylık Dergi'nin yetişkin din eğitimi açısından değerlendirmesine baktığımızda bir taraftan dikkat edilmesi gereken alanlara verilen yerin azlığı dikkat çekerken diğer taraftan (dergilerde geçtiği kadarıyla) incelenen alanların gerek konularının seçiminde gerekse işleniş yönteminde yetişkin din eğitiminin amaç, metot ve yöntemleri ile örtüşür bir durumun varlığı ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Armaner, Neda. **Din Psikolojisine Giriş I** , Ankara : Ayyıldız Matbaası, 1980.
- Çelen , Nermin.**Ergenlik ve Genç Yetişkinlik**.1.basım,İstanbul:Papatya Yayınevi, 2007.
- Çelik, Abbas. **Din Eğitimize Tarihsel Yaklaşım**. Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, 2001.
- Duman ,Ahmet .**Yetişkinler Eğitimi**, Ankara: Ütopya Yayınevi, Mart -2007.
- Demir Ömer ve Mustafa Acar. **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. 3. baskı , Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Güneş, Firdevs . **Yetişkin Eğitimi(Halk Eğitimi)** . Ankara: Ocak Yayınevi , 1996.
- Güngör, Erol. **Değerler Psikolojisi**. Amsterdam :Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Karaca, Faruk. **Dini Gelişim Teorileri**. İstanbul:Dem Yayınevi, 2007.
- Kaya , A. Yalçın. **Okur : Yerel Basın Okur Analizi**. 1.Basım , Konya: Çizgi Kitabevi, 2005.
- Kelpetin Arpaguş, Hatice. **Osmanlı Devletinin Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları**, İstanbul: Çamlıca Yayınevi, Kasım 2001.
- Kılavuz, M. Akif . **Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi**. Bursa: Arasta Yayınevi, 2003.
- Köylü,Mustafa .**Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi** .2.basım . İstanbul:Dem Yayınevi , 2004.
- Kurt , İhsan . **Yetişkin Eğitimi** . Ankara : Nobel Yayınevi, 2000.
- Mehmedoğlu , Yurdagül . **Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci** . 1.baskı, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2001.
- Onur ,Bekir. **Gelişim Psikolojisi**. Ankara: İmge Yayınevi, 2004.
- Tosun ,Cemal. **Din Eğitimi Bilimine Giriş**. 3. Baskı.Ankara : Pegema Yayınevi, 2005.
- Tosun ,Cemal. “Yetişkinler Din Eğitimi, Mahiyeti , İmkanları ve Problemleri”, **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000.
- Yalın , Halil İbrahim. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**. 9. baskı, Ankara: Nobel Yayınevi, 2003.

Sürekli yayınlar

- Akkan, Nurten Ceceli. “Mutlu Başarılı ve Sağlıklı Bir Toplum İçin Önce Aile”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165: 5. Eylül 2004.
- Akbaş, Abdurrahman. “Çocuklara Evimizi Sevdirelim”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 174: 49. Haziran 2005.
- Altuntaş, Halil. “Muhabbet Ocağımız Aile Yuvası”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165: 27. Eylül 2004.
- Altuntaş, Ramazan. “İslam’da Ailenin Önemi ve Çözölme Prensipleri”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 173: 50. mayıs 2005.
- Aşık, Nevzat. “İslam Dininin Özürlülere Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 42: 39. Haziran 1994.
- Ateş, Mustafa. “İslam’da İrşat ve Tebliğin Önemi”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 9: 36. Eylül, 1991.
- Ayrancı, İlhami. “Affedilmeyenler”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 37: 37. Ocak 1994.
- Balaban, Ayfer. “Tüketici Kimliğinde Aile”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165: 24. Eylül 2004.
- Balcı, Orhan. “Diyanet’ten”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 20: 1. Ağustos, 1992.
- Başaran, Sermet. “Engellilerin Toplumsal Bütünleşmesinde Fiziki ve Mimari Düzenlemeler”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 132 : 35. Aralık 2001.
- Bayrakdar, Mehmet. “Çevrecilik İslam İle Bütünleşmiştir”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 20: 8. Ağustos, 1992.
- Bezgin, Melike. “Çocuklarımızı Manevi Değerlerle Nasıl Bütünleştirebiliriz?”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 184: 14. Nisan 2006.
- Dam , Hasan. “Yetişkinlere Göre Yetişkin Din Eğitimi ” , **Değerler Eğitimi Dergisi** , cilt 1 , sayı 4: 31-59, 2003.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, **Diyanet Aylık Dergi**, Ankara , 1991- 2006.
- Doğan, Sema. “Olumlu Düşünme”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 99: 66. Mart 1999.
- Erdemli, Kadriye Avcı. “Ailede İletişim”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 187: 9. Temmuz 2006.
- Fidan, Hafsa. “Ailede Sorumluluk Sevgi Saygı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 162: 58. Ağustos 2004.
- Fikret Karaman, “Din Görevlileri ve Hizmette Verimlilik”, **Diyanet Aylık Dergi**, sayı 37: 15. Ocak, 1994.

- Güler, Halit. “Sadece Sevgi Yeterli Mi?”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 18: 4.Haziran 1992.
- Güner, Nur . “Yetişkin Eğitiminde İhtiyaç Kavramı” , **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi** , sayı 2: 93-102, 1990.
- Gözeler, Esra. “Gençlik ve İslam”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 153: 21. Eylül 2003.
- Hizmetli, Sabri. “Tanrı’nın Ordusunu Endülü’s’e Taşıyan Gemiler”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 169 : 62.Ocak,2005.
- Karagöz, İsmail. “Komşuluk Hakkı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 191:44. Kasım 2006.
- Karagöz,İsmail. “Özürlü Çocuklar Aldırılabilir mi? ”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 192: 42. Aralık 2006.
- Karagöz,İsmail. “Ayet ve Hadislere Göre Evliliğin Sona Erdirilmesi”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 187 : 51. Temmuz 2006
- Karagöz, İsmail. “ Dinî Değerlerle Alay Edenlerin Akıbeti”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 188: 41. Ağustos 2006.
- Karagöz ,İsmail. “Hakikatleri Göremeyen mi , Varlıkları Göremeyen mi Kim Görme Engelli?”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 173: 36. Mayıs 2005.
- Kayhan, Zeynep. “Yaygın Evlilik Sorunları”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 186: 39. Haziran 2006.
- Kılavuz , Mehmet Akif. “Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi” , **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** , cilt 11 , sayı 2: 60-72, 2002.
- Kılavuz , Mehmet Akif. “Yetişkin Din Eğitimcilerinde Bulunması Gereken Özellikler”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** , cilt 12 , sayı 1:136-152, 2003.
- Köylü, Mustafa .“Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 5: 170 İstanbul 1998.
- Özalpdemir,Ramazan “İslam’a Davet’te Peygamberimizin Ulvi Metodu”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 21: 26. Eylül,1992.
- Özbuğday, Şükrü. “Kutlu Doğumun 1426. yıldönümünde Hz. Peygamberin Örnek Şahsiyetinden Çizgiler”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 16 .Nisan 1997.
- Özbuğday, Şükrü. “İslam’da Aile Hayatı ve Türk Aile Yapısının Geleneksel Özellikleri”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165 : 12.Eylül 2004.
- Özbuğday, Şükrü. “Gençliğin Eğitim ve Yönlendirilmesinde Hz. Peygamber’in Örnek Yaklaşımı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 77: 44. Mayıs 1997.
- Özbuğday,Şükrü. “İnsan Hakları Açısından Veda Hutbesinin Önemi ve Değeri”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 110: 28.Şubat 2000.

- Özbuğday,Şükrü. “İslam’ın Özürlülere Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 41: 8.Mayıs 1994.
- Öztürk,Mustafa. “Hayatı Anlamlandırmada Kur’an Önergeleri” , **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 83 : 33.Mart 2006.
- Öztürk, Servet. “Mutluluk Merdivenleri”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 173 :54.Mayıs 2005.
- Pusmaz, Durak. “İnsanlara Has Bir Meziyet Nikah”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 34: 46.Ekim 1993
- Ramazanoğlu, Yıldız. "Modern Aile , Kadın Erkek Ayrımının Asgariye İndiği Ailedir.", **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165: 16.Eylül 2004.
- Sebük, M. Cemal. “Ahlak Güzelliği ve Peygamberimiz” , **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 50: 38.Şubat 1995.
- Sebük, Cemal. “Aile Üzerine”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 53: 21.Mayıs 1995.
- Sezgin,Abdülkadir. “ Avrupa’da Kilisenin Alevilik Oyunu”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 8: 38. Ağustos,1991.
- Şeker, Mehmet. “Aile Toplamları Ayakta Tutan Bir Müessesedir”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 90: 20.Haziran 1998.
- Temel,A.Rıza. “Çevreye Müslümanca Bakış”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 20: 6.Ağustos, 1992.
- Topal,Seyid Ali. “İletişimde Duygu Dili”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 165: 56. Kasım, 2004.
- Türkgülü,Mustafa. “İslam’ın Tabiat görüşü ve Çevre Sorununa Bakışı”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 121: 60.Aralık,2000.
- Yılmaz, Remziye. “İlk Adım”, **Diyanet Aylık Dergi.** sayı 150: 40. Haziran 2003.

Diğer yayınlar

Acar, Rüştü. “Basamak Teorilerine Göre İlk Yetişkinlik Döneminde (21-30 yaş) Dini Gelişim ve Eğitim”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE,2008.

Bulut, Mehmet. “Diyanet İşleri Başkanlığının Yaygın Din Eğitimindeki Yeri” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi SBE , 1989.

Coşkun, İbrahim. Mesnevi Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE,2006.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın Yönetmeliği , Beşinci Bölüm , Diziler Dışındaki Yayınlarla

İlgili Hükümler, Madde 23— (Değişik: 11.11.2006 tarih ve 26343 sayılı Resmi Gazete) ,

<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/default.asp> (23 Temmuz 2008)

<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/default.asp> (05/08/2008)

<http://www.turkgazeteleri.com/GZT/DRG> (05/08/2008)

Kaya, Nihat “Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi SBE, 1995.

Yıldız, Zafer “Diyanet Çocuk Dergisi’nin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE, 2004.